

ze starých básní
váňušky vltavnina

jen tak dál —
& kriminál mne nemine

ach milá
matičko má
jak je to překrásné
a nás doma
žáby na pramenu
dřepí
krajinu plná puchu
čechy
E vše je jako vždycky
tak nějak prostě lidsky
prostitut
frustro
váno

ce vánoce přicházejí zpív
ejme přátelé...

(1966)

tancuj tancuj vykrůčaj

ó brana obraná
ó brany obrané
hry vaší
kdepak s vámi pod rubáši
hopkovati bude dnes?
nebožtíci
nebožtíky
koho z nás si do paštiky
mocna svého uloví ty
sítě vaše
nebožtíci
nebo žití
přikázání
koho z nás si vyvolíte
na svůj hřad?
aby hrát
i do tance nám
směl a směl
e předzpěvovat
směl a směl
e do taktu si bičem třískat
mohl
ó brana

obraná

ó brany
obrané
hry vaší

ó hravě
uhrane
nás — žel
mé sestry v Krysu
HLE!

pištců
jak nasráno

(1966)

hoj — kraj je růží pln

hle kdo roždává
hle kdo roztává
hle co roždává
hle kde roztává
hle co dostává

hle kdo dostal
hle kdo dostál

hle kdo se promenuje
hle kdo se proměňuje
hle kdo se pojmenuje
hle kdo se přejmenuje

hle které jméno tu je
hle kdo si jméno zuje
hle koho země zde je
hle které sémě zeje

hle — kdo si kůže obléká
hle — kdo se z kůže vysuléká

hle který potkan o pici si snící
hle která svině v pici si spící
hle který chrstíř nenávisť dštící

kde která krysa loď nám opouštíci
hle křtící jsme ó

děť
a
vící
zvící
vřivý
prohřýřené

(1966)

(usebral Ivan Hartel)

text 71

B 21235 E

československý nezávislý měsíčník • ročník 3 • č. 11-12 (28-29)

tschechoslowakische unabhängige zeitschrift • jahrgang 3 • nummer 11-12 (28-29)

sláva volný

otazníky po volbách

Pokuset se vážně rozebírat výsledky listopadových voleb by bylo nesmyslné. Pro posouzení situace v Československu mají asi stejný význam jako součet roků všech členů předsednictva ÚV KSČ nebo zcela přesný počet (s tolerancí plus — minus jeden kus) sovětských vojáků v Československu. Čísla, zveřejněná ústřední volební komisí, nevypovídají v nejmenší míře o skutečném vztahu lidu k režimu, o síle tohoto režimu, o stupni takzvané konsolidace či normalizace.

Jestli se však přece jen volbami zabývám, pak proto, že v tom okamžiku, kdy se po více než tříletém odložení režim rozhodl pro akt — který nazval volbami — vydal přece jen, ať chtěl či nechtěl, svědectví sám o sobě. Neboť není nejmenších pochyb, že volby mohly skončit přesně tak jak skončily, ale stejně se mohlo procento pro režim odevzdaných hlasů pohybovat dejme tomu v rozmezí od 80 po oněch 99%. O výši procenta nerozhodovali voliči — v tom směru snad nemá už nikdo iluze — ale velice chladná a střízlivá úvaha nejužšího kroužku nejvýše postavených. Čili, jestli je na volbách něco zajímavého — pak pouze to, proč tento nejužší kroužek rozhodl tak a nerozhodl jinak. Domnívám se, že pokus o analýzu jejich myšlení by mohl být dost zajímavý.

Organizátoři voleb měli v podstatě dvě možnosti. Buďto volební výsledky mohly vytvářet jakési zdání demokracie a vyvolávat dojem autentičnosti — to by bylo tehdy, kdyby pro „kandidáty Národní fronty“ bylo odevzdáno např. 80% hlasů — jak očekávalo také dost zahraničních pozorovatelů, anebo se vrátit ke staré praxi, jakoby totální podpory režimu. Jak je známo, režim se rozhodl pro druhou variantu. Rozhodl se pro ni přesto, že je zdánlivě méně inteligentní a že si musel být dobře vědom negativních důsledků tohoto rozhodnutí. A těch není tak málo. Nejde jen o to, že výsledek působí naprosto nevěrohodně. To by mýslím organizátorům voleb vadilo nejméně. Ono devadesátidevítiprocentní vítězství však automaticky vyvolává celou řadu, pro režim a de facto i pro Sovětský svaz, nepříjemných otázek. Tak předně, jestli prakticky celý národ jako jeden muž je pro tento Husákovův druh socialismu, jestli celý národ v těchto volbách se vyslovil pro normalizaci a konsolidaci, jestli dal důvěru Břákovu, Indrovi, Kolderovi a spol., proč vlastně muselo 21. srpna 1968 do naší země vtrhnout půl miliónu, byť i bratrských vojáků po zuby ozbrojených a také střelících? Jestli lid Československa je tak ostentativně pro věčné bratrství a přátelství se Sovětským svazem, jak ukázaly volby, proč ještě tři roky po invazi je Československo okupováno jednotkami sovětské armády? Jestli lid Československa se tak spontánně — jak ukázaly volby — rozhodl pro politiku KSČ, proč tato strana nechává v platnosti de facto mimořádné zákony, proč omezuje výjezdy svých věrných občanů do zahraničí, proč ještě stále platí cenzura, proč je omezována osobní svoboda jednotlivců? Proč ta obrovská masa obyvatelstva má nezasloužené trpět za ony 0,3% nespokojenců,

oportunistů a kontrarevolucionářů, kteří jsou proti? Tyto a řada dalších otázek podobných, napadnou každého, kdo začne o volebních výsledcích vážně uvažovat. Napadla jistě i autory těchto výsledků, ale nevedla jím. Sledujme, jaké úvahy mohly být rozhodující pro to, aby se vedení nerozhodlo pro alternativu 80%. Rozhodně by budila větší důvěru, a to jak doma tak i v zahraničí. Vzbuzovala by pocit, že volby nebyly manipulované a že se podstatně liší od všech voleb, které občan Československa zažil od roku 1948. Dokazovala by určitým způsobem i sílu režimu, který si může dovolit přiznat, že v opozici je jedna pětina občanů a respektu se voliče nátlakem přimět k souhlasu a nesnaží se ani výsledky voleb zfalšovat. A při tom 80%ní podpora — by stále byla podporou mohutnější, než kterou se může pochlibit kterákoliv vládnoucí západoevropská strana. Přes tyto zjevné klady 80%ní alternativy a zápory 99%ní alternativy se Gustav Husák a spol. rozhodl pro 99%. Proč?

Tedy předně ne proto, že by byl hloupý. Snad málokdo v Československu ví toho tolik o politickém šibrování a mocenském zákulisním boji, jako právě Gustav Husák. A v zájmu tohoto, nebo přesněji řečeno svého mocenského postavení a boje o jeho udržení, volil zdánlivě hloupou alternativu. Tak předně je známo — jak vyhlížejí výsledky voleb v jiných tzv. socialistických zemích. Vždy vítězství na 99%. Husák se držel tohoto modelu především proto, že nechtěl vystupovat z řady. Je mu známo, jak neradi vidí v Kremlu jakékoliv vystupování z řady a jak jsou apriori vůči němu nedůvěřiví. Není divu — zkušenosti nejsou nejlepší. Vystoupit z řady mohlo vzbudit nelibost Kremlu a také podezření, že Husákova konsolidační politika nepřinesla očekávané úspěchy. A vzbudit podezření Moskvy je pro každého politika v sovětské zájmové sféře začátek konce. Uvěst, že v Československu je 20% obyvatel zralého věku v opozici, znamenalo také hnát vodu na mlýn ultraradikálům, pro které je Hu-

sák přes všechno stále příliš mírný a kteří sní o tvrdé ruce, jež by v procesech a táborech zučtovala se všemi, kteří v roce 1968 měli odvahu říkat otevřeně své mínění. Alternativa 99% naopak vyrazila této protihusákovské, ultraradikální skupině vlastně zbraň z ruky s tím — že už není proti komu bojovat — že Husák zvítězil jakoby politicky s použitím jen menších represí a menších procesů.

Výsledek voleb — nebo přesněji řečeno to, co o volbách řeklo komuniqué ústřední volební komise — prokázal, že Gustav Husák si je vědom labilitu svého postavení a rozhodl se ho posílit vůči ultraradikální opozici další podporou Moskvy. Prokázal také, že i když jeho politika stále více klouže na faktické pozice ultraradikálů, on se snaží udržet svoji pověst menšího zla a tedy určitého východiska, které ovšem východiskem není. Neboť právě i tyto volby byly důkazem, že miněni lidu Gustava Husáka nezajímá, a že pro jeho politické cíle není rozhodující, zda ho podporuje jen 5 nebo 20% obyvatelstva. Kdyby to bylo rozhodující, snažil by se — a ve volbách k tomu příležitost byla — procento přívrženců, přívrženců s výhradou, odpůrců s podmínkou a odpůrců naprostých zjistit.

1. ČEHO JSTE SE NENADÁL V ROCE 1971?
2. CO BY VÁS NEJMÉNĚ PŘÍJEMNĚ PŘEKVAPILO V ROCE 1972?

Gabriel Laub,
spisovatel a novinář

1. Za prvé, nenadál jsem se, že mi někdo bude ke konci roku klást takové otázky, a to v době, kdy první silvestrovská číse ještě ani není naplněna. Za druhé, nenadál jsem se, že vyhrají ve dvou soutěžích — povídkářské a novinářské (ačkoliv toho jsem se v hloubi duše trochu přece jenom nadál, jinak bych do těch soutěží nešel). Za třetí, nenadál jsem se, že budeme muset v roce 1971 s nadějí vzhlížet k Sovětskému svazu jako k záštitě míru a držet palce, aby ráčil a stačil udržet pana Sadata na řetězu.
2. Cokoliv nepříjemného se v roce 1972 stane, nemůže mě to překvapit. Stane-li se něco příjemného, nemůže mě to překvapit nepříjemně. Jediným nepříjemným překvapením by bylo, kdyby mě za celý rok nic příjemného nepřekvapilo.

Ivan Kraus,
autor, režisér, herec

1. Mé ženě se zdá fantastický sen o tom, že celý národ opustí Československo. Má se to stát někdy v noci a první prý půjdou řezníci. Toho, že to mají být právě oni, jsem se opravdu nenadál.
2. Kdybych musel brát svět vážně.

Tomáš Kosta, ředitel nakladatelství Kindler

1. Ze Willi Brandt dostane Nobelovu cenu míru.
2. Kdyby Alexandra Solženicy-na vypověděli na Sibiř.

Karel Nešvera, žurnalista

1. Za Antonín Novotný se dal přemluvit ke spolupráci v KSČ pod Husákovým vedením.
2. Kdyby kancléř Willi Brandt odejel na oficiální návštěvu do Prahy a ve volném čase by se šel s Gustavem Husákem koupat na Orlick.

A. J. Liehm, publicista

1. Tři českých nakladatelství v zahraničí a románů Z. Salivarové HONZLOVÁ. Také toho, že Vaculíkova MOR-CATA budou taková knížka. A ovšem románů Paula Gomy OSTINATO (Suhkamp). Kvalita současného středoevropského přínosu evropské kultuře vůbec a literatuře zvlášť — strmě stoupá. Věřím, že vzhledem ke zkušenosti, z níž rostou, je to tendence trvalá.

2. Ale jděte, kdo by myslel hned na takové věci?

Ladislav Grosman, spisovatel a scenarista

1. Ze v Jerusalemě uvidím tak typicky české filmové dílo, jako je vynikající Formanův americký Taking off a že si o tom přečtu v TEXTu, vydávaném v Německu tak skvělou studií, jakou o díle napsal v New Yorku působilci A. J. Liehm.
2. Opravdu nevím, těch nepřijemných, méně příjemných a nejméně příjemných překvapení je pořad a všude tolik, že jeden si nevybere.

Jan Novák, hudební skladatel

1. Čeho jsem se nenadál v roce 1971? (Škoda, že jste se nezeptali, čeho jsem se nenadál v roce 68!) Tak třeba mezi jiným (stejně všichni píšou jen o světaborných politických událostech) že mi v Helsinkách stáhl z programu Ignis Pro Ioanne Palach, který se měl dávat na jednom ze slavnostních koncertů k otevření nového koncertního domu, ačkoliv Akademický sbor byl připraven (a prý i nadšen). A k tomu se v této kantátě nezpívá ani o Rusech, ani o komunistech. Ale strana si zase jednou zaběhla. Je to soukromé nadání, ale jaksi to patří taky k naší věci.
2. To by bylo nadělení, kdyby se nám v bytě objevili v roce 1972 Rusi. Obojí. Ti druzí by byli ještě horší.

X. Y., Praha, filosof

1. Ze dělnická třída se stala v Československu za 23 roků své vlády skutečně tak kvalifikovaná. V naší partě na stavbě nemá z deseti lidí pouze jeden dokončené vysokoškolské vzdělání. Nemá bohužel dokončeno ani základní vzdělání. Je to náš předák.
2. Kdyby strana pod vedením soudruha Husáka omilostila mé minulé hříchy, vrátila mně členství a požadovala, abych se rozloučil se svou partou na stavbě, vrátil se na školu a přednášel znovu diamat.

Radoslav Selucký, ekonom

1. Označení o Nixonově cestě do Číny.
2. Kdyby z toho sešlo.

Karel Jezdinský, žurnalista

1. Všeho jsem se bohužel nadál. I této otázky. Jo pardon, nenadál jsem se, že v našem exilu nevznikne deset, ale jen tři nakladatelství a že žádné nezařadí do svého editního plánu Cech panen kutnohorských. Miluji totiž zámek Roztěl u Kutné hory.
2. Kdyby mého přítele Bohumila Roháčka vyhodil z pražského rozhlasu jiný můj přítel — nový ředitel jeho propagandy Květoslav Faix a kdyby mně oba jmenovaní zaplatili dluhy. První za nápoje a druhý za mariáš. V korunách. Kdyby jakýkoliv gang unesl několik pitomců z mého okolí a požadoval za ně zaplatitelné výkupné. Totéž se týká jedné siamské kočky.

šlágr

Zřejmě to měl být hlavní šlágr předvolební propagandy. Alois Poledňák, dříve poslanec, ředitel státního filmu, dříve vězeň husákovského režimu a čestný chlap, vystoupil v pátek 12. listopadu večer v Československé televizi. Rekl vše, co si režim jen mohl přát, a v celém pořadu, ve kterém Alois Poledňák vystupoval s televizním komentátorem Jaroslavem Bouzem, bylo citit zkušenou ruku režiséra, ani ne tak televizního, jako politického, z domu nad Vltavou. Snad nikdo, když Alois Poledňák útočil na své bývalé přátele a spolupracovníky, když se kající přiznával ke svým vinnám a děkoval televizi za možnost veřejně promluvit, když se odvolával na své dva syny a zapřísahal se, že jim nikdo nesmí brát jejich víru v život, když ujišťoval televizní diváky, že reformní hnutí bylo poraženo výhradně politickými prostředky, jako by nikdo neviděl sovětské tanky, když urážel lidi, kteří v zahraničí bojovali za jeho propuštění, si nemohl nevzpomenout jak také Rudolf Slánský a Jiří Frejka a další z takzvaného spikleneckého centra dělali před zraky soudu a před rozhlasovými mikrofony sebekritiku a plyně se přiznávali ke všemu, z čeho je prokurátor vinil. Tehdy se hrálo o život a věštině ho nezachránilo ani to, že plyně odrecitovali vše, co jim jejich instruktoři dlouhé týdny vtěsňovali do mozku. V případě Aloise Poledňáka nešlo o život a určité i metody přinucení jsou dnes jiné. Pro režim je ovšem důležité, že jsou stejně účinné. Alois Poledňák byl zatčen 14. srpna 1970 a až 9. července tohoto roku byl odsouzen ke dvěma rokům vězení v procesu s takzvanou Steinovou skupinou. Jeho propuštění žádali například letos v květnu na festivalu v Cannes významní filmoví tvůrci. Alois Poledňák prý využil svého zákonného práva a požádal o promínutí zbytku trestu.

Režim mu vyhověl, odpustil mu prakticky osm měsíců a za těchto osm měsíců života na svobodě zaplatil Alois Poledňák televizním sebestačtstvím. Těžko jen odsuzovat čin Aloise Poledňáka, zejména když nevíme jakého nátlaku bylo použito a čím vším mu jeho věznitelé vyhrožovali, těžko ovšem také omlouvat vše jen metodami režimu. Neboť není sporu o tom, že k podobnému rozhovoru by lidé z Bezpečnosti jistě rádi došli i Luďka Pachmana i Vladimíra Škulínu. Režim zřejmě ví, na koho jeho metody zabírají. Škoda, že povětšinou na ty, kteří v mladých letech tak ohnivě diskutovali o hrdinství Julia Fučika, který zůstal sám sebou, bez ohledu na sliby i hrozby okupantů. Ovšem více než o charakteru jednoho z těch, který už právem, či neprávem patřil k reprezentantům Československého jara, hovoří tento televizní interview o charakteru celého režimu. Žádný prostředek jak je vidět není dostatečně podlý, aby nemohl být užít. Účel světi prostředky.

pomník

Jak oznámil pražský rozhlas byl 6. listopadu v Kostomlatech na Teplicku odhalen pomník dvěma sovětským novinářům, kteří tam 24. srpna 1968 uhořeli v havarovacím vrtulníku. V roce 1968 psala moskevská Pravda ještě o tom, že vrtulník se zřítíl, zasažen palbou ze zbraní československých kontrarevolucionářů. V roce 1971 je tento argument „bílé knihy“ již neudržitelný, a tak se píše, že zahynuli při plnění internacionální pomoci československému lidu. Připomeňme, že ústecký Průboj 25. srpna 1968, tedy den po oné události napsal — tři vojáci — piloti se zachránili, dva civilisté zahynuli. Jejich úkolem bylo rozhazovat nad našim územím červeně tištěné letáky — zbytek se našel — s tímto českým textem: Nebojme se kontrarevoluce, jsme spojeni s bratrskými armádami.

Tři roky později, zatímco je strháváno po celé republice vše, co by jen trochu mohlo připomínat skutečné oběti okupace, zatímco i

z hrobu Jana Palacha byla odstraněna deska s jeho jménem, stavi režim pomníky těm, kteří znásilnili naši státní a národní suverenitu.

-J-

na kulturní frontě není klid

V Praze byl zatčen filosof Ladislav Hajdánek a historik Jan Tesař, který si již v letech 1969 až 1970 odseděl ve vězení 13 měsíců — prý za rozšiřování letáků, které vyzývaly občany, aby bojkotovali volby. Na Slovensku byl zatčen literární kritik redaktor Bžoch, neboť Bezpečnost v jeho zapomenuté aktovce našla opis rozhovoru, který poskytl Josef Smrkovský italskému komunistickému časopisu. Ze Svazu slovenských spisovatelů bylo vyloučeno dalších 46 členů, mezi nimi Dominik Tatarka, Ján Rozner, Zora Jesenská, Peter Karvaš, Juraj Spitzer a Ladislav Tažký. Vše svědčí o tom, že strana má s umělci a intelektuály jen potíže, přes všechny své snahy je znornalizovat a uzavřít do nových, stranou plně kontrolovaných svazů — Svazy jsou ovšem přísně výběrové. Každý uchazeč o členství musí dnes věrohodně prokázat, že se hodlá společensky angažovat ve smyslu programu strany. Musí také jednoznačně prohlásit, jak smýšlí o „bratrské pomoci“ a dále musí přesvědčivě doložit, že svým uměním bude hájit politiku strany. A tak není divu, že ustenen je pouze Svaz hudebních skladatelů a koncertních umělců, který se ovšem v minulosti nikdy politicky neangažoval a že Svaz českých spisovatelů našel už asi stovku autorů, kteří mají předpoklady a vůli vytvářet literaturu, navazující na „pokrokové a socialistické tradice naší literatury“. Prim mezi nimi hrají autoři jako Vojtěch Cach, Josef Rybák, Václav Pekárek a Svatopluk Turek, jakož i další podobní hrdinové pseudoliteratury stalinských padesátých let. -K-

ruskí špióni

Drzost ruských špiónův nepozná mezí. V posledním čase to rozvědčíkom však akosi nevychází. Dostávají na frak, že to z ich hrubej kožušiny len tak práší. Po velké aféře kedy z Anglicka vykazali 115 ruských špiónův, maskovaných ako obchodníkov, po odhalení rozsiahlej špiónážnej siete v Belgicku, kde z Volga predajni odpočúvali NATO-vysielače, po odhalení špiónážnej siete v Amerike a západnom Nemecku, dostali najnovšie po prstoch aj vo Švédsku. Zatiaľ iba po prstoch. Švédska Säpo (Säkerhetspoli) bezpečnostná polícia verejne vyzvala vládu, aby vysvetlila ruskému veľvyslanectvu, že sú cesťty ruských autopredavačov po švédskych vojenských cvičištiach a priestoroch sledované, a že by bolo záhodné s touto fuškou prestať.

Ruská špiónáž vo Švédsku sa skrýva za fasádou automobilovej akciovej spoločnosti „Matreco“, ktorá okrem iného občas aj predáva sovietské autá Moskviče, Volgy a Jally. Matreco má svoje centrum v predmestí Stockholmu a filiálky v prístavných mestách Malmö, Göteborg, Gävle a Lulea (čítaj Jöteborj, Jävle a Luleo). V prístavných mestách sú tzv. predajne preto, aby ich tajné vysielачky mali čo najbližšie k sovietskym námorným lodiam. Inými slovami ruské predajne Moskvičov sú rozmiestnené v rovnomerných odstupoch pozdĺž celého švédskeho pobrežia.

Na kalú činnosť ruských predavačov aut prišla švédska polícia už pred niekoľkými rokmi, keď hľadala vysvetlenie prečo Rusi nezavrú krám, keď ich firma z roka na rok vykazuje iba horybilné straty. Za posledné roky to boli straty v hodnote 8,5 mil. šv. korún. Iba vlni stratila ich firma 3,5 mil. šv. korún.

Švédska bezpečnostná polícia sledovala autá ruských rozvědčíkov po mnohých miestach, ktoré sú pre švédsku bezpečnosť strategicky dôležité. Rusi snorili v okolí vojenských letísk, rádiovysielačov a pod. Pri posledných vojenských manévraoch prebýjali sa švédske tanky dosť ťažko cez kolony diplomatických aut východoeurópskych štátov. A pokiaľ auto nemalo značku CD patrilo ruskému predavaču Moskvičov. Zadržaní Rusi vo vojenskom cvičišti bránili sa tým, že sú iba na výlete a že zbierajú hriby. V tom čase rástli už iba muchotrávky, a tak sa ruskí rozvědčíci postarali švédskym novinárom o šťavnaté humoristické tema.

Bez ironie sa pozerajú Švedi na rádiovysielačky, ktoré trčia do nebies z autopredajni Moskvičov. Najväčšiu anténu má autopredajňa v Gävle a švédska flotila zistila, že sa v blízkosti tohto prístavu veľmi často zdržuje ruské plavidlo vybavené najmodernejšími rádianténami.

Švédsky vedúci Gävle filiálky, Tage Nilsson priznal, že vlni predali v celom Švédsku iba 271 ruských aut. Moskviče, Volgy a Jally jednoducho vo Švédsku vôbe nejdú na odbyť. Aj tých pár kusov čo predajú ide pod silne stlačenými cenami. Švéd, zhýčkaný Volvom a Saabom do ruského auta nesadne.

Čo teda s nimi? Totiž s tými tzv. predavačmi aut? Zatiaľ ani jedného nepozvali na políciu — na kávu.

Švédsko ako neutrálna zem nemôže Rusom zakázať predávať vo Švédsku Moskviče, aj keď im tento krycí kabát pred špiónážnou sieťou nie je práve po chuti.

Zatiaľ bolo po vojne zo Švédska vykazovaných 20 ruských rozvědčíkov.

Karol Bocek

Kresby: Rak

nobelova cena míru

Na rozdiel od mnoha německých filosofů a básníků minulých století, není právě příliš německých politiků v minulosti starší i nejmladší, kteří by si byli vysloužili

pochvalný aplaus mezinárodního veřejného mínění. I na dnešní demokratický stát, historicky vzato ještě poměrně mladou Německou spolkovou republiku, padal občas stín německé minulosti. V uplynulém měsíci, zdá se, se mnohé změnilo a západní Německo vstoupilo do věku dospělosti. Nezpůsobilo to žádný náhlý přesun sil ani právní akt, nýbrž pocta, které se dostalo ze strany nenápadně komise pro udílení Nobelovy ceny míru spolkovému kancléři Willy Brandtovi. Stal se nositelem Nobelovy ceny míru pro rok 1971. Brandt je tak po někdejším ministru zahraničních věcí Stresemannovi, po idealistickém pacifistovi Ludvíku Quiddovi a zvláště po oběti německého fašismu, britkém publicistovi Carl von Ossietzke, v pořadí čtvrtým Němcem, kterému byla udělena tato pocta.

Komise, která o udělení ceny rozhoduje, zdůraznila především současné politické snahy Brandta jako motiv svého rozhodnutí, nemění roli však hraje jistě i celý dosavadní život tohoto poměrně ještě mladého, ze severoněmeckého Lübecku pocházejícího politika, jeho aktivně protifašistické mládí, jeho publicistická a politická činnost v době jeho mnohaleté emigrace, jeho odbojová činnost v době války, kdy působil v zemi, v níž mu bude cena odevzdána, v Norsku, a v sousedním Švédsku v řadách skandinávských protihitlerovských odbojářů, i jeho činnost poválečná, kdy původně jako důstojník norské armády a tiskový attasché norské vojenské mise začal svoji dlouhou berlínskou kariéru, v níž, po navracení německého občanství, pokračoval krátce na to, jako starosta západního Berlína a čelil po léta všem politickým a diplomatickým útokům proti tomuto městu podnikatelským. Ohlížeme-li se po minulosti čerstvého nositele Nobelovy ceny míru stojí za to snad zaznamenat mimořádný zájem, který u něho vzbuzoval těsně poválečný vývoj v Československu, které navštívil ještě jako dopisovatel norských listů. Rekl tehdy: „Je citit s jakou vervou a čílostí se lid podílí na znovuvýstavbě a že obyvatelstvo věří, že získalo kus socialismu. V tisku, v parlamentě, v diskusích v ulicích se lidé živě přeli o otázky doby. Mnozí žili v přesvědčení nové národní revoluce, která má současně vytvořit základy socialistické, ale demokratické republiky“. O něco později v Brandtově reakci na únorový puč v Praze, v roce 1948, nalezneme jeho dlouhodobý program a cíl, k němuž chce teprve dnes dojít. Prohlásil tehdy: „Doba bohužel nepřeje stavění mostů, ale jejich rozbití. Musí být přenecháno budoucímu vývoji, aby obnovil živé vztahy mezi Východem a Západem. Prvým předpokladem je, že my sami v Evropě a ve světě si uděláme pořádek a jasno ve svých řadách a neustoupíme ani o krok. Pak teprve začnou být stavěny mosty“.

Dnes se tedy vrací k svému někdejšímu záměru a je za to mezinárodně uznáván. Je ovšem neobvyklé, a na to upozorňují spíše jeho přátelé než nepřátelé, že je vyznamenán v době, kdy stojí teprve náznak konstrukce těchto mostů. Zda budou dostavěny i z druhé strany břehu, zda všechny piliře a celá stavba snese předpokládanou zátěž není ještě jasné. Cena, kterou dostal, je tedy spíše za jeho záměr a snahu, než za dohotovené dílo a stává se současně morálním apelem na politiku Východu, stavbu nepodmínovat dříve, než je vůbec skončena. Jde totiž o více, než jen o novou tvář mezinárodních vztahů v dnešní a budoucí Evropě, jde i o vyřešení celého minulého balastu vztahů mezi Němci a jejich bezprostředními sousedy. K tomu nestačí jen dohody vládnoucích, ale i rozšíření svobod ovládaným. —am—

adolf müller na cestě k evropské bezpečnostní konferenci

V Berlíně se sice — v den, kdy je psán tento příspěvek — klubko již dlouho rozuzlovaných souvislostí a zájmů opět poněkud zasmodrchalo, ale nikdo nepochybuje o tom, že jednání obou německých států bude brzo pod střechou a celý balík dohod (mezi Bonnem a Moskvou, Bonnem a Varšavou, mezi čtyřmi velmocemi a oběma německými státy) bude předložen parlamentům a pseudo-parlamentům ke schválení. A málokdo také pochybuje o tom, že by nebyly schváleny. Náznaky se rozcházejí teprve v otázce, jaký praktický význam a kolik nového všichni tyto dohody přinesou. Ale i zde je možno najít shodu v jednom: schválené dohody posunou bezpochyby do popředí svolání tzv. evropské konference o bezpečnosti a spolupráci. Tak hodnotí situaci v posledních dnech jak americký ministr zahraničí Rogers, tak Kosygin při své cestě Skandinávií, stejně jako Pompidou s Brandtem při setkání v Paříži nebo ministři zahraničí evropských komunistických států na schůzce ve Varšavě.

A tak nám přelom let 1971 a 1972 přináší sice nový válečný konflikt na indickém subkontinentě, zesílenou hrozbu konfliktu na Blízkém východě, trvající války v Asii, aniž by byly velmocí schopny (nebo ochotny) tyto konflikty uhasit, za to však naději na jednání o bezpečnosti tam, kde válka již po léta neohroží a jen těžko hrozit může, totiž v Evropě. Samozřejmě: proč nekonferovat alespoň o Evropě? Je to rozhodně lepší než stavět nové zdi a stahovat nové pevnější opony napříč starým světem. Našinec se však přesto nemůže zbavit nedůvěry. Kde se bere náraz ta všestranná ochota k jednání o Evropě, neexistuje-li stejná ochota jednat o jiných částech světa? Jaké jsou cíle těch, kteří o evropskou konferenci usilují, nebo s ní alespoň souhlasí? Přinese a může přinést konference uvolnění, po němž touží veřejnost na Východě i na Západě, nebo jen perfektnější rozdělení mocenských sfér mluví? Bude krokem kupředu, nebo zpět k jaltě?

Pokud jde o zájmy SSSR panuje kupodivu nejvíce jasno. Moskva se netají tím, že evropská konference má přinést potvrzení nejen územního, ale také politického, systémového statu quo, má mezinárodně uznat sovětské „právo“ disponovat východní Evropou a smluvně stvrdit absolutní ruskou nadvládu východně od Labě tak, jak to již předformulovala Brežněvova doktrína a prakticky předvedly sovětské tanky naposledy v Praze. Toužený výsledek: příští sovětské mocenské zásahy proti vlastním spojencům by už byly v mezích všestranně uznaného práva a vlastně by k nim ani nemuselo docházet, věděla-li by oposice ve vlastním táboře, že všechno její snažení je předem marné. To je politickým cílem č. 1. Podávalo-li by se při tom docílit i snížení velmocenské vojenské presence v obou částech Evropy,

pak jen lépe. Vlastní mírumilovnost by tím byla demonstrována a vazba USA a západní Evropy vítaně oslabena. Dohodnout plánovitější ekonomickou a vědeckotechnickou spolupráci, ovšem spolupráci kontrolovanou a dirigovanou na východní straně jen z moskevského centra, by pak nebylo problémem.

Se zájmy západních velmocí to již tak zcela jasně není. Všechny společně straší ruský vojenský kolos, s nímž by bylo dobré se nějak dlouhodobě dohodnout a všechny neméně společně láká perspektivnost nezasyčeného sovětského trhu. Každá však při tom sleduje poněkud odlišné „národní“ zájmy, hledá konkurenty z vlastního tábora a spekuluje s budoucím vývojem, v němž by nechtěla hrát jen druhé housle. Ve srovnání s minulostí existuje ovšem větší dávka jednoty a institucionalizovaná nutnost společného postupu; nároky se tedy nerozcházejí ani tak mezi státy, jako spíše uvnitř etablovaných vládnoucích kruhů v každém z nich. Téměř ve všech západních státech existují silné skupiny těch politiků, kteří — ač z různých politických táborů a s různými motivy — přece však jen podobně, vycházejí z toho, že území, na něž šlápla bota ruského vojáka je, tak jako tak, nutno odepst a proč tedy pomocí takového odpisu nezajistit sami sobě na další generaci blahobyt a bezpečnost? Zdánilivě logické, ve skutečnosti však mnichovská tradice krátkozraké mocenské školy, které ne a ne dojet, že devatenácté století je už dávno za námi.

A konečně třetí skupinu zájmů reprezentuje většina veřejnosti ve všech evropských státech, lhostejno zda v té či oné její části. (Nevěřme totiž tomu, že to co nazývá národními zájmy ten který pán, bere za své kmán. A to nejen v otevřených diktaturách.) Zájem evropské veřejnosti (ať vědomý či nevědomý) je zajistit optimální hospodářsko-kulturní rozvoj té které národní skupiny, nebyť jen objektem velmocenské politiky, ale aktivním subjektem nezmanipulované mezinárodní spolupráce. Absurdně rozdělená Evropa, o níž se rozhoduje kdesi mimo ni, a v níž není možno řešit řadu společenských problémů jen proto, že to zdánlivě oslabuje „mocensko-politickou“ prestiž nebo postavení „tábora“ — „aliance“ v očích příslušného hegemonu, je skutečným předmětem odporu většiny Evropanů.

Jinými slovy: klasické odtrhávání zahraniční od vnitřní politiky je v souvislosti s dnešní Evropou stále větším nesmyslem. Důvody napětí v Evropě nejsou už dlouho jen zahraniční politického charakteru. Alespoň ne přednostně. Skutečné důvody spočívají v rostoucím konfliktu zájmů vládnoucích a ovládaných! Východní Evropa je toho jasným vzorem, ale příklady nemusíme hledat jen tam. Vnitropolitické problémy (zdaleka ne jen v pojetí „třídního boje“, nebo jen v pojetí toho, co dnes

jedni nazývají „vědeckotechnickou revolucí“, druzí „nástupem postindustriálního období“) se stávají hlavními otázkami zahraniční (nadstátní) politiky, zatímco mnozí politikové si ještě, div ne v paruce s copem, hrají na vojáky nebo richelliiovské diplomaty.

Evropa by si tedy konferenci o svém příštím osudu zasloužila. Těžko ji však může pomoci konference, na níž se sejdou jen reprezentanti etablované moci, jedni alespoň běžně demokraticky zvolení, druzí však — ti z Východu — vlastní samozvaní. Jinak to však zatím asi nejde a sebesprávnější vize tomu nezábrání. Těžko může také pomoci konference, která se bude zabývat jen vztahy jednoho „dvora“ s druhým, nebo vojenskými potenciály, které jsou sice hrozné, ale o jejichž nasazení ani ti nejdobrodružnější z mocných dnes vlastně neuvažují a budou-li se při tom zavírat oči před opravdovými důvody toho, proč jsou mezi lidmi stavěny zdi, proč Evropa produkuje téměř nepřetržitě statisíce emigrantů různých odrůd, proč milióny deformují denně své mozky závití stálým konsumováním ideologicky překroucených polopravd a nepravd, proč jsou miliardy vydávány na vojenské základny — mamuti to četnické stanice k udržení statu quo, proč každý, kdo vytkne nekonzistentní názor je cejchován přízvisky, které mají naivním přiblížením nahnat strach. V kosce: každá konference o Evropě půjde

poznámka k povstání

Stalo se to v noci a krev kapala na zbytky mrtvých křidel. Barva unikala do formy v tanci snad smrtelně a strnula v úžasu. Bachův houslový koncert splyval s Hendlem, přerušován Led Zeppelinem II. Hlas uličníka bez emocí poskytoval řád strohým komentářem: Co je to socialismus s lidskou tváří? Socialismus, kterému se může nafackovat!

To vše se přihodilo v jednom městě, v jakémsi domě na konci slepé ulice, kde se vzbouřili motýli ve sbírce jistého pána a rozhodli se zavést lidský pořádek. To vše se odehrálo ve dvacetiminutovém filmovém debutu Thomase Veselitze. Čtyřlístí dvacetiletý autor, absolvent konzervatoře v Praze, je nyní posluchačem Vysoké filmové a televizní školy v Mnichově.

Oč jde v snově absurdním dílku „Povstání motýlků“? Ideou filmu není alegorie na lidskou společnost, divák neprožívá příběh, který by se postupně rozvíjel a vrcholil. Divák je brutálně postaven před nejosudnější aspekt lidské společnosti — před násilí. Sleduje variace na téma, které stojí za víc než za dvacetiminutové zamyšlení. A zároveň prohlédává samu podstatu vzniku naší současné tragédie: Mírové smlouvy jsou nepochybně chvalyhodnou záležitostí, aby je bylo možno uzavřít, je

mimo jádro věci, přijme-li koncepci, že mírová koexistence znamená jen to, že se právě neválčí, že rozvoj styků znamená jen styky mezi vládoucími, že dialog musí končit před branami svaté ideologie, že bezpráví u jedné nesmí zajímat druhé, že lidské kontakty je věc partajních centrál a byrokratů v úřadech pro víza a pasy, že reálnou politikou je: ne-nazývat věci pravými jmény. Ani v tomto směru není však třeba mít příliš ilusí. Rutina „velké politiky“ se nevysmekne z roku na rok ze zajetí překonaných tradic, z vítěho myšlení, z běžných diplomatických klíšé. Ostatně i samo uvolnění podle konservativních představ, formulovaných otevřeně sovětskou politickou školou a méně otevřeně některými západními politiky, nebude-li placeno Moskvou požadovaným výkupným, je lepší než nic. Nicméně abstinovat předem a cílevědomě od toho prosadit jednání o skutečných příčinách evropských abnormalit a jednat jen v rozmezí ringu vymezeného jednostranně dnešními sovětskými vládci, by bylo nejen pro Evropu, ale pro celý svět téměř osudové. Bylo by to tragickým předemem pro budoucnost, kodifikací mocenské zvůle, na níž by jednou, již jako na „mezinárodně právní normu“, mohli narazit sami ti, kteří by v tom dnes spatřovali oportunní vychodisko.

Řešením, které je si třeba pro rok 1972 přát, není odmítání podobné konference, ale ani pasivní přijímání její sovětské koncepce. Řešením je jen: využít příležitosti k tomu, zaměřit reflektor veřejného zájmu na skutečné kořeny toho, co činí život miliónů na tomto kontinentě stále svízelnější.

nutno vést nejdříve válku. Násilí vzniklé z krise ideologických idejí, jež už není prostředkem k dosažení cíle, nýbrž samojednou konsekvencí, diktující veškeré konání. Strašné, protože neodvolatelné, zůstává dokonce osamocenou konstantou uprostřed krve, zkázy a pouště. Podmínuje veškerou existenci a stává se i jejím absurdním odůvodněním. „Síla moci je viditelná zdola, malost člověka je patrna zhora“, břitce sděluje nekomplikovaný hlásek a řada dětiček se vyhoupe na šibenici.

Gradace filmu spočívá v působení jeho formálních složek. Sugestivním koláží, z kterých je celý film složen, propůjčují elektronické kamery další dimenzi. Obrazy splyvají a ovlivňují neustálé proměnlivé pohyby, jež nabývají na rychlosti, aby se ke konci změnil v takřka chaotickou zmet barv a tvarů. Pohazení klasické hudby vystřídá tvrdá rytmická beatu, uklidňující žumění vody a zakřiknutí ticha. Vše vzájemně koordinováno postupuje k závěrečnému akordu.

Obyvatelé Německé spolkové republiky budou mít možnost sledovat tento film v únoru na svých obrazovkách. (První program). Doporučuji shlédnout v barvě, a pak se aspoň na chvíli hodně zamyslet.

Lída Rakušanová

škátule, škátule, hejbejte se

Starší lidé ve starých funkcích, tak by se daly charakterizovat všechny změny, ke kterým došlo po volbách. Jak víme, výjimky vždy jen potvrzují pravidlo. Takže i nyní se objevily ve funkcích nejvyšších ne snad nová jména, ale jména, která by dejme tomu mohla být do jisté míry překvapivá. Novým předsedou federálního shromáždění se stal Alois Indra, novým předsedou Sněmovny lidu Václav David a novým ministrem zahraničních věcí Bohuslav Chňoupek. Dalo by se říci: zasloužili byli nyní odměnění. Zřejmě to tak je — ale přece jen za tou odměnou trčí několik nejasných otazníků. Alois Indra, člověk, který měl stát v srpnových dnech v čele tzv. dělnicko-rolnické vlády, sice přebírá funkci, podle ústavy velice důležitou, neboť federální shromáždění je „nejvyšším orgánem státní moci“, ovšem pouští funkci, ve které nemohl sice tolik reprezentovat, o to více však rozhodovat — funkci tajemníka

ústředního výboru strany, který měl pod palcem státní orgány. Mohlo to být tedy povýšení, stejně jako šikovný tah G. Husáka, který se tak zbavil jednoho z vážných konkurentů. Od roku 1953 až do 1968 sloužil Václav David věrně ve funkci ministra zahraničních věcí. Prý nebylo nudnějšího a méně schopného ministra tohoto druhu na světě. I po invazi byl tento spoľubojovník A. Novotného raději odsunut na místo velvyslance do Bulharska. To skutečně sám G. Husák ho nyní povolává zpět do Prahy, muže, který dělal kariéru, když on byl zavřený? Nebo někdo jiný ho Husákově vnutil? Právě tak jak mu zřejmě vnutil i nového ministra zahraničních věcí Chňoupeka, který ve funkci ředitel rozhlasu dělal z něj druhou Vltavu tak dlouho, až to bylo trapné i jeho pánům a poslali ho raději do Moskvy jako velvyslance. Vrací se a těžko předpokládat, že by byl oporou prvního tajemníka. Uvidíme, jak říkal slepý. -s-

Ladislav Mňačko, spisovatel

1. Nenadál jsem se, že se u nás doma vytvoří tak překvapivé předpoklady pro rozpuštění Státní bezpečnosti. Dokázaly to výsledky listopadových voleb. Když je 99,7% národa pro Husákovu konsolidační politiku, kdo je vůbec proti? Vyplatí se kvůli těm 0,3% nesouhlasících vydržovat tak rozsáhlý a drahý aparát? Vždyť je tam pomalu více „estébáků“ než nepřátel. Kam se hrabe pražské jaro se svou bezprincipiální jednotou.
2. Nejnejpříjemnější by mě překvapilo, kdyby v roce 1972 nebo v letech dalších, československá armáda v rámci internacionální pomoci byla nucena obsadit Moskvu a odvléci Brežněva do Bohnic. To by jeho místo v Kremlu musel zaujmout dr. Husák a on je, jak známo, vášnivý federalizátor.

Ivan Steiger, výtvarník

Franz Peter Künzel, překladatel

1. Nenadál jsem se překlada-telské ceny BDI (Bundesverband der deutschen Industrie), protože dnešní Československo na Západě od nastoupení Husákovsko-Štrougalovského režimu už není příliš zajímavé. Ale česká literatura se na mezinárodním poli drží ve středu zájmu. Tak jsem tu cenu dostal za ni. Tak a jen tak tomu rozumím.
2. Nejnejpříjemnější by mne překvapilo, kdyby se po listopadových volbách konaly i odročené procesy proti intelektuálům a politickým reprezentantům tzv. pražského jara. Raději překládám, než protestuji. Nejlepší by mne překvapilo, kdyby Dillia našla humánní koncepci vůči českým a slovenským autorům, kteří se nesmějí v Československu tisknout, a kteří se proto obrací na zahraniční a exilová nakladatelství. Tak bych raději překládal, než protestoval.

Sláva Volný, žurnalista

1. Že v sobě najdu tolik síly a vůle a přestanu kouřit. Nepochybně jsem tím zasadil další vážnou ránu konsolidačnímu úsilí Gustáva Husáka. Neboť bude-li každý z nás...
2. Kdyby TEXT 72 ztratil příležiť svých výborných autorů a důvěru svých neméně výborných čtenářů, anebo kdyby v onom krizovém okamžiku, který se dostavuje s neúprosností přírodních katastrof, se nepodařilo vzdor logice a účetnictví odněkud vyždímat ještě něco prostředků, které by umožnily vydat další a pak další a pak ještě další číslo.

HAPPY
NEW YEAR

Chief of
Scotland Yard
LONDON
GB

Josef Doubek, žurnalista

1. Volebních výsledků v Československu, založení českých nakladatelství v cizině, vyloučení Tchajwanu z OSN, cesty Nixonova do Číny a vánoční s nohou v sádře.
2. Jelikož jsem optimista, neočekávám od roku 1972 žádná nepříjemná překvapení, spíše naopak. Byl bych nepříjemně překvapen, kdyby se Vaše otázka ukázala jako opodstatněná.

Ivan Diviš, básník

1. Ponechávám bez odpovědi. Každý to stejně ví.
2. Další zhoršení poměrů doma a prohlubující se slepota Západu vůči totálnímu ohrožení.

Jaroslav Brodský, Gamma projekt

1. Impotence
2. Impotence

Jan Beneš, spisovatel

Dovoňte-li, pak bych téma obou vašich otázek sloučil v jediné odpovědi:

V roce 1972 tomu bude bezpochyby stejně jako v roce 1971 a všech předešlých, sběhne se bezpočet nenadálých překvapení a jsem si naprosto jist, že většina z nich bude spíše nepříjemných, ba že budou dokonce stát za nic.

Hana Ciprisová, publicistka

1. V roce 1971 jsem se nenadála, že čtrnáctimilionový stát bude ze dne na den bez skrupulí vykopnut ze společnosti národů, kde po léta zastával své místo a plnil své povinnosti. V osobním životě jsem se nenadála, že ze dne na den ztratím jediného přítele, na které jsem spoléhala.
2. Pro příští rok se nebojím žádných nepříjemných překvapení. Překvapení je jen věcí názoru, něco, co vůbec nemusí vyjadřovat objektivní situaci, a jsme-li překvapeni, pak jsme byli buďto špatně informováni nebo příliš naivní. Spíše se bojím pro příští rok — strachu zastrášených, surovosti samovládých, naivitu neinformovaných a hlavně toho, že nás — připravili o možnost poznat, přijmout a prožít osobní štěstí.

Zdeněk Hejzlar, publicista

1. Temná a bezskrupulóznost, s nimiž proběhla a „institucionalizovala se“ jinak ovšem dávno očekávaná epochální změna supervelmocenské bipolarity v supervelmocenský triángl.
2. Kdyby se pod tlakem nových mezinárodně politických skutečností i starých nahromaděných rozporů neobjevily už v roce 1972 v tzv. evropských socialistických zemích ani první symptomy vážných pokusů o nové kolo reformního řešení neudržitelné společenské situace.

Josef Škvorecký, spisovatel

1. Ze v Československu se našlo 0,3%, tj. při asi 10.000.000 oprávněných voličů, cca 30.000 lidí, kteří hlasovali proti kandidátům vybraným lidu stranovládou. Na druhé straně je potěšitelné, že zdrcující většina těch cca 500.000 vyloučených z KSČ, těch cca 80.000 bývalých členů K-231 a jiných podobných už pochopila a zapojila se do plnění.
2. Ze soudruh Brežněv je tak silný kurfák. Kouření je zdraví nebezpečné. Na druhé straně mi ho to — stejně jako francouzskému lidu, když se mu s tím při návštěvě Paříže nedávno světlilo — tak nějak lidsky přiblížilo.

Josef Jedlička

žádoucí kontinuita

Letos, téměř zároveň, vznikla tři nová exilová nakladatelství. Dvě v Evropě, jedno v Kanadě. V Kolině nad Rýnem založila Společnost pro československou kulturu v zahraničí edici INDEX. Mnichovská nakladatelská, vydavatelská a zasilatelská společnost CCC Books začala organizovat KLUB ČTENÁŘŮ. Jako čtenářský klub se posléze představilo i Nakladatelství 68 v Torontu.

Vytkněme před závorku vnější okolnosti, které tuto vydavatelskou aktivitu umožňují — idealistickou obětavost emigrantské svépomoci, podporu veřejných institucí hostitelských zemí i technické podmínky pro vydávání českých a slovenských knih v zahraničí. Významná je tu především sama vůle ke kulturní aktivitě nebývalé velikých rozměrů, profesornální úroveň a dlouhodobé perspektivy. Odráží se v ní klasické exulantské povědomí, že situaci exulanta je třeba nejen slušně žít, naplňovat ji důstojným smyslem, ale zároveň ji i trvale legitimovat.

Mnichovský KLUB ČTENÁŘŮ (CCC Books) vydal a vyexpedoval pro svou půldruhou tisícovku členů do této chvíle pět knih. Před několika dny vyšel první titul kolínské edice INDEXU. Kanadské nakladatelství také vydalo svou prvou knihu. Vydavatelské záměry, kulturní orientaci, úroveň i politický význam všech tří nakladatelství je tedy třeba zatím posuzovat podle edičních plánů, které editoři předložili.

Krátkodobé plány — to jest prakticky ediční program prvních ročníků všech nakladatelství — jsou poznamenány úvodními technickými a organizačními obtížemi, přáním uvést věc do chodu co nejdříve a dostupností rukopisů ve chvíli, kdy se teprve začíná. Ale i tak vystupují hrubé obrysy jednotlivých nakladatelství celkem zřetelně.

V mnohém se překrývají. Všechna nakladatelství pokládají za potřebné vydávat reedice děl novějších i starších. V Kanadě připravují např. Lustigova Miláčka a novou edici Švejka, Mnichovský KLUB vydal znovu Škutinova Prešidentova vězně a Povídky z obou kapes Karla Čapka, vychází tu Erbenova Kytice a připravuje se výbor z Třebízského. INDEX inzeruje reedici Hostovského. Právě tak všechna nakladatelství hodla-

ji vydávat překlady. INDEX má v úmyslu vydat Amalnikovu studii Dožije se SSSR roku 1984? V krátkodobém edičním plánu KLUBU je překlad knihy Případ Masaryk od C. Sterlingové. V Kanadě naopak hodlají vydat anglicky Škvoreckého román All the Bright Young Men and Women.

Ambicí všech tří nakladatelství je ovšem na prvním místě vydávat nové české a slovenské rukopisy, a to — opět ve všech třech případech — nejen práce napsané v exilu, ale i současnou československou podzemní literaturu. Je pozoruhodné, kolik nových literárních děl je tu už v tomto okamžiku k dispozici. Pokud jde o tyto rukopisy, zdá se, že se úmysly jednotlivých exilových nakladatelství liší.

V Torontu mají na programu hlavně beletrii renomovaných exilových autorů. Škvoreckého Tančový prapor, už zmíněnou knihu Lustigovu, vzpomínkovou knihu Jiřího Voskovce a hned celou řadu děl Egona Hostovského. Tato tendence má i výhledový plán, na jehož seznamu jsou další nové prózy Škvoreckého, Michal, Liehm, Kusák, Pláfl, Blažek a blíže neurčená románová práce z Prahy.

Svůj ediční záměr předznamenává nakladatelství INDEX příznačně knihou pražského autora Jiřího Hochmanna Jelení brod. Hodlají tu zřejmě navazovat na literární a hlavně publicistickou linii „pražského jara“ a z tohoto okruhu pocházejí také většinou jejich autoři. Charakteristický pro tuto tendenci je soubor politologických prací, do něhož přispěl Sik, Bystřina, Liehm, J. Kosta, Šnejdár, Jezdinský a další. INDEX připravuje také nový román Mňáčkův, povídkovou sbírku Laubovu, národohospodářskou studii Seluckého a publicistickou práci A. Ostrého z Prahy. Dlouhodobý plán je méně důsledný, je tu právě tak další titul z Československa jako několik prací Jana Beneše a jako memoáry J. Firta.

KLUB CCC Books má naopak na programu vedle několika autorů známých především řadu nových jmen. Po původních pracích J. Kučery, J. Schneidera a K. Friedricha, které už vyšly, se tedy připravuje vydání románu Pražská ekloga od J. Kovtuna, próza slovenského autora J. Špetka Útek, Povídky z vězení J. Staňka, a po-

Viktor Vadim

doznání

„Jste si vědom toho, že jste se provinil proti zákonu tohoto státu svým stykem s Venezuelcem?“ zeptal se přísně soudce.

„Chťel jsem znovu celou věc vysvětlit a pokusit se přimět soudce k tomu, aby pochopil, že mé styky s venezuelským filatelistou nikterak neodporovaly zákonu, ale můj obhájce mne zarazil.“ „Rekněte že ano,“ šeptal mi nahlas.

„Ale...“

„Povídám, rekněte, že ano!“

„Přece nebudu mluvit proti sobě, pane doktore...“

„Poslechněte mne! Vzpomeňte si, co jsem vám řekl na začátku!“

Když soud začal, řekl mi pan doktor, že mu musím plně důvěřovat, jediné tak se nám povede zapůsobit na soud tím nejlepším způsobem. Líbilo se mi, že říkal nám. Dodávalo mi to jaksi sebe-důvěry a naděje.

„Obžalovaný, žádám vás, abyste na mou otázku odpověděl. Odpovězte ano, nebo ne,“ žádal soudce.

„Jsem si plně vědom toho, že jsem se provinil,“ řekl rychle pan doktor a pokračoval —

„Nejen to. My litujeme nyní hluboce, že vůbec došlo k pochybeným stykům s venezuelským individuem, a to ještě v době, kdy bylo v zájmu našeho státu přerušit veškeré styky s venezuelskými občany. My si uvědomujeme dosah svého činu, vlastně zločinu a připouštíme i možnost poštovní špionáže.“

„Okamžik,“ řekl soudce panu doktorovi a obrátiv se k zapisovateli řekl — „Zapište to!“

„Pane doktore...“

Obhájce mlaskl a podíval se na mne tak, jak se dívá moudrý otec na nepolepšitelného syna — darebáka.

„Prosím, pokračujte,“ řekl soudce.

„Pan prokurátor zde použil před chvílí termínu zrada. Při vši účtě k panu prokurátorovi a jeho zkušenostem, nemůžeme, já a můj klient s tímto termínem souhlasit. Jsem si vědomi toho, že jsme se nedopustili zrady, ale velezrady!“ řekl obhájce zvýšeným hlasem. Prokurátor otevřel ústa. Předseda soudu se obrátil na přísedící a něco jim šeptal. Pokusil jsem se zatahat doktora za kabát, ale pleskl mne lehce přes ruku a pak opět pokračoval —

„Je totiž naší, dovolte abych řekl, dovisou,“ tady se pan doktor trochu zarazil a významně přehlédl celý senát, „že přistupujeme k tomuto líčení naprosto bez předsudků a s tím vědomím, že jsme povinni plně nést odpovědnost za činy, které jsme spáchali.“

vidkový soubor Michala Racka. Kromě toho se tu připravuje nový Diviš a Preisner, ale v dlouhodobé perspektivě opět řada neprávem neznámých nebo zapomenutých jmen jako Netík, Štefan, Strnad, Kratochvíl, Goeptertová. I zde se počítá s vydáním rukopisu Provokace, který vznikl v Československu.

Čistě kvantitativně spočítáno, předpokládají ona tři nová československá nakladatelství v exilu, že v příštích letech vydají kolem 110 titulů. Od toho je třeba odečíst, že některé tituly se v různých nakladatelstvích objevují zároveň, což svědčí na jedné straně o komplikovanosti takové exilové vydavatelské praxe, ale na druhé straně i o tom, že tu existuje evidence o exilové produkci a silný zájem ji předat veřejnosti.

Srovnáno s ediční činností exilu za uplynulých dvacet let, mohlo by to být její důstojné pokračování. Podle bibliografického soupisu dr. A. Kratochvíla vyšlo v exilu mezi rokem 1948 a 1967 na šest set titulů české a slovenské literatury v řadě edic. Tak jenom péči Vydavatelství české kulturní rady v zahraničí a Vydavatelství křesťanské akademie v Římě vyšlo přes sedmdesát titulů a v edicích Kulturní sekce československého uprchlického výboru v Německu další stovka.

Potěšitelné je, že některá jména starší vrstvy — jako Goeptertová, Kovtun, Kratochvíl, Hostovský — se objevují i v nových edičních plánech. Ustavuje se tak žádoucí kontinuita poúnorového i posrpnového exilu a stvrzuje se tím i kontinuita společného cíle, jímž je vždycky na prvním místě bedlivá péče o úplnost národní kultury a starost o to, aby žádná hodnota nepřišla nazmar.

Jsem plně přesvědčení, že jak pan předseda a senát, tak pan prokurátor znají je své bohaté soudní praxe celou řadu případů, kdy se obhájce s klientem snaží uvést jakoukoli byt i sebemenší polehčující okolnost, malichernost, cokoli, ve snaze zlehčit svůj přečin před soudem. Nikoli však my! Vypovídáme zde otevřeně a upřímně a šel bych, prosím, tak daleko, že bych řekl, že k sobě jsme až nemilosrdní. Dovolte nyní, pane předsedo, abychom vám sdělili naše mínění na zločin, jehož jsme se... jehož jsme se dopustili. My si uvědomujeme plně, že jsme členy této společnosti, či lépe řečeno, že je nám dovoleno jejími členy dosud být a jako taková jsme této společnosti za své činy plně zodpovědní. Jak prosím, táž se sám sebe, k tomu naše společnost přijde, aby nás mezi sebou trpěla, jsouc, a to se prosím nebojím říci naplno, poškozována? Jsme vůbec této společnosti hodni? Máme právo se k ní počítat??

Pan doktor udeřal pauzu a podíval se na senát. Jedna přísedící zjevně znervosněla a začala se kolem sebe rozhlížet, jako zkoušená žákyně. Pokusil jsem se pana doktora nějak zmírnit, ale vůbec mne nevnímal. Náhle se chytil za hlavu, stál tak chvíli bez hnutí a pak začal křičet —

„Jak trapné! Jak hluboce nevědecké, zachovat se takto ke společnosti, z níž jsme vyšli, k té, jež nás, dovolte ono upřímně teplé lidské slovo — zrodila a jež nás

kontrasty

V roce 1968, kdy se Československu dostalo ozádné návštěvy, odjela z Prahy i skupina černého divadla Velvets, s úmyslem navštívit státy jiné. Soubor je složen většinou ze zkušených loutkoherců a černoherců, kteří prošli již více soubory. Skupina jezdila po dva roky po světě, prožívající misty příběhy, jimiž by patrně nepohrdl ani sám Traven. Nakonec se usadila ve Wiesbadenu a a pracovala zde prakticky rok na tom, aby zde mohla pracovat. Když se jí to konečně podařilo, připravila premiéru — Kontrasty, která byla uvedena ve Státním divadle 3. října 1971. Program celovečerních Kontrastů tvoří vlastně deset minipříběhů, čísel, od grotesky s živým interpretem, mimem, kterého dokonce jeho partner — lev, zkrotí, až po „Tvoření“ — fantazii à la Miro, kde ruce neviditelného tvůrce rozehrávají barevné předměty malířovy fantazie, aby jim v závěru naznačily prostor abstraktního, nezarámovaného obrazu. V prvním celovečerním programu šlo tvůrcům představení o to, ukázat novému publiku výrazové i technické možnosti černodivadelní techniky, seznámit je s ní. Toto programové rozhodnutí také předznamenalo výběr.

V pětiminutové Cestě kolem světa ukazuje soubor do jaké míry zvládl techniku svého žánru, i smysl pro tempo a kompoziční zkratku. V Pas de deux zkouší možnosti prostoru a jeho tvořivého naplnění, při maximální technické náročnosti. Intermezzo, Zámecká romance či Petina jsou lyrické grotesky — kde dominuje příběh, ozvláštňený specifickou technikou, zatímco formálně strohé Klobouky, koncipované na téma totalitní systém, teží ze vztahu rekvizita — člověk, člověk — rekvizita. V jiném příběhu — Piáci, provedeném jako minidrama, jde o vztah člověka, jedince a společnosti. Posledně jmenované etudy naznačují snahu po dramaticky vyváženém příběhu, hlubšího myšlenkového dosahu. Představení je zazazeno do rámce krátkých povídek a diapozitivů. Čistě vizuální spojení by představení patrně prospělo jako celku a soubor si je sám této možnosti vědom, ale jeho momentální finanční pozice toto řešení zatím nedovoluje.

Kontrasty hraje všechno všudy šest účinkujících (pět Čechů a jeden domácí „host“), a to je, v historii tohoto žánru, rekord. Přispěla k němu jednoznačně zdejší kulturně komerční politika. Soubor nemá investora, investoval sám a teď se snaží o to, aby náklady (nikoliv sebe) amortizoval. A jak situace v domovské „obci“ vypadá, budou patrně i tentokrát vychodiskem opět zájezdy.

Zdá se, že jde už o tradici, a že černé divadlo bude „doma“ vždycky někde jinde.

-viva-

odkrojila! Na tváři přísedící se objevily slzy.

„My jsme sprznili to nejčistší!“ zasténal pan doktor na prokurátora, který si posunul lehce židli ke dveřím. „My jsme plivli na oltář nás všech!“ Zapisovatelka se impulsivně zaklonila.

„Dovolte, abychom vám řekli, co k sobě vlastně cítíme! Dovolte nám to! My se hanbíme! My se sami sebe štílíme! My jsme si odporní! Promiňte prosím, ale nám se z nás dělá špatně. Ano, my se sami sebe nemůžeme dotknout, aniž bychom nepocítili ten hrozný odpor! Nás hryže... svědomí! Hanba nám! A trest! Spravedlivý a odstrašující, o který nežádáme, nýbrž prosíme, ve jménu zachrany této společnosti a na její věčnou ochranu!“

„Amen,“ zašeptal někdo v senátě omylem.

Pak bylo chvíli ticho.

Dojatý soudce přečetl rozsudek, podstatně vyšší, než jaký jsem čekal.

Prokurátor s vlhkými očima, zahleděn kamsi do dále, se odvolal. Řekl, že je to málo.

„Zničil jste mne!“ řekl jsem doktorovi vztekle.

Podíval se na mne shovívavě a zavřel hlavou.

„Copak to doopravdy nechápete?“ řekl, divaje se na mne dojatě.

„O rozsudek tu přece nejde.“

„A o co tedy??“

„O to, co cítíme uvnitř...“ řekl doktor tiše, ukazuje si kamsi na slepé střevo.

ivan pfaff

havlíčkovy evropanství

31. října před půlhrubým stoletím se narodil Karel Havlíček. Novinář, básník, prozaik, politik, myslitel – kolik rozměrů shrnuje zakladatelská osobnost ojedinělého myšlenkového záberu, které Masaryk vymezil jednu z vůdčích pozic v českém moderním politickém programu, a která se přes půl století po smrti udržel v národním vědomí jako symbol politického hrdinství i mučednictví a především důsledného boje za politická práva lidu. V jednom z dnešních orgánů nezávislého, neusměrněného českého tisku by bylo vhodné, za podmínek, proti jakým zápasil i on, poukázat na jeho novinářskou metodu a styl; exilového čtenáře ale sotva co zaujme víc než srovnání Havlíčkovy empirické analýzy našeho politického postavení, jak ji vyvodil ze svých ruských zážitků, a zvláště jeho závěrů z ruské reality s naší situací dnešní, poplatnou přes protichůdnost (nebo identitu?) systémů politiky téhož Ruska, jehož se obával on a proti němuž se obracel k Evropě. Tím spíše, že nezastaralý zakladatel moderního českého novinářství k tomu potřeboval jen několik málo let, a že tak učinil ve společnosti neemancipované a nestabilizované politicky ani sociálně jako muž zdaleka ne třicetiletý.

Havlíčkův tvrdý kritický zásah do naivních slovanských a rusofilských představ české společnosti rozvrátil ještě před rokem 1848 kollárovsko-hankovskou koncepci tak, že důsledky jeho vystoupení vrůstají přes řadu výkyvů, negujících jeho závěry, do základů českého politického myšlení a svou platnost dodnes nejen neztrácí, ale vývoj jí ještě drastičtěji ověřil. Ze své ruské cesty 1843–44 – jediné ruské výpravy vedoucí české osobnosti mezi Dobrovským a Masarykem, tedy jediné v rozpětí celého století – si přinesl Havlíček po počáteční emocionální euforii hluboký otřes, rozryvné zklamání, přikrytý názorový zlom, jehož původní determinanty byly sice subjektivní, který však signalizoval zásadní přelom v nazírání české společnosti, v českém politickém myšlení. Zřetelné náznaky takového procesu se hlásí u dvaadvacetiletého(!) Havlíčka, který odjížděl do Ruska jako nadšený nekritický rusofil a po příjezdu do Moskvy v lednu 1843 procházel extází, po pouhém půl roce, zprvu v důsledku konfrontace s útlakem a vykořisťováním ruských nevolníků, pak i se slavjanofilskou ideologií a s reakční a imperialistickou povahou carského samoderžaví. To mu vykrystalizovalo v obraz knuty, univerzálního prostředku k udržování lidových mas v otroctví a pod tlakem policejního systému, a kdysi uctívané slavjanofily napadal hněvivou i posměšnou satirou svých drastických emigrantů právě v té kategorii, jež mu byla nejbližší: ve falešném, podvodném poměru k malým slovanským národům a v pojetí národnostní otázky. Obviňoval slavjanofily (či panslavisty), že jejich slovanský je jen rafinovanou maskou dravého rusifikačního imperialismu, včetně teritoriální expanze do střední Evropy a že jejich pochybná „podpora“ českého národního hnutí sleduje jen uvedení českých zemí pod vládu carského absolutismu jako hrubý asimilační panslavismus.

V tom smyslu psal 30. dubna 1844 do Prahy: „Aby jenom Kollár mohl přijet na Rus místo mne! On by zoufal nad tím, čím sám tomu slovanství dopomáhal! A kdo chce Čechům opravdu dělat dobrodini, ať je posílá na své útráty do Moskvy!“ a odsuzoval ruské присвоjování českého kulturního přínosu, „an zatím tenkrát Rusové ještě žaludy žrali“ a „an právě tehdy car pro vyražení na ně pouští z Kremlu medvědy“. Nelze si ani po 130 letech představit důslednější prohlédnutí všeho, co se od národního obrození až po euforii po roce 1945 skrývalo za všemi iluzemi v ruskou „pomoc a přátelství“, ani důslednější závěry, jež Havlíček ze svého po-

znání vyvodil a jimiž převyšuje všechny politiky, kteří přišli po něm, s výjimkou Masaryka, ale včetně Palackého, Kramáře a Beneše. Zde už také postoupil Havlíček do vyššího stádia – jeho odpor nesměřuje už jen proti carismu a panslavismu, ale proti Rusku a Rusům vůbec. Přesvědčen, že „bolestný, nešťastný a hanebný vliv vzalo jeho tatarské na další osud ruského národu“ a že „semeno otroctví, jež natrousili Tataři, vzniklo dobře a kvete až po dnešní den“, hodnotil panslavismus jako nejtragičtější omyl obrozeneckého myšlení, který by mohl vést v budoucnu ke katastrofě. „Každému, komu juchtovína nevoní, radíme, aby se všeho varoval, cokoliv z Rus přichází“, zaznamenal si v jedné z práz „Obrazů z Rus“ a 22. května 1844 ohlašuje do Prahy: „Jsem v stavu dokázat, že Rusové nejsou vůbec naši bratři, ale mnohem větší a nebezpečnější nepřátelé naši než Němci a Maďaři. Jazyka

Foto: J. Rakušan

jejich a literatury můžeme použít – jak chceme, ale všechno strážkování s nimi na stranu. Sic to špatně vypadá!“

Po svém návratu formuloval Havlíček odsudek Ruska, jeho demystifikaci na jaře 1846 v pověstném osmidílném článku „Slovan a Čech“, kde čteme: „Ruské mrazy a ostatní ruské věci uhasily ve mně poslední jiskru všeslovanské lásky, a tak jsem se vrátil pouhým neústupným Čechem, ba s jistou kyselostí proti jménu Slovan, které mi, seznávanému dostatečně Rus, jakousi ironií zaváňovalo... V celém světě jsou Rusové nenáviděni nebo opovrženi, a to napotáh z dobrých příčin... Rusové s ostatními Slovany nikoli bratrsky, nýbrž nepoctivě a sobecky smýšlejí“, protože „s jidášským políbením přicházejí – nás vstříci do kapsy. A proto budeme k Rusům chladní, nechceme-li je dokonce nenávidět“. Není víc než symbolické, že zakladatel českého novinářství zahajuje svou soustavou tiskovou aktivitu právě tímto článkem? Jeho „Slovan a Čech“ je základním dokumentem českého austroslavismu a autor sám jeho prvním teoretikem a ideologem, pokud budeme

chápat austroslavismus jako myšlenkovou soustavu a politický program, stimulovaný obavou z Ruska a obranou proti němu: v tom Havlíček předstihl i Palackého. Realistický odhad českého postavení v Evropě mezi tehdy ještě oslabeným, roztržštěným Německem a svěžím Ruskem, připraveným vnést na carských bodácích zotročení do celé střední Evropy pod záminkou ochrany legitimního absolutismu proti revolučnímu hnutí, specifikoval Havlíčkem vymezený austroslavismus. Ten nebyl omezenou konstrukcí dílčích zájmů ani rakušáckou myšlenkou, ale velkorysou koncepcí evropskou, která by byla mohla už před pětiletím státem realizovat dnešní ideál evropské integrace, kdyby se byla mohla uplatnit v širším měřítku a hlavně, kdyby byla vůbec pochopena nedorostlými státníky té doby. Austroslavismus byl tou pozitivní ideou evropskou, kterou česká politika stavěla jako štít západu proti Rusku, on byl tím konkrétním programem českého evropanství, jímž se česká politika hlásí o podíl na formování jednotné politické tradice evropské, on byl tím promyšleným, specificky českým přínosem k společnému poci-

utopím. Zvítězí-li Rusko, pak je panslavismus skutkem a musí ni velovat všechno speciální slovanství – běda, třikrát běda nám! Nezvítězí-li Rusko, aniž by bylo vrženo zpět do své mongolské kolébky, zmocní se germanismus na čas vlády, která bude trvat dost dlouho, aby učinila češství ještě bezmocnější pro jeho obranu proti ruskému vpádu, který přijde a přijít musí“. Není to jedinečná přesná analytická předpověď vývoje na celé století? Tím spíše, že o dva měsíce později, málo přes rok před svou smrtí, očekával Havlíček, že „bez toho za nedlouho snad ruské vojsko co posádka Pražany potěší“, a zmocňoval se jej strach, že „bude musit ruského barbarství okusit“. Představili si nedovedu, co by tropili u nás, když na vlastní oči jsem viděl, co dělají ve vlastní zemi“. Mylně odhadl Havlíček jen časové rozpětí, které české společnosti zbývá, než ji postihne katastrofa, jejíž postup i podobu určil přesněji než kdokoli z osobností českého života v následujících jedenácti desetiletích.

Co bylo v Havlíčkově pohledu objevné (a v budoucnosti už nikým nedostihné, ani Masarykem ne), nebyl výměr reakčnosti ruské vlády, jak se ozyval v českém prostředí už dříve, ale jeho novátorské pojetí vztahu mezi ruskou vládou a lidem. Havlíček nepovažoval carský despotismus za systém neorganický, násilně, uměle naroubovaný na zdravé jádro, ale postřehl první, jak je carský absolutismus ruskými společenskými a duchovními poměry podmíněn, jak z nich vyrůstá a jím odpovídá, jak bytostně proniká celým ruským životem a vnitřním ustrojením ruského člověka. Samodržčiví je mu věrnou reprezentací ruského národa, silou, kterou Rusko zasahuje do světové politiky a která určuje konstatně jeho vztah k ostatním národům a státům, silou specificky ruskou, vyrostlo z ruského národního naturelu, formovaného orientálním byzantinismem i mongolským despotismem, kontinuitou asiatských ideologických představ ruské politické mentality, nedotčené demokratickou tradicí civilizované společnosti. Smysl jeho historického vystoupení, revoluční význam jeho zásahu do pojetí slovanství je v politickém evropanství, k němuž dospěl jako k jediné možné cestě národní společnosti promyšlením svých ruských prožitků. Bez totální negace rusofilství, nepřipouštějí výjimek, neviděl řešení českého vztahu k světu. Jeho ojedinělý přínos není v novém, demokratickém hodnotovém výměru českého slovanství a rusofilství, ale v jejich zásadním popření, v jejich vyloučení z národního vývoje jako hodnot stagnačních, destruktivních, retardčních, v přehodnocení a revizi bludné slovanské orientace české národní myšlenky v její orientaci evropskou. Zjištění, že Čechy vůbec nedeterminuje jejich slovanství, že ten nestimuluje jejich politické i společenské bytí současné ani budoucí, že češství se nemůže uplatnit a udržet, bude-li se redukovat jen na slovanství a nebude-li hledat své postavení v rámci evropského myšlení, evropského životního stylu, je nejpronikavějším myšlenkovým i politickým přínosem Havlíčkovým budoucím generacím – včetně naší.

Na utváření Havlíčkovy dodnes nedoceněné a pro nás tak aktuální analýzy se jistě silně podílel po 19. století typický a 20. století vzdálený racionalistický pozitivismus se svým komplexním, globálním výkladem, který stavěl drastická fakta proti ideologickým iluzím, a proto dovedl rozpoznat specificky ruskou afinitu ke všem imperialistickým tendencím, ať už v jejich pozadí figurují jakékoli ideologické nebo politické formule. Lze si jen s trpkým pocitem představovat, jak jinak by se utvářelo české myšlení, jak jinak by postupovala česká politika, kdyby Havlíček nezemřel tak předčasně, kdyby mohl uplatnit svou koncepci ještě aspoň o dvě desetiletí později; a tím snáze lze vytušit, jak prudce odlišné by dnes bylo naše postavení, kdyby se byla česká politika držela Havlíčka přesně století po jeho ruské cestě – po roce 1943.

Jaroslav Pecháček, ředitel čs. vysílání SE

1. Prosím Vás, jak můžete takovou otázku vůbec klást? Přece každý žurnalista všechno ví a všechno předvidá. Ale, když si to necháte pro sebe, já Vám důvěrně prozradím, že jsem leccos předem nevěděl a neočekával. Ale dvě věci jsem věděl s jistotou: a) že dočasně není vždycky dočasně – viz pobyt sovětských vojsk, b) že Gustáv to v roce 1971 vyhraje, jestliže pobije Gustava z roku 1968.
2. To Vám neřeknu, Vy byste to stejně někomu pověděl.

Adolf Müller, politolog

1. Nenadál jsem se vlastně toho, že bude TEXTu muset věnovat i tak zkonsolidovaná pražská propaganda tolik zájmu, že nám dá Tribuna k dispozici celou jednu zadní stránku i s přetištěnou hlavičkou listu v „životní velikosti“, že nám přizná „určitou míru vytrvalosti“ a že nám věnuje svoji laskavou pozornost i soudruh Bifak ve svém příspěvku na zasedání ÚV KSČ. Využívám proto této příležitosti, abych jemu i všem ostatním, kteří pomáhají (ať již jakokoli) seznamovat s naší prací širokou domácí veřejností touto cestou, srdečně poděkoval.
2. Nejmeně příjemně bych byl překvapen tím, kdybychom na konci příštího roku konstatovali, že TEXT podstatně nerozšířil okruh čtenářů i autorů, že je při stejném rozsahu stále stejně drahý, a že měl opět tolik dvojčisel jako v letech minulých. A vůbec nepříjemně překvapen bych byl tím, kdyby do redakce přestalo docházet tolik tak názorově rozličných a přitom zajímavých členářských dopisů. Zato moc příjemně bych byl překvapen, kdyby se nám podařilo ještě věcněji a poutavěji psát o tom, čím všichni žijeme.

Ivan Hartel, trychtoloz-samouk

1. Nevím jak Vy, ale moje maličkost žije ve století sedmáctém. Nu, a v roce 1671 jsem se nejméně nadál toho, že mne vystřelí na Měsíc tak brzy zrána. Když pro mne přišli, věřte, bylo mi do pláče.
2. Kdyby mnozí zbrojnoši mnohých těžkožrádčích odtáhli z mnohých nevlastních pozemků a způsobili tak nevypuknutí třetí třicetileté války příštího léta 1672. To by totiž bylo nejenom strašlivou ranou světové patafyzické surreality, ale i popření některých geniálních Cimrmanových záporů.

Antonín Kratochvíl, publicista

1. Slovo **nenadál** – mluví-li člověk o smrti – není nejvhodnější. Zdesíl jsem se toho, že vlna sebevražd, jako politického protestu, pokračovala v Československu i v roce 1971. Dotkla se mě sebevraždy scénografa Vladimíra Hellera, šéfa výpravy Městských divadel v Plzni a kulturního teoretika Vladimíra Burdy.
2. Kdyby Brůžkův proces tzv. normalizace na kulturní frontě byl opravdu doveden do konce.

Emil B. Štefan, žurnalista

1. Ako sa Husák úspešne preškoluje na neinteligenta. Už dosiahol Bifakovu úroveň – jednota je zabezpečená.
2. Keby Bifak nedostal Nobelovu cenu za literatúru za svoje životné dielo „Sborník statí a prejavov“. Ludstvo by si mohlo tento opus nepovšimnúť. Na škodu svoju i svojho potomstva.

ladislav grosman báseň o ptáku

Pánové, já vám nelžu, ale když jsem toho slunečního rána spatřil Lálinku na podlaze mrtvou, bylo mi, jako kdyby to byl člověk. Strašně jsem se vyděsil. Samotu v pokoji jsem vám najednou pocítil jako hrůznou tíhu, již se už asi nadosmrťi nezbavím. Nepohnul jsem se z místa. Jen jsem se k Lálnce sklonil...

Pochopíte, bráním se sentimentalitě, a to nejen proto, že byste se mohli mým mělkým citům posmívat. Chci říci, že v té první chvíli jsem se snažil pouze trochu se povzbudit, vzpamatovat se a namluvit si, že lato truchlivá nálada přece nemá smysl a že nestojí za to lámat si hlavu kvůli nějakému ptáku. A přece jsem musel myslet na to, kdy a kde jsem se dopustil chyby a co jsem asi zanedbal, že se to vůbec stalo. Snad to byl právě onen pocit hořkého sebeobviňování, který zajiště znáte, a který člověka tak trochu ochromuje, že v tom prvním okamžiku, o němž vypravuji, jsem si na své otázky nedokázal odpovědět...

Tady začíná můj malý příběh o ptáku. Příběhy o ptácích jsou přece strašně banální. Děti je poslouchají s otevřenými ústy, ale zkusíte je vypravovat dospělým. Ptáka, tedy zpěvavého ptáka, andulku, kanárka, nebo papouška si člověk přece za pár šesťáků pořídí i v tom nejzapadlejším koutku. Já jsem si koupil kanárka na ptáčím trhu. Při tomtež nákupu jsem si pořídil i klec. Lálinka vlastně šla z drátěné klece kupce do mé klece. Jenomže v okamžiku, když jsem tu klec přinesl domů, Lálinka — — — zvačla. Ani hlásek ze sebe nevypravila. Už to nebyl kanárek. Byl to pouze němý pták...

Opět se tak trochu obávám, že je to zdoluhavé a všem známé vyprávění jako tisíce jiných a starších a chytřejších vyprávění o ptáčku, který ne a ne si zvyknout na hezké, na vlnité, ale přece jen na nové prostředí. Měsíce trvalo, než se Lálinka umoudřila. Než za-

čala o něco veseleji poskakovat a pak také létat, pokud se ptáči pohyb v kleci dá nazvat lítáním. Fakt je, že Lálinka byla očividně veselejší, čilejší, že se měla k světu, zobala, pila, dala se říci, že se v novém prostředí zabydlela a začala zpívat: Trííí-trí-trí-lí-lí. A pořád lentýž refrén a znovu a dokola: Trííí-trí-trí-lí-lí, ať slunce svítilo nebo bylo pod mrakem. Až jsem si jednoho dne řekl, že přišel čas rozšířit Lálnce prostor pro pohyb. Proč by musela pořád a pořád být jako nějaký ptáčí vězeň v kleci...

Byl to kouzelný jarní podvečer, na jaký se nezapomíná, podvečer plný sladkého šera a omamných vůní a já — já jsem vám zrovna zůstal bez jediné cigarety. Odběhl jsem si do trafiky, poklábošil jsem si s večerními hosty v hospodě a také jsem si dal pivo s rumem. Vrátil jsem se domů v povznesené náladě a povídám: „Pojd, holka, pojď ty ptáči krasavice, teď to zkusíme, uvidíme, co to udělá...“

Otevřel jsem Lálnce klec. V tu ránu vylítla. Dala se říci, že vylítla bez zaváhání, šťastná, ostatně jako každá živá bytost, která touží po volnosti, po volném pohybu. Jenomže chyba lávky. Zapomněl jsem zavřít okno. Lálinka bez olášení využila příležitosti, a byla venku. V tmavé noční zahradě. Konec, řekl jsem si, a podrbel se ve vlasech. Tohle jsem udělat neměl. Na to jsi, ty hlupáku, měl myslet napřed, ty nešiko, ty troubo, nadávám si polohlasně, když tu zaslechnu to známé: „Trííí-trí-trí-lí-lí. Cítila se báječně a chtěla mi to dát na vědomí. Laškovala. K těm starým písničkám přidávala nové a podmanivé kombinace ve vysoké a ještě vyšší tónině. Jako kdyby mne škaždila, potvůrka...“

Musela být docela blízko; snad na nejbližší větvi bílé světlékující břízy tu pod oknem, anebo tady na voňavém bezovém keři, no prostě na dosah ruky: Trííí-trí-trí-lí-lí. Byla to její písnička. Asi se posmívala mé nešikovnosti. Nebo mě bezradnosti, či rozrůžlosti. Zili jsme spolu dlouho. Měla příležitost mne poznat lépe než kdokoli. A tu najednou — bzik! V tu ránu byla opět v pokoji. Asi pětkrát a bleskurychle oblékla místnost a hop! — zapíchla se jako žluťoapeřený špendlík do horního cípu záclony zcela u stropu; a odtud z těchto výšin zavřikala: Trííí-trí-trí-lí-lí — To jsem já ale podvedla, co?

Konec, povídám, konec výletům, a teď jsem jen uvažoval, jak ji prakticky a co nejrychleji dostat do klece...

Opět to zkrátím. Prozradím vám, že tam vlítla sama. Snad měla žízeň po té laškovině. Nebo hlad. Nebo se vyčerpala, kdo ví...

Zapomněl jsem dávno na tento večer. Až po dlouhé době, opět v dobré a hezké pohodě jsme si to celé zopakovali. A pak jsme si to zopakovali ještě častokrát. Správně jsme se s Lálinkou. Mohl jsem ji kdykoliv vypustit z klece. Už nezneužíla mé důvěry. Ukázněně a pokaždé se vrátila do klicky, třebaže nemusela. Všude, kde bylo trochu místa, na šatníku, na květináčích, na knihovně, všude bylo trochu zobu. Vždyť to byla jediná živá bytost v mé staromódní a staromládenecké domácnosti...

No a pak se to stalo, že jsem ji ráno našel mrtvou na podlaze. Poklekl jsem, podívám se na drobnou ptáči hlavu zalitou krví. Vzal jsem ji na dlaně a postavil jsem se. Jakpak se tohle mohlo stát? Rozhlížím se po pokoji a teprve teď vidím — dvířka klece jsou přivřena. Pochopil jsem: Lálinka se nemohla do své klece vrátit. „Snad sis proto, ty holka hloupá, nezoufala?“ Kdovi, kolik toho asi nalítala v prostoru kolem klicky, než zjistila, že se do ní už nedostane? Kdovi, kolikrát se pokusila dostat se do svého drobného drátěného vězení? Byla sama. A ptáci přece nemluví zaživa, což pak po smrti. Kolikrát asi nalétávala střemhlav na drátěnou klicku v panickém strachu, zda se jí to vůbec kdy povede? Kolikrát to asi udělala, než si o drátěnou mříž roztříštila hlavu?

místo nekrologu

Na dobříšském zámku zemřel básník Josef Kainar. Přátelé české poezie v Kainarově nepochybně ztratili samostatný talent, který si dovedl zlehka a smysluplně pohrávat s jemnými odstíny zralých českých slov. Strájeci dnešního režimu v něm pochytili jednoho z nejpřednějších členů obřího sestaveného nového Svazu spisovatelů. Josef Kainar byl předsedou jeho přípravného výboru. Je známo, že výkon této funkce neprobíhal bez problémů a že současní správci české kultury museli použít i argumentů zcela materiálních, aby Kainara v tomto úřadě udrželi. Smrt není nikdy radostná. Pro někoho je osudovou ranou, pro jiného vysvobozením. sch

Foto: J. Rakušan

gabriel laub zkušenosti

Člověk ztratil poslední výsadu: také n opic objevili už vědci slabomyslnost.

Archeologové vyhrabávají ze země dějiny lidstva, které tam zahrabali politikové.

„Každý Maďar může za to, že je Maďar“, říká sapér Vodička. Všichni lidé jsou Maďari.

Nejméně potíží dělají církvím ti příslušníci, kteří nevěří v boha.

Učíme se po celý život, až na školní léta.

Internacionalismus se dělí takto: malým národům se velkoryse poskytuje „inter“, velkým zůstává nacionalismus.

Interomacionalisté.

Každá samospasitelná církev měří pevnost ve víře ochotou snášet dříví na hranice.

Každý národ má svůj zvláštní způsob myšlení, všechny národy mají stejný způsob nemyšlení.

Pozor, pánové: znásilňujice národ, plodíte vlastence!

rozhovor slávy volného s jirím pelikánem

Ceskoslovensko skutečně otevřelo okno do světa, jenže v současné situaci — alespoň podle mého názoru — jde Sovětskému svazu o zablokování status quo a uklidnění Evropy.

To máš pravdu, a jedním z paradoxů naší doby je, že politiku, za kterou nás okupovali a utlačovali, se dnes pokoušejí sovětské předáči dělat sami, pouze s tím rozdílem, že chtějí oddělit západní Evropu od Spojených států a rozdělit ji, ponechat jí sice určité právo vlastního způsobu života a systému hospodářství, ale přitom sledovat, aby se v ní nic nedělo bez jejich souhlasu. Výměnou za Brežněvovu doktrínu — tedy za svoji hegemonii ve východní Evropě — chtějí dát určitou relativní autonomii západní Evropě, ovšem s tím, že by nad ní neustále viselo závaží mocenské převahy Sovětského svazu.

Ovšem z hlediska této finlandizace Evropy je potom perspektiva Československa spíš horší než lepší.

To je ovšem pouze jedna z alternativ. Myslím si však, že je také jiná možnost. Zmírnění napětí povede k uvolnění svěřících kazajek rozdělení Evropy na bloky, připravovaná Evropská konference bude napří-

klad jednat i o určitou demilitarizaci některých částí Evropy s možností i například odchodu sovětských vojsk — v první řadě třeba z Československa a Maďarska.

Pokud jsem sledoval tvá prohlášení, tvé interview i to, co se píše v Listech, domnívám se, že tvůj politický postoj byl dosti vyhraněn. Třebíže na tom, aby odešla sovětská vojska a potom, neřekals snad, že se vrátíš, ale že potom se změní tvůj vztah k Československu. Dejme tomu, že se to stane. Osobně se totiž domnívám, že pro sovětskou stranu není tak podstatná, zda její vojska stojí přímo v Milovicích, Brně a Olomouci nebo dejme tomu na polské či východoněmecké hranici. Tedy, dejme tomu, že odejdou, ale vývoj v Československu se nezmění...

Myslím si, že ono skutečně nejde o to, jaký kdo z nás má názor. V principu si myslím, že se všichni chceme vrátit do země, kde jsme se narodili. Ale argument, který kladěš, má svoji logiku. Když odejdou, ještě neznamená, že se automaticky změní nynější režim. Myslím si, že bude ale znamenat velký psychologický přelom, že ta část dnešního vedení, která spojuje svůj osud pouze s přítomností sovětských vojsk, ztratí půdu pod nohama. A i když lidé, dosazení sovětskou mocí, zůsta-

nou stále na svých místech, budou potom muset stále více přihlížet k vnitřní logice vývoje domácího veřejného mínění a hledat určité cesty, jak část tohoto veřejného mínění získat. Myslím si, že rozdíl mezi Československem a Polskem či Maďarskem je ten, že zatímco v druhých zemích vojska už byla, u nás teprve musela překročit hranice, čili byla to invaze. Tedy už samotný odchod těchto vojsk bude znamenat určitý ústup Sovětského svazu, a já myslím, že velmi podstatný.

Přiznám se, že bych velice rád sdílel tvůj optimismus, ale pokládám to za poněkud iluzorní. Domnívám se, že dnešní politická klika, která vládne v Československu, neopírá svoji moc a vládu ani tak o přítomnost sovětských vojsk, jako o sovětskou moc jako takovou. Právě tak, jako se o ni opíral Gottwald v roce 1948, a Novotný ve fázi dalšího vývoje. Vládnoucí klika dnes ovládla velice dobře způsob, jak manipulovat s národem, vyloučila všechny možnosti, aby se mohla projevit skutečná vůle lidu, prověrkami i propouštěním vyřadila ze hry prakticky všechny, kteří se na progresivním vývoji nějak podíleli. Dnes tedy může vládnout i bez Sovětů v Československu. Ví, že pomoci a sílu v nich má vždycky.

I když chápu tvé obavy, myslím si, že podceňuješ vnitřní síly, které v našich národech jsou. Jestliže například před rokem 1968 nebylo zcela jasné, zda je vůbec možno zmé-

nit systém v nějaký jiný, jestliže nebyl žádný alternativní program z prostého důvodu, že se lidé nemohli sejit, dnes ten program existuje — i když překonaný — v podobě dokumentů z roku 1968. Existují i dokonce alternativní politici. Řekl bych, že po těch osmi měsících, které lidé prožili, je situace daleko labilnější, než byla dokonce v posledních letech Novotného režimu. Říkáš, že funkcionáři budou kalkulovat se sovětskou mocí. Ale když Sovětský svaz bude nucen vyklidit Československo, už to je samo sebou důkazem, že jeho moc není tak mocná. Sovětský svaz je a bude také zaneprázdněn jinými problémy, Čínou a Dálným východem, svojí velmi problematickou angažovaností na Středním východě a musí si tedy určitým způsobem vykoupiť klid, alespoň na některé své hranici, ve formě určitých koncesí. Jak daleko půjdou, těžko říci. Možná, že ne tak daleko, jak by si mnoho lidí přálo — dokonale svoboda a nezávislost — ale určitě to budou koncese, které umožní Československu do určité míry samostatnější cestu a vytvoří lepší podmínky pro život lidí. A to není tak nepodstatné.

Cili perspektiva určitě liberalizace Husákovy režimu, nebo jinými slovy — kadřizace Československa. Otázka je, zda to bude lidem stačit. Nezapomeneme, že v roce 1968 šlo o demokratizaci, která směřovala k demokracii. Toto by byla jen určitá liberalizace monopolního totalitního systému.

karel kryl vlast

(Rouhání první)

Mluví se o vlasti. Je to prý to nejdražší, co máme. Nemůžeme pryč bez ní žít. Vždyť opustíme-li ji, údajně zahyneme, nenilíž pravda, pane Dyku? Už jsem ten citát párkrát slyšel. Od různých lidí. Sem tam i člo věk pronese ten kousek verše. Opustíš-li mne, zahyneš.

Co je to vlast?

Prý — to nejdražší. Hm. Jako zlato?

Ne, víc.

Platina? Nebo diamanty?

Nikoli, ještě víc!

Víc, víc, víc. Tak tedy — kolik stojí Vlast? Milión? Miliardu? Bilion?

Ale nikoli, vlast si nemůžeš koupit!

Kdo to zakázal? Vlast si totiž koupit můžu. Všechno má svou cenu. I vlast. Jak praví socialistický realismus, jemuž mě vlast dvacet let učila.

Být dobrým vlastencem, dobrým republikánem, to znamená být i dobrým pracovníkem, tedy i dobrým žákem. (Klement Gottwald).

Kdo to říkal, že za peníze si vlast nekoupíš? I koupíš! Třeba Běla Kun z Maďarska dostal vlast. V Sovětském svazu. Za co?

Za politické přesvědčení?

Ano. Do jisté míry. Za politické přesvědčení materiálne podložené padesátí miliónů švýcarských franků pro sovětskou státní pokladnu, jež byly pokradeny tu a tam v Maďarsku.

Nebo španělští komunisté. Dostali vlast za španělský státní poklad. Z cizího krev neteče. Někdy ani z údajně vlastního.

V jedné malé zemi v Evropě stojí prý vlast něco kolem čtyřiceti tisíců západoněmeckých marek. Nebo jsem se spletl? Asi ne. Každopádně ne že ne, vlast k zaplacení jest, a to penězi. Tečka.

(Rouhání druhé)

Kde jest a co jest to vlast?

Tam kde jsi se narodil. Pravirodní.

Tam, odkud jsou tvi rodiče, tvi předkové. Pravi druzí.

A třetí na to, tam, kde se cítíš doma, čtvrtí tam, kde zrovna žiješ a další tam, kde máš dost peněz na to mít vlast. Kámen, pole, dům, řeka, salaš, strom. To je vlast. Tak, tu to máme!

Rekněme tedy, že jsem se narodil na parniku. Je tudíž parník moje vlast?

Nesmysl. Říkáte, máš přeci rodiče, prarodiče, předky!

Dobrá. Dejme tomu, že otec pochází z Karelíe a matka se narodila v Belgickém Kongu. Je pak moji vlasti Finsko, Sovětský svaz, Belgie, či černá Afrika?

Pitomost, říkáte, dále dále, ono se něco najde.

Inu pokračuji. První dědeček byl z Podkarpatské Rusi a babička třeba z Venezuely. Druhý prarodičovský pár byl rovněž smíšený, dědeček cikán, babička Laponka.

Je to nemožné? Ó nikoli, docela dobře to možné je.

Zkusme to pro změnu dle třetího návodu. Vlast je prý tam, kde se cítím doma. Jsem pro. Domase cítím tam, kde se ke mně dobře chovají. Lidé. Znamena to v tom případě, že chovají-li se ke mně lidé špatně, nemám vlast?

Nikoli, slyším odevšad, copak to necítíš?

A já na to cítím, cítil jsem to a budu cítit. Ještě hodně dlouho. Může-li mi někdo přes noc vlast sebrat, zakázat, či zapovědět, pak se pravděpodobně o vlast nejedná. V tom případě opustím starou vlast a najdu si novou vlast. Ale zakážou-li mi po čase i tu novou vlast? Reknete, zbývá třetí. Avšak jedná se pak vůbec ještě o vlast? Odpovím si sám — jedná se jen o místo, kde žiji.

Mají tedy snad pravdu ti čtvrtí.

Avšak ouha!

Dejme tomu, že žiju na opuštěném ostrově, na majáku, nebo třeba v kriminále nebo v koncentračním táboře. Měl by pak onen opuštěný ostrov, onen maják, kriminál či koncentrák býti mou vlastí? Ó ne! Děkuji pěkně za takovou vlast!

Tam kde máš dost peněz na to mít vlast. To říkáš ti další.

Znám z denního tisku lidi, kteří mají peněz jako želez. Mají oni lidé vlast? Nikoli, oni ji nepálí, bují. Jsou doma všude, ale zároveň nikde. Vlast se změnila v hotel, v jachtu, v auta, letadla, residence. Peníze nejsou vlast, nenilíž pravda?

A kámen, pole, dům, řeka, salaš, strom, tyto maličkosti najdeš všude. Kam se podíváš. Jen vlast se nám kamsi vytránila. Nuže, za nil

(Rouhání třetí)

Ptejme se dále: K čemu jest vlast?

Abys ji miloval, slyším od jedrých;

a z druhé strany — abys ji chránil a pro ni a za ni bojoval.

Třetí na to zase — abys měl jistotu pro sebe a pro své děti.

A dále — abys měl kus země, jenž bys miloval tak, že bys pro něj byl ochoten žít, a za něj i umřít.

No, zní to moc pěkně. Takový je to vznešený.

Milovat svou vlast, to se má, má-li člověk proč. Neboť milovat někoho bezdůvodně, to jest — jak praví psychiatrii — nikoli láska, ale zamilovanost. A proto se ptám:

Můžeš se s Vlastí vodit za ruku?

Ne.

Nebo se s ní libat? Spát s vlastí?

Ani zdánl

Pak mne tedy snad vlast porodila?

Ale ale, nač bych měl matku?

Tak za co milovat vlast? Za to, že mi třeba dala znamení hanby, když mi byly čtyři? Nebo za to, že mě učila lži, již potom vyvracela novou lží? Anebo snad dokonce za vyhubování kůže, v níž mě jakž takž nenechala zemřít hladem? A nejen být vděčen, ale navíc milovat vlast, hemžící se fyzí, policií, vojskem a tvory, omezenými ve všem, kromě moci?

Nikoli! Takovou vlast nemiluji. K čemu je tedy vlast? Abychom ji chránili a za ni bojovali?

Názorně: Stojí proti sobě dva vojáci. Oba brání vlast. Bojují za vlast. A padnou za vlast. Jeden padl třeba za Francii. V cizinecké legii. Byl třeba Slovák. Nebo Němec. Padl za vlast. Tak to napíš. Anebo Litevec. Padl na Ussuri. Padl za vlast, napíš znovu. Padl za vlast? Za kterou?

Jaksi nejasno.

Jestliže mě vlast pošle na smrt, je to prý správně. Pak mě jednoho dne kopne má drahá vlast do zadku a řekne už tě nechci. A já půjdu k sousedům, jejichž vlasti má vlast byla, jest a asi dál bude nepřátelskou. A já budu potom třeba bránit tuhle novou vlast, a možná proti své eventuální třetí vlasti, v případě, že mé moje dočasně nová vlast po čase nakopne do zadku taky?

Trochu se mi z toho molá hlava.

Nikoli. Bránit vlast už se mi nechce, a ona o to ostatně ani nestojí.

Jistotu pro své děti nemám taky. Není ani jedna vlast, která by mně a mým dětem dala jistotu. A v tom případě nemají ani mé děti, ani já žádných závazků a žádných povinností k vlasti. Šlus. Tečka.

Ostatně, jakápak vlast, musíme-li se denně ptát písní nejsvětější Kde domov můj???

Foto:
J. Rakušan

Jistě, liberalizace Husákova režimu není uspokojivým cílem většiny lidí a nemůže být také cílovým řešením. Jde ovšem o to, že řešení může mít celou řadu mezikřep, neboť náhlé změny by mohly být teoreticky možné jen ve formě nějakého všelidového povstání, a je otázka, zda je situace pro něco podobného zralá. Nehledě k tomu, že dosud vždycky bylo každé lidové hnutí v zemích východní Evropy rozdraceno intervencí sovětských armád.

Vratme se ale k původní otázce. Existují ve světě nějaké symptomy, aby vůbec k tomu, o čem tady hovoříme, mohlo dojít?

Myslím, že symptomy spočívají v tom, že se zhroutil dosavadní dva pilíře, na kterých spočívalo poválečné uspořádání. Politicko-vojenský, to byla rovnováha mezi silným Sovětským svazem a Amerikou a ekonomický — to byla třeba úloha dolaru. V obou oblastech nastává velká změna. Do hry vstupuje Čína, sjednocující se západní Evropa, ale také Japonsko. Vytváří se jakýsi polycentrismus, který nutně uvolňuje první sevření a umožňuje i malým zemím jít vlastní cestou. Sovětský svaz je oslaben ve své mocenské politice a bude dělat ústupky. Z toho důvodu se domnívám, že předpoklady ke změně situace, byť třeba podle tebe nesmělé, tady jsou.

Právě proto si myslím, že Sovětský svaz se bude snažit zafixovat současný stav.

Situace není tak jednoduchá ani v samotném Sovětském svazu. I tam existují dvě protikladné tendence: Jedna — ortodoxní — se každého uvolnění bojí a sleduje posílení vojenské moci. Druhá chápe nutnost uvolnění, neboť sovětská ekonomika je v krizi, potřebuje zahraniční investice, moderní stroje a technologii. Vždyť tento rozpor známe i od nás. Víš, já si myslím, že Sovětský svaz ani Amerika nemají ve své politice nějakou jednoznačnou linii. Není pochyb o tom, že řada západních politiků má určité iluze, vzáště ti, kteří upadli z jednoho extrému studené války do druhého a najednou jsou nadšení otíráním oken do východní Evropy. A je přitom paradoxní, že i když to jsou sociální demokraté, stojí v pozadí této politiky často zájmy těžkého průmyslu, který hledá odbytiště a zdroje surovin.

Jedním z dalších paradoxů třeba je, že když jsme v roce 1968 přijali v Praze W. Scheela, napadli toto setkání v Pravdě a psali o představiteli západoněmeckých revanistů. Dnes je W. Scheel přijímán v Sovětském svazu jako představitel realpolitiky. Němci se si ale myslím, že politika zmírňování napětí je v nás prospěch. Kdykoliv v minulosti docházelo k určitému pohybu ve východní Evropě, vždycky to bylo v souvislosti s uvolněním mezinárodního napětí.

Pokud tím, zaměřuje se ve své politické činnosti víceméně na levé orientované síly. Domníváš se, že tyto síly — at už je to komunistické

ká strana Itálie nebo Francie — mohou ve vývoji, který směřuje k uvolnění napětí, které by přimulo SSSR vyklidit své pozice v ČSSR nebo v Polsku, sebrat určitou roli?

Za levičí nepovažuji jenom komunistické strany, ale socialistické strany a i levé křesťanské demokracie a celou řadu jiných lidí. Domnívám se, že při našem boji o obnovu suverenity musíme hledat spojence všude bez jakékoliv výlučnosti. Jiná věc je, že svými minulými styky mám blíž k těmto kruhům a domnívám se, že tyto kruhy mohou určitou svoji pozitivní úlohu sehrát v tom, že také usilují, alespoň ve svých teoretických úvahách, o nějaký nový model socialistické společnosti nebo demokratické společnosti a že mohou někdy vyvažovat iluze vládních a ekonomických kruhů a možnosti jenom nějakého zablokování politického status quo. Vládnoucí kruhy mají většinou tendenci říkat: Ať si Sovětský svaz dělá na východ od jalské čáry cokoli, jen když na západ od té čáry nám dá pokoj. Levicové kruhy však péce jenom mají zájem na tom, aby nedošlo k zablokování situace, neboť jsou si vědomi, že by se i jím zablokovala jakákoliv cesta k vývoji.

Častokrát říkáš, a objevuje se to i v tvých článcích, že budoucí vývoj Československa bude ovlivněn samozřejmě také tím, jak se lidé v Československu sami budou stát k dalšímu vývoji, zda se nenechají zlámti, zda se nenechají otrávit, zda tedy neodejdou do naprosté pasivity.

Já ovšem mnohokrát uvažuji o tom, jaké možnosti vlastně lidé doma k projevu svého přesvědčení mají.

Vím, že je to laciné a dokonce nebezpečné, kdybychom my, kteří jsme v zahraničí, dávali lidem doma jakákoliv doporučení nebo je vyzývali k nějaké umělé akci. Vycházím z toho, co ostatně vyjádřil nedávno i Smrkovský ve svém interview, že opozice tady je, že ji nikdo nemůže vytvářet. Ze své zkušenosti vím, že nelze spoléhat na nějakou automatickou, doufat, že vývoj jde v náš prospěch. Již jsme říkali, že všechno pracuje pro pravdu a spravedlnost. To je pravda z hlediska generací, ale ne jedné generace. Myslím si, že svět je v tomto směru nemilosrdný a respektuje jenom toho, kdo se za své práva umí vztít. A formy projevu jsou různé. Je třeba využít každé příležitosti. Nikdo na světě neuzná argument, že se nedá nic dělat, protože vždycky se něco dělat dá. Když vždycky národ projeví vůli samostatně rozhodovat, jednou tu vůli prosadí. Vím, že lidé doma mnoho rozhodnout sami nemohou, protože poměry sil je v jejich neprospěch. Ale záleží na tom, aby se v příhodné situaci vědělo, že se lidé skutečně nasměřují, že jsou připraveni, že chtějí o svém osudu rozhodovat. A já si myslím, že lidé doma přes všechny těžkosti formy najdou.

Děkuji ti za rozhovor a upřímně řečeno ti trochu závidím tvůj optimismus.

Pavel Tigríd, žurnalista

1. Ze Husáka, Štrougala, Bělaka a Viléma Nového má rádo tolik Čechu a Slováků — 99,45 %.
2. Kdyby se britská královna rozvedla.

Jaroslav Vejvoda, publicista

1. Nenadál jsem se tak vysoké účasti voličů v československých volbách. Počítal jsem pouze s 99,3%ni účastí.
2. Dovolte mi, abych formulaci otázky poněkud upravit podle reality. V roce 1972 by na mne nepřijemně působily zejména následující události: — vyloučení USA z OSN na základě dánského návrhu, — šetinské události v Miláně, — instalace švýcarského vlastence Jamese Swarzenbacha na U Thantovo místo, — udělení Nobelovy ceny míru Leonidu Brežněvovi. Tyto události by mě však nemohly překvapit.

Alexej Kusák, žurnalista

1. Uprímně se vyznávám, že jsem se v roce právě uplývající nadál všeho, co se stalo, i všeho co se nestalo. Nepočítám v to soukromé nicotnosti, železniční neštěstí a přírodní katastrofy. Mám oslněný dojem, že to není vůbec věc mého nadání a že se věta „Toho bych se býval vůbec nenadál“ stala už podobně bezobsažnou šloškou jako pozdravy „Má poklona“ nebo „Servus“, při nichž se nikdo nenaklání ani nevstupuje do stavu otročského. A mám takové tušení, že stav, kdy — každý může říci, že se všeho nadál, bude i na dál.
2. Nojméně příjemné by mě v příštím roce a letech dalších překvapilo, kdyby mně vůbec ještě něco překvapilo. Já vím, že to není tak docela normální stav žít už jen ve stavu nepřekvapitelnosti, ale upřímně: co nás osmašedesátníky, kteří se dívají z Caurisankaru svých zkušeností na jiné roky zakončené osmičkou, může ještě doopravdy překvapit? Svět, ve kterém je možné to, co se stalo v tomto století. Je místem, kde je možné vše, jakákoliv zhovadilost, ačkoli co za nás může nevinno hovořit, jakákoliv zvířecnost, ačkoli co za nás může zvíře vedené slepými pudry. Pánové a přátelé, nic lidského mi není cizí; tak co by mě tedy mohlo nepřijemně překvapit.

Josef Jedlička, spisovatel

1. Nicého — ne že bych byl předvídatel, ale protože se mi zdá, že možné je všechno.
2. Nic — leda, že by mě ještě něco překvapilo příjemně.

Heda von Soos, výtvarnice

1. Tedy to, že po dlouhé emigraci a často zoufalé touze po domově mně bylo náhle jasné, že domov je ve mně samé. Mýšlenka na domov jako na unikátní, stabilní a definitivní místo návratu odevšad a ode všeho se stala abstrakcí. Umělcova zcela nenapodobitelná země je on sám. O dlouhé, amazonské putování v poušti a džungli, na nepřehledných pustách a mořích, v magnifických muzeích, galeriích a knihovných světa a všude domov. Domov v sobě samé, bez času a věčné s nejzávažnější odpovědností umělce, je můj neočekávaný objev, nenadállost 1971.
2. V roce 1972 by mně nejméně příjemně překvapilo, kdyby humanita jako přirozený výsledek nepřirozených dogmat, křed, ismů a moralit byla zavržena přírodou.

Vladimír Horský, sociolog

1. Velice mnohého jsem se nenadál. Například – že začnu plesat.
2. Otázka v pořadí druhá má pro mne dva háčky. Základním atributem překvapivého je jeho neočekávanost; výpověď o tom jaká překvapení jeden očekává, je totiž přisně vzato protismyslná. Ale další věc: moci být překvapen něčím co přijde předpokládá, že o tom, co přijde, chová určitou představu. Jak nosné jsou však naše prognózy? Kdo předvídal morální poravu Stalina, kdo pád Chruščova, kdo zavraždění Kennedý, kdo leden, kdo srpen, kdo Brandta na Krymu, kdo Nixona v Pekingu? Já nikoli – proto jsem codo prognóz vývoje (a tedy i svých nemilých „překvapení“) raději zdrženlivý. V čem však není radno být rozrženlivý, to je aktivita. Jak dopadne – dojde například – eventuální konference o evropské bezpečnosti, je nejisté. Jisté je však, že její výsledky budou spolupodminěny tím, nakolik se my sami, doma i venku, vzchopíme k akcím, jež by ve svém souhrnu účastníkům budoucích jednání prosle nedovolily problém Československa ignorovat nebo řešit v naproslém rozporu s jeho vitálními zájmy. Převáděno do formy odpovědi na položenou otázku: Nejméně příjemně by mne překvapilo, kdybychom vůči konferenci, na níž může být o osudu naší země rozhodnuto na celá desetiletí, zaujali jaksi divácký postoj; kdybychom zapomněli, že dějiny nikdy nepřejí těm, kdož se v nich nedokáží plně a do všech důsledků angažovat.

Vladimír Vízner, kameraman

1. Takové otázky. Já jsem se zatím vždycky nadál.
2. Kdybych musel žít ve městě, a kdyby technická revoluce udělala další milový krok.

Kurt Goldberger, filmový režisér

1. Nestalo se nic, co by mne udivilo.
2. Kdyby měla vypuknout válka na Středním východě a nemělo se zahraničí pokračování indicko-pákistánského konfliktu.

Helena Šedová, výtvarnice

1. Ze československý lid je opět natolik „znorlizován“, že se našlo tolik kolaborantů.
2. Kdyby CLR podepsala přátelskou smlouvu a pakt o neútočení se Sovětským svazem.

Pavel Kohn, žurnalista

1. Ze všechno bude dopadat až na nepodstatné odchylky jak jsem se nadál.
2. Kdyby se takhle situace opakovala.

Ernest Středňanský, režisér

1. Ze svět je taký krásný. Ze mám štyridsat a že som kus z neho mohol konečne vidieť.
2. Keby si Svät povedal: „Kašlem na krásu!“ – a zničil by sa sám vlastným pričenením, umom a rukami človeka.

Rudolf Ströbinger, žurnalista

1. Ze kandidáti Národní fronty dostanou tak málo hlasů.
2. Kdyby mi soudruh prezident-general udělil Rüd Klementa Gottwalda.

ivan sviták

perspektiva bílé hory?

Pod tímto názvem přinášíme jako ukázkou jednu kapitolu z nového rukopisu I. Svitáka. Ukázka vystihuje autorovy názory na současnost a možné perspektivy Československa. Vyvolá zřejmě i názory zcela odlišné, které rádi přetiskneme. Redakce TEXTu 71 se, jak známo, neztotožňuje se všemi myšlenkami uváděných příspěvků a chce zůstat nadále tribunou věcné a plodné diskuse.

Revoluce se rodí z nadějí podobně, jako se z krachu nadějí rodí nové perspektivy. Zdá se, že perspektivy emigrace musí po určité době zřít, nežli se emigranti zbaví šoku porážky a nežli jsou opět schopni věcněji a objektivněji ohlupat příčiny svého neúspěchu. Pounorovému exilu trvalo téměř deset let, než jeho nejlepší hlavy dospěly k formulaci gradualismu, jenž odpovídal pohybu dějin. Nová vlna posrpnové emigrace snad překonala první fázi morálního rozhořčení a v několika hlavních emigračních centrech se rodí první pokusy o politický program. Zatím však nikdo neformuloval perspektivu, založenou na ocenění historických trendů, protože to předpokládá hlubší zhodnocení jak demokratizace, tak světových trendů. Základní obtíž tkví v tom, že musíme zakalkulovat do své politické perspektivy právě ony jevy, jež zatím neexistují, jež jsou pouhými vývojovými možnostmi. Ze musíme anticipovat vývojový trend. Jenže jaký dějinný trend je správný a jaký se prosadí? Poznat směr pohybu dějin a dovést čistí znamení doby je základní umění politika. S ohledem na zkušenosti předchozích emigrací můžeme snad formulovat alespoň některé hlavní rysy možného programu os. posrpnové emigrace.

První postulát takového programu musí vycházet ze skutečnosti, že socialismus s lidskou tváří zkrachoval, nikoliv však pro neochotu lidu ke změnám, ale proto, že monopolní byrokracie totalitní diktatury není schopna provést ani ony změny, které se jí ještě zdají přijatelné. Přesněji řečeno, aparát komunistické strany není schopen provést ani mírnou transformaci režimu ve smyslu postupné demokratizace, tím méně hlubší změny, které by vyšly vstříc přáním absolutní většiny obyvatelstva. Základní iluze o lidské tváři totalitní diktatury zůstává stále stejným ideologickým podvodem, jakým byla před srpnem i po něm. Reformovat totalitní diktaturu není možné. Revizionistický program je k hude chybný; vede jediné k poznání, že mladí pragmatičtí a nacionalističtí intelektuálové a technokraté budou horší, nežli starí, neschopní, ale aspoň nehybná státní byrokracie novonovských tatků. Novonového systém byl neschopný, ale nebyl shnilý v základech. Husákovým systémem může mít ekonomické úspěchy, ale nic nezabrání tomu, aby režim neprohnul až do základu, až k onomu stupni, kdy reforma je nemožná a revoluce je jediným řešením. Z toho vyplývá, že v příštích změnách se nemůže orientovat na vnitřní rozpor v politice, ale na rozvoj masového, lidového protestního hnutí, jež propukne s onou spontánní silou, jež je tajnou autodestrukční zbraní, kterou má každý totalitní systém zabudován sám v sobě. Zřetelněji řečeno, vira v pokojnou transformaci, vedenou osvědčenější technokraticky orientovanou vrstvou sovětských a východoevropských aparátníků – tato iluze hýčkaná západními sovětology – se v Praze ukázala být mylnou. Naopak se zdá pravděpodobné, že v příští demokratické revoluci bude s represivním aparátem policie a armády politicky vyřazena i byrokratická elita totalitní diktatury, což nemusí znamenat konec komunistické strany, ale což musí znamenat konec policejní diktatury aparátu této strany, konec mocenského monopolu. Před námi není nic menšího než socialistická revoluce, čili strukturální transformace politického a ekonomického režimu, jež je zároveň demokratickou revolucí, protože znamená likvidaci totalitní diktatury, jejího mocenského aparátu a její byrokratické elity. Bez socialistické revoluce nebude v Československu svoboda.

Co zabránilo pražským reformistům zvítězit nad stalinismem domácím i sovětským byla jejich neschopnost přizpůsobit Marxovu doktrinu socialistické revoluce novým poměrům a jejich přesvědčení, že lze zůstat někde v půli cesty mezi Marxem a Stalinem, ve sféře vágního socialismu s lidskou tváří, jenž nebyl nikdy ani teoreticky vymezen, zato tím méně formulován jako program. V CSSR nebyl tedy poražen ani marxismus, ani humanismus, pro-

politických stran a společenských skupin, která připouští svobodu tisku, kontrolu vládnoucí elity, a která se malně rýsovala na ohrozěné před okupací. Tato socialistickou demokracii není možné vymezit jako systém institucí, protože nebyla nikdy kodifikována, tím méně institucionalizována. Socialistickou demokracii je však možné rozumět realitu osmi až šestnácti měsíců lidového, národního a socialistického hnutí českých, kdy via facti existovaly základní občanské svobody s jakousi mírnou kontrolou vlády veřejným míněním. Socialistickou demokracii nelze naopak ztotožnit s podvodným projektem opozitury uvnitř Národní fronty, ale jen se spontánním lidovým hnutím, které bylo přímou a bezprostřední negací systému tota-

Foto: J. Rakušan

tože lze těžko najít příklady, kde že byl marxismus uplatněn. Demokratický socialismus ovšem nebyl poražen, protože ten se vůbec nedostal do hry, nahlédne k tomu, že sociálně demokratické strany dnes už nezávisí na marxismu. Je-li vůbec někde marxistický humanismus a demokratický socialismus, pak ne v ruinách pražského jara, ne za námi, ale před námi. Dokonce ani myšlenka socialistické demokracie nebývá poražena, byla jen tanky zahánána do léze ilegality, kde přeživala dvacet let a kde přežije zas. Co bylo sovětskou invazí poraženo a vyvráceno z kořenů, to byly iluze technokraticko-byrokratické elity o ní samé, z čehož se může jen a jen radovat, protože v příští snanci nebude už nikdo klamán ilusivními šidítky. Základní hodnoty pražského jara – demokratické hnutí, směřující k politické revoluci a k destrukci totalitního režimu – konec konců zvíťazí, právě díky porážce iluze, že tentýž program může být realizován pomocí aparátu komparaje. Pražské jaro zůstává velkou událostí v dějinách českého národa, zůstává závažnou zkušeností pro Evropu, zůstává výstrahou světu, ale tím vším je právě navzdor oněm ilusím reformistů, kteří svou hru prohráli stejně definitivně, jako ji definitivně vyhráli pokračovatelé pražského jara na vyšším zákrutu spirály dějin. Chyby pražského jara byly cenné jako omyly vzestupu a vedou proto skrze dosluhi dopředu, k autentické svobodě, k socialistické revoluci a k demokracii jako praxi lidských práv.

Druhým základním rysem programové perspektivy je socialistická demokracie, přesněji řečeno, ona podoba pluralitního systému

litní diktatury. Socialistická demokracie byl pokus o sjednocení občanských svobod a kolektivního vlastnictví výrobních prostředků, nikoli záměrný výsledek revizionistického politického kurzu. Socialistická demokracie nebyla faze zavádění ústupků shora, aparátem manipulace a represe, nebyla to ani improvizace tápajícího politbyra – byla to spontánní masová reakce proti všem základním rysům, na nichž stojí totalitní diktatury právě i levé, komunistické i fašistické. Z historie dvacátého století víme, že totalitní režimy jsou v podstatě stejné, jsou komparabilní. I když sledují různé ideologie a různé cíle, vždy v nich najdeme totalitní syndrom, jenž obsahuje: monopol politické moci jednotné a jediné strany, policejní teror, včetně pravidelných čistek a centralní ekonomické řízení. Totalitní diktatura – fašistická nebo komunistická – je prosle vždy systém teroru, řízený stranou. Socialistická demokracie byla v různých fázích a v různých stupních právě rozvojem opozice proti této totalitní diktatuře, byla opozicí vůči represivnímu aparátu komunistické strany a policie, byla programem občanských svobod, plurality moci, byla první fází totalitní destrukce totalitního systému. O tuto socialistickou demokracii neusilovali však ani aparátníci kolem Dubčka, ani revizionisticky nalaďení komunističtí intelektuálové. Ti byli jen připraveni inkasovat pro sebe popularitu hnutí, ale nikde nepřekračovali horizont elitismu. Socialistická demokracie se nerozdila z jejich vůle, ale proti jejich vůli, a může se znovu zrodit jen z rozpadu revizionismu, ne z vůle revizujících komunistů. Dnes víme, že nestačí narušit aparát to-

nictvím výrobních prostředků, ale bez ideologické patronace leninismu a stalinismu. Socialistická demokracie nezávisí už na marxistické ideologii ani na aparátech komunistických stran, přežije aparáty i ideologie a je už dnes nepravděpodobnější perspektivou naší budoucnosti. V této perspektivě, již se ani Evropa nemůže vyhnout, tkví znovu naše šance. Nikoli tedy v pokračování blokové politiky let studené války, jež si vynucovala jednoznačnou volbu táborů, ale v rozvoji evropského socialismu je budoucnost nového českého jara. Socialistická demokracie je dnes historickou tendencí a ať se nazývá Welfare State, švédský socialismus, labouristická politika, německá sociální demokracie, italský komunismus nebo křesťanský solidarismus, tato základní tendence je obsahem druhé poloviny našeho století. Jediné politika, která odpovídá tomuto trendu, může být úspěšná a la longue. Pro politický program našich budoucích dějin však zároveň platí, že bude tím realističtější, čím více bude počítal s neočekávanými zvraty. A jako dobrý střelec musí mířit před čím, jenž se pohybuje, nikoli na cíl sám, tak musíme dnes mířit daleko před závratně rychle se pohybující dějiny Československého státu a Evropy, chceme-li se setkat se socialistickou demokracií budoucího pražského jara.

Poslední, hlavní rys naší emigrační perspektivy souvisí s východoevropskou scénou jako celkem a pokud tato scéna trvá jako zájmová sféra SSSR, souvisí se změnami v Sovětském svazu. Sovětský systém – slovy de Gaulle posledního a největší koloniální systém – se zhroutil ještě v tomto století, avšak nemůžeme vyloučit,

totalitní diktatury a vystrídat garnituru politiků, je nutné podrobit politiku veřejné kontrole a dementovat totalitní aparát diktatury samé.

Na pražském jaru nebyly rozhodující jeho iluze, ale historické zkušenosti, realita bouřlivého rozvoje demokratického hnutí. Neočekávaná síla tohoto hnutí způsobila téměř úplnou paralýzu policejního systému, jenž se náhle bál per redaktorů Literárních časopisů. Tato paradoxní dialektika dějin odhaluje pro futuro nové alternativy, které před rokem 1968 nebyl nikdo schopen ani teoreticky formulovat, protože nebyly před demokratizací ani myslitelné. Dnes, po zážitku socialistické demokracie jako masového, národního a demokratického hnutí, a po trpké zkušenosti s iluzemi poststalinistického revizionismu, je možné formulovat závěr, že ve východní Evropě (a snad i jinde) je nepravděpodobnější politickou perspektivou rozvoj socialistické demokracie bez monopolu komunistické strany, jako demokratický systém se společenským vlastní-

že se tak stane transformačním procesem struktur, nikoli válkou či revolucí, tedy jakýmsi sovětským hnutím za socialistickou demokracii. Tato změna musí nastat, protože rozpor mezi technologickým vývojem a společenským vztahy si ji vynutí. Kdyby byl rozpor mezi původním marxismem, tj. radikálním humanismem a sovětskou praxí totalitní diktatury, jen ideologickým problémem a kompromitováním ideálu praxe, pak by nejaka další kamufláž, například sovětský socialismus s lidskou tváří, mohla zastřít myšlenkový rozpor novou lží. Ale Sovětský svaz nečelí jen rozporu slov a činů, je v krizi jako neokoloniální systém a bez základní změny vztahů mezi vládou a lidem, mezi technickým rozvojem a politickou stagnací, mezi výrobními silami a výrobními vztahy se nedá krize monopolního socialismu řešit. Ať bude sovětský vývoj jakýkoli, neokoloniální režimy východní Evropy vytvářejí další samostatný problém, řešitelný zevnitř radikální změnou, socialistickou revolucí, pro níž další trvání totalitních diktatur vytváří příznivé podmínky tím více, čím více se režim sám ukazuje být neschopným zajistit vyšší životní úroveň mas a základní lidská práva. Východoevropský problém vznikl jako důsledek války a rostoucího napětí mezi velmocemi a je naděje, že obdobný proces snižování napětí přinese nové šance nezávislého rozvoje těchto zemí, jejich emancipace z neokoloniálního sovětského systému. Východoevropské – a snad i západoevropské – země mohou ze zmírnění napětí jediné těžit, což je na neštěstí právě argument proti dětence v hledisku velmocí. My však musíme spojit náš národní program s onou konstelací, která se vytvoří, až v USA bude u moci liberálnější skupina politiků, podporovaná novou koalici mládí, národnostních menšin a liberálů, a až v SSSR nastoupí střední generace, která se nebrodíla potoky krve v oně přirozené selekci nejchrlejších gangsterů, která byla a je jedinou politickou prověřkou sovětských státníků. Jako Češi a Slováci musíme v politice hájit svá národní hlediska, východoevropská hlediska, nikoli hlediska sovětská či americká. Nemůžeme jít s Amerikou proti Rusku, ani s Ruskem proti Americe, musíme jít s Američany proti Američanům a se Sověty proti Sovětům za našimi státními a národními zájmy. Jinak řečeno, naše národní zájmy neprobíhají geograficky ani kulturně jednoznačně, máme své přátele i nepřátele tam i onde. Ať se nám to líbí nebo ne, Spojené státy nemají ve východní Evropě žádné přímé zájmy, kdežto Sovětský svaz tam tyto zájmy má a bude mít. Pokud tuto skutečnost nejdeme schopni změnit ani my, ani budoucí sjednocená Evropa, ani americká zahraniční politika, pak naděje na socialistickou demokracii nám kyne především ze změny na Východě, z rozpadu žaláře národů a carského samodržství.

Eduardu Benešovi vytýkají dodnes někteří lidé jeho „vinu na únoru 1948“ a tvrdí, že Eduard Beneš a Jan Masaryk velmi přispěli k tomu, že koncem války připadla východní Evropa Stalinovi. Prý pěstovali iluzi o dobrých komunistech, o tom, že změní ráz čs. komunistů, a tím prý podstatně přispěli k chybnému ocenění čs. politiky v Evropě a ještě navíc propůjčili únoru 1948 zdání legality. Tato legenda poúnorové emigrace exkulpovala politiku, kteří nedokázali účinně bránit demokratické principy a umožnila hledat viníky v nekonečných osobních sporech. Takové hledisko je však nejen nespravedlivé vůči Benešovi, ale také historicky falešné, protože Beneš sdílel jen určité liberální iluze Západu, ale nevytvářel přímo dějiny. Jeho orientace se rozbila na vztazích velmocí, ne na jeho omylech či vině, tedy na historickém kontextu, který byl mimo jeho dosah. Beneš neprohrál, Beneš vzdal hru jako zkušený šachista, který ví, že prohrál tehdy, když ztratil rozhodující šanci, ne teprve tehdy, když ztratil krále. Beneš zřetelně viděl, že spojení byli ochotni obětovat východní Evropu, nebyli schopni odporovat Stalinově vůli, a to bylo rozhodující pro Benešovu vůli ke kompro-

misům, jež vedla k únoru. Podstatou politiky lidové fronty třicátých let a národních front čtyřicátých let bylo využití demokratických sil a pak je vyřadit ze hry jako samostatné politické síly. To nechápal ani Beneš, ani Roosevelt, kdežto Stalin i Gottwald chápali tutáž věc výborně. Ani v roce 1938, ani v roce 1948, ani v roce 1968 nepochopili čeští státníci, že jejich stát je jen předmětem velmocenské hry zájmů a byli zaskočení rozporem mezi lokálními zájmy a velmocenskou globální politikou. Tak všechny minulé čs. emigrace považovaly Západ za garantu čs. státnosti, a všechny zklamaly, protože Západ neměl a nemá o východní Evropu zájem, což si odmitáme připustit. Ať se nám to líbí nebo ne, rozhodujícím faktorem čs. vývoje bude i nadále Sovětský svaz, a to i tehdy, kdyby se ocitl ve vážné krizi, i kdyby se proměnil ve volnější federaci a kdyby se postupně demokratizoval. Můžeme doufat, že sjednocená západní Evropa vytvoří poněkud novou situaci, že totiž malé východoevropské státy se mohou stát jakýmsi finlandizovaným pásmem mezi silnou západní Evropou a Sovětským svazem. Právě z obavy před takovým vývojem budou se sovětsí státníci snažit inkorporovat východoevropské státy do své soustavy ještě těsněji, čímž ovšem zvýší i odpor vůči takové agresivně neokolonialistické politice. Sjednocování západní Evropy postupuje bohužel velmi pomalu a několik rozdělených evropských nacionalismů hraje právě do rukou velmocenským ambicím SSSR. Je smutným faktem, že západní Evropa, jež představuje obrovský ekonomický, intelektuální potenciál, silnější po všech stránkách než SSSR, není schopna ani ochotna vytvořit nadnárodní společenství, jež by bylo protiváhou sovětského vlivu a jež by mělo značný vliv na naši budoucnost. Čtyři padesátimiliónové nacionalismy a několik menších jsou zatím vojensky závislé na Spojených státech a nejsou schopny efektivně obhájit. Finlandizované pásmo mezi Sověty a Evropou je sice možné, ale Sovětský svaz by si jistě přál, aby toto pásmo probíhalo Západním Německem a nikoli Československem.

V kritických dnech sovětské okupace se objevilo heslo neutrálního Československa, jež bylo ihned odmítnuto Národním shromážděním i vůdci demokratizace, ačkoli většina národa nadšeně uvítala takové uspořádání zahraničnické politických vztahů, jež by republiky daly ráz mimoblokového státu, jakým je Jugoslávie, Rakousko nebo Finsko. Je tato perspektiva ilusorní? Zdá se, že dvacáté století v realitě daleko předstihuje tu nejradikálnější imaginaci, takže můžeme snad takovou budoucnost považovat nejen za možnou, ale dokonce za velmi pravděpodobnou. Střední Evropa, jablko sváru mezi vítězi nad fašismem, se může stát pásmem bez atomových zbraní, pak pásmem bez okupačních armád a bez militaristických paktů, a konečně prostorem, v němž se budou dlouho potlačované národní zájmy uplatňovat daleko volněji nežli tomu bylo v letech studené války. Odjedou-li sovětské tanky, policejní režimy ve východní Evropě nejen nevydrží, ale musely by samy iniciativně zahájit liberalizaci, kterou by zase těžko držely na uzdě. Takový východoevropský proces „socialistické demokracie“ předpokládá ovšem zmírnění napětí mezi velmocemi, čili novou fázi dětence, jež by asi zároveň znamenala konvergentní pohyb v západní Evropě, totiž trend k demokratickému socialismu. Mohou se tyto trendy setkat v budoucí Evropě vlasti, řečeno starým de Gaulleovým termínem? Ano, mohou se setkat ve střední Evropě, ale jen za podmínky, že by český stát nebyl vojenským spojencem Sovětského svazu. V hledisku globální strategie tvoří pásmo „sociálně-demokratických“, neutrálních a mimoblokových zemí souvislé pásmo na jihu (Jugoslávie, Rakousko) a na severu (Švédsko, Finsko), při čemž NDR a české

země jsou klíčem v neutrálním, již dnes mimoblokovém pásmu. Závisí náš osud na kompromisu velmocí, v němž by se ocitla NDR spolu s námi v novém strategickém kontextu nárazníkového pásma, na němž by mohly mít zájem právě samy atomové velmoci? Kdyby povede finlandizované pásmo bez atomových zbraní? Pokud povede Evropou, nemůže se nám vyhnout. Je neutrální český stát chimérou nebo racionální prognózou evropských dějin zítřka? Na odpovědi dějin, ne na odpovědi teoretiků a politiků, závisí téměř všeobecně, zejména otázka, zda okupace je tragédií souměřitelnou s Bílou horou.

Přistupujeme-li závěrem k poučení z pražského jara, pak musíme znovu vyzvednout ambivalentní stránky této naší historické krise. Předně bylo pražské jaro historicky jedinečným experimentem, jehož význam vzrůstá, protože během tohoto experimentu se objevily nové přístupy k boji s totalitním režimem, které budou mít pokračování ve východním bloku. Přistupujeme-li však k pražskému jaru jako k ideologii socialismu s lidskou tváří, pak se jeví jako inkonsistentní názorová změta, zejména proto, že nová revizionistická ideologie ani nevyřešila teoretický problém socialistické demokracie, ani se neodvážila postavit otázku antibyrokratické, antitotalitní revoluce. Pro východoevropské země byl ovšem rozhodující kontrarevoluční stalinismus již od samého počátku poválečné éry, kdy sovětský socialismus byl přinesen do zemí z vnějšku, jako důsledek druhé světové války a nebyl zajištěn revoluční aktivitou dělnické třídy, ale docela prozaickou přítomností tankových divizí, které se vrace-ly vždy, kdykoli dělnická třída chtěla prosadit vlastní, autentický socialistický řešení. Avšak socialistické revoluce, které nebyly provedeny, se oklikou vracejí, s jakousi zlomyslnou lsi dějin, a vytvářejí explozivní situace státně kapitalistickému režimu totalitních diktatur sovětského typu. Právě proto se dnes Sovětský svaz stal nejhorším nepřitelem socialistické revoluce v Evropě, stal se čteníkem Evropy, garantem policejní okupačních kolaborantských režimů, neokoloniálním likvidátorem národní nezávislosti těchto zemí. Bohužel, sovětská koloniální velmoc byla zatím vždy schopna tyto explozivní situace izolovat a potlačit, cestou polské zrady na liberalizaci, potlačením maďarského povstání a nyní okupací Československa. Z těchto tří historických poučení, k nimž záhy může přibýt další, rumunské či jugoslávské, vyplývá, že ani cesta liberalizace, ani cesta vzpoury, ani socialismus s lidskou tváří nevedou k cíli. Co k cíli povede? Socialistická, demokratická revoluce (jako řada strukturálních změn, jež nebude pouze nahrazovat jednu elitu monopolního systému elitou přijatelnější, ale jež totalitní diktaturu zničí v politické revoluci a v masovém národním hnutí. Za podmínek totalitní diktatury a policejního režimu musí nutně každá opozice brát na sebe podobu revoluce a musí ji provést a hájit zbraněmi, nechce-li být zničena. Jiné volby není. Příští socialistická demokracie může v Československu vzniknout z demokratické, socialistické revoluce, z politické anti-totalitní a antikolonialistické revoluce, v procesu masového hnutí za strukturální reformy, jež musí zachvátit východní Evropu jako celek, mají-li být úspěšné. Takovou revoluci musí vybojovat národ, musí být autentickým projevem národní vůle. Od nikoho nemůžeme svou svobodu dostat, nikdo nám ji nemůže udělit shora. Východiskem z krise okupace je buď socialistická, demokratická revoluce, nebo není vůbec východiska. Neusku-tečneme-li takovouto socialistickou revoluci, budou naši vnukové psát azbukou a závidět Čuvašům.

Socialistická, demokratická revoluce bude znamenat základní politickou změnu vztahů mezi stá-

tem a občanem, konec totalitní diktatury a začátek lidských práv. Tato revoluce bude však probíhat v podmínkách společenského vlastnictví výrobních prostředků, tedy v ekonomickém systému „socialismu“, takže ji nemůžeme považovat ani za prostou demokratickou revoluci klasického typu, ani za retrogradní pohyb k politické struktuře první republiky. Příští revoluce ve východní Evropě se budou asi podstatněji lišit od předchozích tím, že asi budou sérií drastických strukturálních reforem, nesených lidovým hnutím, jež si vynutí změny vlád, převraty klíč a jež nejen oslabí nebo zničí aparáty represivního totalitního režimu, ale v procesu hnutí vytvoří také fungující systém socialistické demokracie, při čemž bude zachováno společenské vlastnictví výrobních prostředků. Česká demokratická revoluce začne jako další fáze procesu, který zastavily sovětské tanky v srpnu, začne za nepředvídatelných okolností, ale začít musí, jakmile na Sovětský svaz plně dolehne ona krise industriální společnosti, jež nyní trápí USA daleko intenzivněji jen proto, že je to vyvinutější industriální společnost. Zda Československo bude mít šanci za podmínek konfliktu SSSR s Čínou, vnitropolitických zmatků v SSSR nebo zda dokonce taková změna bude právě ze Sovětského svazu podněcována, to nelze předvídat. Ale jisté je, že výsledkem musí být destrukce totalitního systému, tedy přesně to, co je obsahem pojmu revoluce, ať už ji nazveme socialistickou nebo demokratickou.

V pouhém odstupu tři let od památného roku 1968 se socialismus s lidskou tváří jeví jako soubor technokratických ilusí reformujících komunistů, které však neodradily dělnickou třídu ani inteligenci od jedinečné historické zkušenosti, v níž se Československý lid pokusil přes hlavu Novotného i Dubčeka vytvořit v realitě, nejen v utopické ideologii reformních slibů, prostor pro demokratický socialismus právě tam, kde se zdál být definitivně udušen policejní diktaturou. Stejně jako tento pokus zůstává mezníkem pro každé budoucí hnutí, jež chce najít alternativu jak vůči státnímu kapitalismu SSSR, tak vůči monopolnímu kapitalismu USA, tak naopak zůstane tentýž pokus výstrahou před novými pastmi, do nichž pištcí totalitně elitistické Stalinovy tradice budou chtít vlákat ve svých vlastních krizích celé národy. Doufejme, že socialismus s lidskou tváří, jako soubor technokratických ilusí o reformě totalitní diktatury je stejně spolehlivě mrtvý, jako je naopak živá historická zkušenost socialistické demokracie. Zatímco politicko-kulturní ideologie socialismu s lidskou tváří zahynula na své vlastní rozpor, historická zkušenost socialistické demokracie trvá jako jeden z mezníků evropského socialismu. Socialismus s lidskou tváří byl jen letální mutací stalinismu, smrtelným symptomem rakoviny sovětského režimu, jednou z falešných ideologií a konfusním terminem aparátníků. Historické úsilí čs. lidu, národní odhodlání k socialistické demokracii, bylo a je na této ideologii nezávislé a mluví o technokratické reformy, dočasně národní hrdinové, nebyli ani jeho vůdci, ani jeho inspirátory, ale jen bezradnými byrokraty aparátů, kteří toto hnutí nakonec zlomili. V žádné ze svých historických peripetií nezaslужují technokratičtí aparátníci ani náš obdiv, ani pochopení, ba ani pohrdání ne. Historický experiment pražského jara skončil dvojznačně jako klad dějinné zkušenosti se socialistickou demokracií a jako krach socialismu s lidskou tváří. V této dvojznačnosti se objeví tentýž problém znovu. Národ už bude chytřejší.

Jiří Sláma, ekonom

1. Že pravice a antisocialistické živly budou s tak ďábelskou rafinovaností v českých volbách hlasovat pro Husákův režim.
2. Kdyby si z toho Husák nevzal poučení.

Josef Rakušan, fotograf

1. Ze rok 1971 bude již třetím rokem, ve kterém mně TEXT neplatí honoráře.
2. Kdyby to pokračovalo i v roce 1972. (máme obavy, že bude – pozn. red.)

Bohumil Štěpán, výtvarník

Hana Štěpánová, výtvarnice

1. Že Bohumil si nechá narůst vousy a že se stanu jednou živnostníci.
2. Kdybych udělala bankrot.

Karel Friedrich, žurnalista

1. Že mi jednoho dne přijde z Prahy dopis a v něm bude stát, cituji: „Budu tě muset napadnout v novinách, aby mě prověřili. Tak si z toho nic nedělej – ahoj!“... Šveji ještě nevymřeli, našťástu.
2. To nepovím. Protože jinak hrozí akutní nebezpečí, že mi to soudruzi udělají naschvál – a mám já to zapotřebí? Mám jim snad radit?

Bedřich Utitz, ředitel nakladatelství INDEX

1. Že normalizace tak vážně postihne i hokejisty Sparty.
2. Kdybyste mi koncem roku zase položili takovou otázku.

Yvone Přenosilová, zpěvačka

1. Skutečně bych se nanadála oznámení Nixonovi cesty do Číny.
2. Příjemně – bez toho nejméně – by mne překvapila účast Věry Čáslavské na mnichovské olympiádě.

Karel Kryl, básník a zpěvák

1. Že volební vítězství nebylo na 100 %, ale pouze na 99,7 procenta.
2. Kdyby se Brežněv spojil s Maem a spolu s Brandtem a Nixonem vytvořili silnou koalici čtyř.

Dopis z domova

...Domnívám se ale, že by se měl Text (ale nejen Text, především emigrace jako taková) více vyjadřovat k situaci u nás doma, zejména napomáhat koordinovat či usměrňovat jednání nás v Československu, přinejmenším však by měly být předkládány alternativy postojů k našim vnitřním událostem. Stejně jako vy v zahraničí i my doma se pochopitelně zamýšlíme nad tím, co dělat a jak dělat. Naše možnosti dorozumívání a sjednocování jsou diametrálně odlišné od vašich. Zatímco vy v emigraci máte políže se zeměpisnou dislokací a názorovou diferenciací, u nás, vzhledem k panujícímu policejnímu systému a absolutní absenci všech svobod, je primárním problémem možnost vzájemného porozumění vůbec. Jakákoliv domácí koordinace akcí směřujících k projevu skutečných názorů je v současných československých podmínkách nemožná. A to je podle mého názoru jeden z úkolů, který by emigrace mohla a měla převzít. Měla by se již zbavit určitého ostychu (tak na mne působí mnohé z vašeho časopisu) začít „mluvit do našich věcí“. V celonárodní atomizaci, způsobené okupací, potřebujeme jednotliu předkládání alternativ postojů a jednání k významnějším událostem. Váš časopis, i když se k nám dostane jen v málo výtiscích, velice rychle cirkuluje.

E. Z., Praha

ex

Jako velmi významné pro udržení a upevnění světového míru byly označeny smlouvy SSSR s Egyptem a SSSR s Indii, uzavřené v posledním období.

Ze zasedání Nejvyššího sovětu SSSR v listopadu 1971

● V západoněmeckém městě Oberhausen, známém z festivalů krátkometrážních filmů, uvedli počátkem listopadu v divadelním studiu „99“ psychologickou komorní hru Pavla Kohouta „EVOL“. Německá tisková agentura vyzvedává nejen Kohoutovu senzi-bilní dramatickou předlohu, ale i adekvátní režii Andrasa Frissayho a samozřejmě i úspěch inscenace u mladého publika.

● Organizační výbor mannheimského mezinárodního filmového festivalu zaslal Gustávu Husákovu a Lubomíru Strougalovi protestní dopis, ve kterém žádá, aby nezakazovala nadále promítání na Západě děl světových československých filmových režisérů. V dopise jsou uvedena jména Věry Chytilové, Jana Němce, Hynka Bočana, Jiřího Menzela a Dušana Hanáka, tedy těch tvůrců, kteří v Mannheimu byli odměněni cenami.

● V Paříži měl premiéru dokumentární film o československém stalinismu, který připravil mladý francouzský režisér Albert Knöbler ve spolupráci s českým fillosofem a sociologem Kostou Papajannau. Film je sestavený z historických záběrů, které Knöbler našel v pražských archívech a rovněž jsou použité originální citáty z projevů i soudních protokolů, z článků a knih, které vyšly v Československu v období 1948–1968.

● Valné shromáždění Matice slovenské zvolilo znovu za předsedu Ladi-

slava Novomeského a podpředsedy Dr. Daniela Okálho a Doc. Ing. Stefana.

● V divadle Atelier se opět před pražskými diváky objevila Ljuba Hermanová s recitálem nazvaným Jediná láska paní Hermanové, s podtitulem – Setkání s herečkou. Ljuba Hermanová zpívá, vzpomíná a vypráví. Jediným jejím partnerem je klavírista a varhaník M. Jira.

● V režii Stanislava Remundy a výpravě Zbyňka Koláře uvedlo Divadlo na Vinohradech znovu hru Nazima Hikmeta Legenda o lásce. V hlavních rolích vystoupí Hana Maciuchová a Jaroslav Satoranský.

● Režisér Antonín Kachlík dokončil film o problémech dospívajících dětí podle scénáře K. Storkina, nazvaný „My zatracení holky“.

● Eduard Dubský, populární pražský divadelní a filmový herec, člen Městských divadel pražských se 19. listopadu dožil 60 let. O pár dnů později, v prosinci, zato o deset let více, oslavil národní umělec Jaroslav Marvan.

● Režisér Václav Hudeček a výtvarník Vladimír Synek inscenovali ve vídeňském Lidovém divadle Hackovu „Krásnou Helenu“.

● Významný český básník Václav Renš se dožil 26. listopadu šedesátilet. Z jeho bohatého díla jmenujme alespoň sbírky Sedmihradská země a Trojzpěvy a připomeňme, že v padesátých letech měl více než dobře možnost se seznámit s

československými kriminály.

● Čs. spisovatel oznámil vydání psychologického románu Zdr. Pluhaře Konečná stanice a humoristicky laděného románu z vinařské vesnice Svátý Michal od J. Kozáka, humoristického detektivního příběhu I. Hurníka Muzikální Sherlock a humorné příběhy P. Boška Erolíkhon. Jak je vidět, humoru nechybí.

● V prosinci byly dány do oběhu v Československu stříbrné pamětní stokoruny, vydané na paměť 100. výročí Josefa Mánesa. Autory mince jsou akademici sochaři P. Formánek a J. Kulich.

● Koncem listopadu vyšly v nakladatelství Vyšehrad verše J. Kostohryze Přísný obraz.

● Po několikaměsíční pauze, způsobené těžkou autohavárií se představil opět pražským divákům v přeplněné Lucerně Josef Lanfer.

● Ve volném přebásnění K. M. Walla a v režii Josefa Pally uvedlo Divadlo E. F. Buriana storošpanělskou veselohru

Tirso de Molina Don Gil, modrý kavalír.

● V Praze zemřel po dlouhé nemoci ve věku 30 let člen divadla SE-MAFOR Jiří Grossmann. Spolu s M. Sínkem vytvořili nový druh humoristického a hudebního pořadu, který si získal velkou oblibu obecně.

● Všechny československé soukromé pasy musí být znovu prověřeny. Od 1. května 1972 budou orgány pohraniční kontroly odhazovat ty československé občany, jejichž cestovní pas nebude opatřen prověřovací známkou. Prověřování a známkování pasů těch čs. občanů, kteří žijí v zahraničí se souhlasem čs. úřadů budou provádět příslušné zastupitel-ské úřady.

● Hokejová liga má nyní přestávku až do 18. února 1972. Po třech odehraných čtvrtinách vede s náskokem tři bodů Dukla Jihlava před Kladnem a Bratislavou. Tabulku uzavírá pražská Sparta a Gottwaldov.

Kresba: Rak

PF 1972 na první straně připravili Josef Rakušan a Bohumil Štěpán. Spolu s nimi se na setkání v příštím roce na stránkách TEXTu 72 těší

Adolf Müller
Ivan Bystřina
Ladislav Mňacko
Ivan Pfaffl
Zdeněk Salaquarda
Sláva Volný

1. ČEHO JSTE SE NE-NADÁL V ROCE 1971?

2. CO BY VÁS NEJME-NĚ PŘÍJEMNĚ PŘE-KVAPILO V ROCE 1972?

Tak znějí otázky naší vánoční i novoroční ankety, která začala jak jste si jistě povšimli v tomto čísle a bude pokračovat i v příštím čísle. A co vy? Adresu redakce jistě znáte! Těšíme se.

Je to neuvěřitelné, ale jsou to letos již opravdu čtvrté vánoce od bratrské pomoci.

Je to rovněž neuvěřitelné, ale dostáváte do ruky již 30. číslo (bohužel často také dvoj-číslo) TEXTu 68, TEXTu 70, a TEXTu 71 – posíláme Vám ho pod stromeček s nadějí, že Vám o svátečních dnech připraví několik chvilček radosti, že Vám dá úsměv i vyveze k zamyšlení. Pokud chcete dát Vy něco pod stromeček TEXTu 72 – máte možnost. Zajistěte mezi svými přáteli a známými další odběratele TEXTu. Dáte tím dárek sami sobě – pokud se Vám ovšem TEXT líbí – budete ho dostávat pak určitě častěji. Red.

ne ideologie — ale cimrmanologie procházka kolem vlažné revoluční kaše

Jestliže si v těchto chvílích opět společně se spojenci proletáři všeho světa připomínáme mohlut-ný 7. listopad, slavné výročí narození Lva Davidoviče Trockého-Bronštejna, Velké RS(R)b a jímých krásných událostí, vesměs znepokojujících dušinky státních úředníků, nečiníme tak proto, abychom snad udělali zádoti sokolům stalin-ské vědouky a techniky (im, že přejdeme jako oni mlčením obrov-ský význam, jenž tomuto staroslav-nému datu přísluší ve stále se zosilující historii ČESKÉHO tříd-ního boje. Právě naopak.

Jak známo, je 7. listopad (±2 roky) také datem prvotního vydání dnes již klasického díla světové společensko-vědní literatury – totiž Cimrmanovy knihy On the Theory of Slave Socialism. Netřeba jistě členům připomínat, jaký vliv měla tato práce vynikajícího českého myslitele Jaroslava da Cimrmana na rozvoj lidového re-volučního hnutí v českých zemích i na Slovensku v období Rakousko-Uherské despotie a posléze za nullé, prvé, druhé a konečnou i třetí republiky.

Nedostí však na tom. Kupříkladu i v období nedávno uplynulém každý z nás na vlastní kůži bolest-ně pocítoval výsledky zločinné kulturní politiky stalinismu. Ze-jména pak ti, kteří byli donuceni operovat na místech nejohroženě-jších na nejnebezpečnějších, přímo v srdcích stranických a propagan-distických úřadů, v Domech no-vinářů či na Zámčích spisovatelů dnes vzpomínají se slzami v očích na příkoří, která jim bylo vytrpět, když občas zavazovali drlivému tlaku stalinistické diktatury, snažíci se definitivně vymazat revoluční schopnost i dílo Jára da Cimr-mana ze srdcí i myslí našich slo-

venských a českých národů. Nu, nepodařilo se. Zocelení třemi sto-letími habsburského útisku, dvěma desetiletími dravčího kapitalismu a šestiletím fašistického upjatění dokázali jsme i v období nedávno uplynulém, přenést nesmrtelné so-ciální myšlenky J. da Cimrmana ústním podáním z jedné funkcionářské degenerace na další.

Vraťme se však k původnímu 7. listopadu našeho kalendáře a k jistým zajímavým souvislostem kolem tohoto data. Jak vyplývá z Cimr-manovy korespondence s jeho londýnským nakladatelem, zakotvil Mistr už přímo ve smlouvě 7. lis-topad jakožto publikační datu díla. Vzhledem ke zmíněné smlou-vě nutno poznamenat, že kniha byla dokončena tak říkajíc „nad plán“ a dodána nakladateli plných devět měsíců před stanoveným termínem. Kapitalistický nakladatel toho ovšem hodlal ihned využít a chtěl vydat dílo již na jaře. Vý-sledkem byla vleká koresponden-ce, z níž je krásně patrné vítězství principální argumentace J. da Cimrmana nad banální technický-mi vývody nakladatelskými. Mistr nejenže nepřistoupil na 1. máje – takto kompromisní datum navrho-vané posléze nakladatelem, ale ješ-tě si nakonec vymínil další pod-mínku, která ležela v té době (ne-zapomeňme, že se psala druhá po-lovina minulého století) již na-prosto mimo meze chápání tiskov-ého magnáta – totiž, že veškerá další vydání zmíněného díla, ať již v kterémkoliv světovém jazyce, musí být vždy publikována dnem 28. října.

Na tomto místě – a to si při-znejme – se nám problematika již zcela vymyká z rámce společen-sko-vědního a autorovi nezbývá, než pokorně pozvat ke spolupráci

ty kolegy, kteří se zabývají da Cimrmanovými astrologickými teo-riemi a posléze snad i takové z parapsychologů, kteří se soustře-dí na Mistrova hojně dokumen-tované schopnosti mimosmyslov-ého vnímání i na jeho pokusy v tomto směru na sobě samém.

Kolegům lingvistům se naopak nabízí problematika samotného již názvu da Cimrmanovy knihy (On the Theory of Slave Socialism), který autori tohoto příspěvku ne-dokonalé překládají jako Nástlu teorie slovanského socialismu. Či-ní tak nepochybně z následujících zá-važných důvodů:

1. V textu se vyskytují v tisíci a jedné variantě slova:

Slav, tj. Slovan, Slavic – slovan-ský, Slavim – slovanství, Slavophil – slavianofil, Slavophobe – slavjanožrout, Slavic states – slo-vanské státy, Slavic trade – slo-vanský obchod, Slavic trader – slo-vanský obchodník, Slavic pro-letariat – slovanští proletáři.

Dokonce i české slovo Sláva lze v textu nalézt ve formě něko-lika originálních citátů.

2. Naproti tomu se však v cel-ém dlouhém textu, kromě zmíně-ného již názvu, ani jedenkrát ne-vyskytne jakýkoliv tvar slova:

slave, tj. otrok, to slave – otro-čil, slavery – otroctví, slavish – otrocký, slaver – otrokář; slan-lání; servilní lichocení, slave-trader – otrokářský slave-trade – obchod s otroky, slave-driver – dozorce nad otroky, slave-states – otrokářské státy.

3. Pouze sedmkrát nalezl autor v Cimrmanově textu poukaz na jakousi formu otroctví, a to po-každé v tomto spojení: enslaved proletarian, tedy český – zotroče-ný proletář, nebo také proletář zotročený. Bohužel z kontextu ní-kde jasně nevyplývá, kterou z obou možností měl Jaroslav na mysli. Tento fakt dovedl autora k pokusu až k pokusu přeložit název Mistrova díla jako Nástlu teorie otrostlovanského socialismu. Později však od této varianty ja-kožto od neadekvátní, upustil.

4. Z Jarovy korespondence s na-kladatelem, kterou autori objevili

v cambridžských archívech, vy-plývá zcela jasně, že oba si byli vědomi problematiky názvu knihy, a že Mistr trval neuhýbně na svém přes veškeré kapitalistovo zoufal-ství. Chyba tedy není ani v tisku.

5. Neexistuje prozatím žádný dů-kaz o tom, že by snad da Cimr-man psal toto dílo původně v češ-tině, nepochybně či jakékoli jiné neanglické řeči. Stejně tak nám nezanednal žádné vodítko pro překlad alespoň toho záhadného názvu do některého ze svých ro-dných jazyků. Ostatně, právě toto je Mistrovi naprosto podobné a slouží to vlastně jako částečný dů-kaz proti některým německým re-vizionistickým badatelům, kteří tvrdí, že Jára da Cimrman je než jedním z pseudonymů Friedricha Engelse. Takový se ovšem mů-žeme jen vysmát.

Mistrova teorie dokazuje nezbytnost všobhijající socialistic-ké revoluce slovanská, uskutečně-né na základě nadnárodního spoje-ní širokých lidových vrstev slo-vanského světa, jakožto prvního nezbytného faktoru; akční jednoty mezi výsoce vyvinutou a uvědo-melou dělnickou třídou českých zemí a obrovskou silou potenciál-ně revolučních mas ruského ze-mědělstva jakožto nejdůležitějšího faktoru a konečně rozbuškového faktoru třetího, kterým podle Mis-tru byla nevyhnutelnost válečného střetu dvou imperialistických monster – Ruska a Rakousko-Uherska. Přesnost da Cimrmano-vých společenských analýz, spo-jený s jeho vynikající znalostí astrologie mu dokonce umožnila předpovědět vypuknutí 1. světové války na týden přesně. Tím se po-chopitelně viktoriánské veřejnosti přilís nezavděčil, což jej však ni-kerak nevyvedlo z míry. Prohlá-sil tehdy onu slavnostní větu, kterou Francouzi z absurdních dů-vodů stále ještě připisují Saint-Paul Rouxovi: „Diry do zadnice, to jsou mnozí moderní kritikové.“ Holý fakt, že da Cimrmanova teo-rie nebyla dodnes vydána v žán-rém ze slovanských jazyků; to, že jeho knihy byly páleny na hrani-cích nacistického Německa; ani

to, že na něho byl vydán zatykač dvanácti vládami nás již koneč-ně nemůže překvapit. Jára da Cimrman byl takový, jaký byl – naší a přimocárý jako jeho prav-dy. Žil-li by dnes, stále ještě by se musil skrývat před rozvedkami zahňvajících imperialistických mocností, stejně jako jindy. Ti z nás, kteří si snad myslí, že mu historie nedala tak zcela za prav-du, necht se planě nemýlí. Neboť nikoliv jeho, nýbrž historika je chyba. Dříve či později ji historie objeví a učiní příslušné závěry a poučení.

Leč, navráťme se k jazykové problematice. Z předchozího je nyní nad slunce jasnější, že tedy nikoliv o nějaké ZOTROČENÍ, nýbrž právě naopak o úplné, ne-odvratné, konečné a nevyvrátitelné sociální i národnostní OSVOHO-ZENÍ Slovanů se jednalo Mistru Jaroslavu da Cimrmanovi. O sku-tečné Jaro Sláví a o novou slávu jejich deor bojoval nás neoprav-dovější humanista. Tím větší zá-hadou však dosud zůstává původ-ní název jeho revolučního velení-la, v němž iracionálně tušíme jak-ýsi mystický nákaz, určený snad minulým, snad i budoucím gene-racím.

Je možné, že by byl da Cimrman, ten dáblský dialektik, již v té době býval myšlenkově překonal svého přítele a učitele Karla Mar-xe?

Je možné, že by byl již býval schopen rozeznávat rozpory v praktickém ovoci myšlení, reapli-kovat, revidoval a tímto stylem se ideově pohybovat stále vpřed, vytvářejíce tak vlastně mimochodem autoregulační teorii?

Je možné, že by byl býval na-konec předběhl nejenom svoji a naší, ale ještě i několik dalších, ne-li všechny nadcházející doby – takže ani děti dětí našich dětí, ho-vorící jednotným slovanským ja-zykem, by mu jednou nebyly schopny zcela porozumět?

MILAN HAUNER, Ph.D.
IVAN HARTEL, Ph.D.

s bedřichem utitzem o smyslu a cílech indexu

Nejste první a pravděpodobně ani poslední, kteří se pokoušeli a pokoušejí o založení českého nakladatelství. Někteří již zanikla, jiná žijí a zbytek žije z naděje, že to bude lepší. Jak jste na tom vy?

Chci bych zdůraznit, že Index není nakladatelství. Je to — v souladu s německými předpisy — zapsaný spolek s veřejně prospěšným charakterem. Podle stanov nesmí — ale ani nechce být — podnik výdělečný. To neznamená, že by nechtěl vydávat. Naopak, to musí. Jenže zisky z prodeje knih, a to mám na mysli knihy populárnější, mají právě umožnit vydávání i méně populárních rukopisů. Zároveň se chceme snažit stanovit ceny knihy co možná nejnižší, aby co nejvíce lidí si je mohlo dovést kupovat. Počítáme také pevně s tím, že ve srovnání s cenami první řady půjdeme dolů. Je to rozhodně lepší, než kdybychom byli určili napřed nízkou cenu a pak museli ceny zvyšovat. Také technická stránka se zjednoduší, a tím se sníží náklady na výrobu. Je jen třeba si uvědomit, že tisk v češtině nebo slovenštině je — i při dobré vůli s níž jsme se u tiskárny setkali — mnohem dražší než v jazycích země, v níž se tiskne. S výjimkou autorů, kteří dostávají zde obvyklý honorář — dokonce poněkud vyšší — všichni spolupracovníci, organizátoři, lektori, korektori, grafici atd. pracují dobrovolně a bezplatně. Postupně chceme i tuto práci honorovat podle běžných sazeb, ale bez této bezplatné pomoci by vznik Indexu nebyl možný.

Budete tisknout pouze v češtině či v slovenštině?

Zatím ano, ale jedním z cílů Indexu je také vyvolat zájem cizojazyčných nakladatelů o naše publikace, pokud autor sám nemá potřebné styky. Navázali jsme za tím účelem už kontakty na Frankfurtském knižním veletrhu a věříme, že se nám to bude dařit. Dali jsme si za cíl přispět k zachování kontinuity československé literatury, patří i to k našim úkolům. Vždyť zejména v posledním desetiletí si československá literatura (a kultura vůbec) zajistila velmi čestné místo ve světě.

Sestavili jste již první řadu titulů. Budete mít ale dostatek rukopisů na další?

První řadu jsme začali více méně na základě osobních známostí. Ale další možnosti již daleko přesahují tento rámec. Máme buď ru-

kopisy nebo závazné přísliby od autorů jako Jan Beneš, Ladislav Grossman, Egon Hostovský, Julius Firt, Ivan Svíták, Ferdinand Peroutka, Ludvík Aškenázy, Arnošt Lustig, Karel Jezdinský, Bohumil Stěpán, Alexej Kusák, Josef Škvo-recký, Ivo Fleischmann, Vladimír V. Kusin a další. Navíc tu jsou práce z Československa, o jejichž možné publikaci však dnes ještě nemůžeme veřejně hovořit. O rukopisy — a jsme přesvědčeni, že dobré rukopisy — tedy není nouze. Kromě toho jsou tu manuskripty méně známých autorů, kteří by měli mít svou šanci, má-li Index splnit své poslání. O postoji některých autorů v zahraničí svědčí i to, že se vzdávají honoráře nebo žádají, aby byl věnován literárnímu fondu. Je pochopitelné, že ne každý autor si toto může dovést, ale je povzbudivé, že ti, kteří mohou, tím dávají najevo svůj postoj k snahám Indexu.

Chceme především vydávat podle děl autorů v zahraničí, rukopisy spisovatelů z domova. Omezuje nás v tom nejen potíž se získáním rukopisů — cesty existují a přátelé doma také nejsou nevnalí. Nechceme však autorům, jejichž rukopisy se často dostávají do zahraničí bez jejich vlastního přičinění, způsobit nesnáze a ztížit jejich beztak již dosti svízelnou situaci. Jsme v obtížnější situaci než vydavatelé sovětských autorů, protože Československo je — na rozdíl od Sovětského svazu — členem Bernské konvence o autorských právech. Nemůžeme si dovést dostat se do právních sporů a prohrávat nákladné procesy.

Máme samozřejmě veliký zájem na tom dostat knížky, které vydáváme, i do Československa. Máme i cesty, a jistě chápeme, že o nich nemohu podrobněji hovořit. Jsme však odkázáni na omezené prostředky — i když podle pomluv z Prahy (a bohužel jen podle nich) se nám mají dolary jen sypat — a proto je i rozsah činnosti v tomto směru omezen. Nežádáme od odběratelů v zahraničí, aby zaplatili knihy, které máme posílat do Československa, protože stoprocentní jistota, že je adresát dostane, samozřejmě není. Nebráníme ovšem nikomu, kdo by chtěl v tomto směru přispět. Můžeme ho ujistit, že učiníme vše, aby knihy došly tam, kam mají, a že adresát nebude tím ohrožen víc, než obecnými poměry již je.

Současné s předminulým číslem TEXTu dostali všichni naši čtenáři objednávkový listek Indexu. Jaký je prozatím ohlas?

Ohlas mezi čtenáři je takový, že bychom dnes už nemohli přestat, ani kdybychom chtěli. Spousta objednávek je doprovázena dopisy, v nichž budoucí čtenáři vyjadřují díky za to, že mohou dostat českou či slovenskou knihu, přejí nám štěstí a úspěch a pokud nepíší dopisy, tak to aspoň připsují několika slovy na objednávku. V mnoha dopisech nám čtenáři nabízejí pomoc, ať již jako korektori, lektori (a jde o kvalifikované osoby) nebo blíže neurčenou pomoc. Je to samozřejmě povzbudivé a máme opravdu radost z každého takového dopisu. Hlavní pomoc, kterou bychom potřebovali, je ovšem propagace činnosti Indexu, aby se co nejvíce Čechoslováků v zahraničí dovědělo o možnosti objednat naše knížky. Ne všichni čtou exilový tisk, a k těm je pak velmi obtížné se dostat.

Posíláme naše letáčky na jednotlivé adresy a hodně nám při tom pomáhá, že na objednávkách jsou uváděny další adresy v zahraničí. Někteří dokonce připojují celý seznam, který se na letáček ani nevešel. Za to jsme vděční a chceme všechny čtenáře ubezpečit, že adresy jsou samozřejmě věci důvěrnou, nikomu se do rukou nedostanou a slouží výhradně Indexu k propagování jeho edice.

Exilové časopisy nám ve své většině vycházejí ochotně a nezištně vstříc. Hlavně nás těší, že i tam, podobně jako u autorů, se nám podařilo prolomit různé bariéry — mezi starou a novou emigrací, politickým zaměřením, názorovými rozdíly atd. Chceme opravdu sloužit české a slovenské literatuře, a to nejen tě částí autorů, kteří se stali — ať již nuceným odmíčením doma nebo odchodem do exilu — obětmi okupace v roce 1968. Rozhodující pro to, zda něco má být vydáno nebo ne, je jen a jen kvalita dotyčného díla. Už dnes víme, že například v politické literatuře, kterou máme v edičním plánu, vyjdou knihy s výrazně protikladnými názory. Předpokládáme, že kritika, která se — jak doufáme hojně — objeví v exilových časopisech, také vyjádří různost názorů, která existuje, a která by se proto měla konfrontovat. V zájmu věci.

Rikáš, že se podařilo prolomit bariéry. Nemyslím si, že je tomu docela tak. Za prolomení bariér bych považoval ne vznik nového nakladatelství, ale spojení všech dosud existujících.

Je škoda, že neexistuje jednotný nakladatelský podnik v zahraničí. Při vši účti k trhu musíme vidět, že ten „náš trh“ je nuceně omezený, je navíc roztroušený a těžko přístupný pro propagaci. Jistě dělba práce ovšem existuje. Tak se např. CCC Books soustřeďují převážně na reedice dříve vydaných

knih, kdežto Index chce vydávat především díla, která — aspoň v češtině a slovenštině — dosud ještě nevyšla. (Což nemusí být dogma, ale přece jen zásada). Od Škvo-reckých nás dělí oceán a bylo by tu tedy jakási teritoriální rozdělení, jsme s nimi v přátelském styku a pravděpodobně v příštím roce vydáme jednu knížku Josefa Škvo-reckého v Indexu. Ale to nemění nic na skutečnosti, že by bylo mnohem lepší, kdyby veškeré to úsilí (i um) bylo sjednocené — už proto, aby doma neměli dojem, že si tady každý dělá jen na vlastním písečku. Pak je tu ještě taková věc: my — jako Index — máme zájem, aby vyšly i méně populární knihy, společenskoverní, politické atd., z nichž asi nebude sláva jako z Tankového praporu nebo z Jeleního brodu, ale je jistě přinejmenším tak důležité, aby byly vydány. Dále pak je opomenuta oblast poezie — také by se asi těžko zaplatila při tom omezeném odběru, dále moderní, dá se říci experimentální texty, dále hry — divadelní, rozhlasové, televizní — to všechno tu je, máme rukopisy zčásti nabídky autorů a bylo by škoda to nechat ležet ladem.

A vím i o začalých rukopisech — a byla by to s největší pravděpodobností výborná díla — jejichž autoři jsou dnes tak zaneprázdněni svým novým povoláním, že je nemohou dopsat. Kdyby bylo možno jím opatřit stipendium, získaly by slovenská i česká literatura cená díla.

A na to zakládáte Literární fond?

Literární fond, který vzniká při Indexu není určen na tyto účely, nýbrž výhradně na podporu publicistů doma, jimž je v některých případech znemožňována prakticky jakákoli výdělečná činnost. Jeho cílem není plnit sociální úkoly v zahraničí.

Zdá se, že nyní snad jsi řekl o Indexu vše. Přece však dovol na závěr shrnutí v telegrafických otázkách.

Jak jste na tom s financemi?

Jsme závislí na tom, jak odběratelé budou platit. Nikdo nám peníze nedává. Mnozí platí i všechny objednané knihy předem, což ani nežádáme. Ale samozřejmě to pomáhá. Ale hlavně, aby — při vši dobré vůli — prostě čtenáři nezapomněli zaplatit po dodání knih.

Nezapomínáte na slovenštinu?

Je pravda, že převahu má česká literatura. Je to mj. způsobeno tím, že v exilu je mnohem více českých autorů než slovenských. Situace v Bratislavě je přece jen odlišná od situace v Praze a Brně. Ale pokud možnosti — nebo lépe řečeno rukopisy — budou, velice rádi zvýšíme podíl slovenského slovesného umění. Jsme si vědomi toho, že mezi americkými krajany je mnohem více Slováků než Čechů.

Co bude pro děti?

V dopisech a poznámkách na objednávkách se volá po dětských knížkách. Rádi bychom je vydali, byly by i rukopisy, ale je to pro začátek příliš nákladné. Ale snad se i k tomu propracujeme.

Vaše cíle?

Dalekosáhlé cíle nemáme. Máme ideje, představy, přání. Zůstáváme ale na zemi. Především chceme zajistit čtenářům hodnotné knížky. Tak dlouho, pokud budou mít zájem a pokud autoři budou psát. A samozřejmě, pokud nebude možno svobodně publikovat doma, v Československu. Podaří-li se nám vytvořit aspoň náplav na tu mezeru, kterou způsobuje současná anti-kulturní politika pražského režimu, myslím, že se naše práce vyplatila. -sv-

Kolář Boh. Stěpána

na schránku 450511

K většině objednávek je připojeno aspoň několik osobních slov budoucím čtenářům. „... přejeme vám hodně štěstí ve vaší další práci“. „Děkujeme vám za to, že budete moci číst české a slovenské knížky“ apod. Mnohdy jsou k objednávkám připojeny i dopisy.

● „Velice rádi vložíme Vaše informace do příštího čísla „KRUHu“. ... Orientace výběru vašeho prvního programu vyniká charakteristickou jednostranností (střed, střed, zlatý střed) — po prvé však budiž... Až na jedno jméno (a to je ještě pseudonym) vám chybí ostrost a říz, což vám sděluji současně s tím, že to můžete brát jen jako můj soukromý poznatek, ovlivněn ostatně možná i tím, že mezi vámi a mnou leží čtvrt století... Ale z toho si nic nedělejte, „ČAS“, co u nás tiská jak v hodinkách „VSE SPRÁVI“.

S. V., KRUH — Austrálie

● „Děkujeme Vám předem a přejeme hodně úspěchů ve Vašem podnikání a těšíme se na první výtisky.“ píše Eva a Pavel Z. z Německa.

● „S potěšením jsem četl o zámeru založit edici INDEX — je to velká věc pro nás všechny. Zasloužíte si díky — a myslím si, že to není jen ode mě.“ F. H. — USA. ● „Díky Vám za Vaši činnost — kéž Vámi vydaných knížek je co nejvíce. Docela ráda bych přispěla i svou troškou do mlýna“ — což vzhledem k mému bydlišti v Kolíně není tak nemožné: budete-li někdy potřebovat v něčem vypomoci — třeba v expedici či korespondenci či co já vím — dejte mi vědět.“ Takto nabízí svou pomoc M. T. v Kolíně nad Rýnem.

● „S radostí jsem přivítal knižnici INDEX. Jak je vidět exilová ediční činnost vzrůstá a bylo by si jen přát, aby kooperační činnost mezi jednotlivými editory... posloužila čtenářům... Jinak se budu těšit na Vaše knihy. S přáním mnoha úspěchů... Dopis je od E. P. z Německa.

● „Ve Vašem edičním programu máte autora, který se velmi neuctivě vyjádřil o našem listu a vůbec pouzrových exulantech. Jen z těchto důvodů není možno Vašemu přání vyhovět.“ J. P. České Slovo — Mnichov. (Přáním byla inzerce o edici Index.)

Informace čtenářům Indexu:

Po dohodě s G. Laubem je jeho kniha, původně inzerovaná pod titulem Nahý císař, vydávána s názvem Největší proces dějin. Na přání v Praze žijícího autora (pseudonym A. Ostrý) je název jeho práce změněn na Československý problém. Sborník, původně uváděný jako příspěvky konference z Readingu byl mezitím rozšířen o další autory a práce a vychází pod názvem Systémové změny. Mezi autory jsou mj. O. Šik, J. Kosta, J. Sláma, A. Kusák, Z. Hejzlar, I. Bystřina a další.

Index e.V. začíná vydávat knihy současných československých autorů, které v jejich mateřském jazyce dosud nevyšly. Jejich zveřejňováním chce udržet kontinuitu naší literární tvorby.

Z knih prvé knižní řady 1971/1972 objednávám:

Jiří Hochman (Praha): Jelení brod	(12,— DM) počet výtisků
Gabriel Laub (Hamburg): Největší proces dějin	(11,— DM) počet výtisků
Ladislav Mňačko (Videň): Súdruh Prášil	(14,— DM) počet výtisků
Radoslav Selucký (Ottawa): Východ je Východ	(12,— DM) počet výtisků
Karel Kryl (Mnichov): Songy	(8,— DM) počet výtisků
Antonín Ostrý (pseudonym, Praha): Československý problém	(16,— DM) počet výtisků
Sborník studií: Systémové změny	(10,— DM) počet výtisků
Andrej Amalrik: Dožije se SSSR roku 1984?	(8,— DM) počet výtisků

(Při objednávce nejméně tří titulů je zaslána knížka Karla Kryla zdarma jako prémiová publikace). Vyplněnou objednávku zašlete na adresu:

INDEX e.V.
5 Köln 41
Postfach 41 05 11
Bundesrepublik Deutschland

karel nešvera
u kolébky stál čapek, drda, poláček

J. Hochman:
Jelení brod,
1971, nakladatelství Index,
Kolín n. R.

Humoristický román Jiřího Hochmana, kterým zahájilo svoji ediční činnost čs. exilové nakladatelství INDEX v Kolíně n. R., vzbuzuje bezpochyby pozornost už vnějšími okolnostmi svého vzniku. Autor knihy žije ve vlasti jako jeden z mnoha persekovaných publicistů, kteří jsou pro své politické názory a neochotu podřít se násilím vnučované „normalizaci“ zbaveni možnosti vykonávat svá povolání. Je známým novinářem, který zkouší poprvé své schopnosti v oblasti krásné literatury. Rukopis byl s pomocí řady obětavých přátel propašován do zahraničí. Jde o první českou prózu s politickými akcenty, vycházející po okupaci Československa a jejím vydáním i o počátek výsocy ambiciózního pokusu o systematické pěstování současné indexové české a slovenské literatury. To všechno jsou okolnosti, jež doporučují román Jelení brod pozornosti českých a slovenských čtenářů.

To jsou ovšem hlediska vnější, jež popularizují dílo v současné době a jež ještě neurčují jeho místo v moderní české literatuře. Hochmanova kniha však bezpochyby své trvalé místo v české prozaické tvorbě z počátku sedmdesátých let zaujme, a to i svými hodnotami literárními. Je to prvotina překvapivě zralá, psaná zkušenou rukou, misty s bohatou invencí a se smyslem pro osobitý, chlapsky otevřený a ironický a — jak jinak — trochu trpký humor. V tomto směru navazuje Hochman na nejlepší tradice české literatury (a českého naturelu vůbec) a vyrovnává se s problematikou, která se tragickým způsobem dotýká celého národa s humorem a lapidární vtipností. Jak nevzpomenout na Jaroslava Haška.

U kolébky Hochmanova literárního talentu však bezpochyby stály i jiné sudíčky: především Karel Čapek, Poláček, Drda, snad i česká filmová vlna z poloviny šedesátých let se svou schopností obhlédnout dobu zvěšovací sklem detailu a v zevrubném vylčení epizody postihnout vnitřní obsah komplikovaného celku. Připomíná, máme-li na mysli tradice, i Svatopluka Čecha a jeho broučkády, jež konfrontují fantastický svět a jeho utopický morální imperativ se současnou zbahnělou morálkou.

Román Jelení brod zasahuje do

několika literárních žánrů, což není jeho slabinou, nýbrž zajímavou autorskou metodou, ježž pomocí se čtenář úspěšně vžije do příběhu, který začíná jako fantastický román o cizím světě, který vznikl a rozvíjí se neovlivněn realitou dneška, pokračuje jako detektivka, tam kde se snaží etablovaná moc rozluštit tradiční policejními metodami metafyzickou záhadu onoho cizího světa a vykazuje znaky ostré na podstatu problému mřící satiry — a přesto je to, od počátku do konce, kniha osvěžujícího humoru s dobrou situační komikou a s mnoha, autorem v jeho životě odporovanými charaktery a lidovými typy. Tato směsice žánrů vytváří ve svém celku prózu myšlenkově bohatou, politicky angažovanou a vskutku současnou. Právě proto bude kniha československému čtenáři bezpochyby blízká, ale — jak ukazují do cizích jazyků přeložené úkázky — srozumitelná a poutavá i pro čtenáře cizích národností.

Místo, které za tajuplných okolností existuje ve skutečném světě, je česká obec Jelení brod, která — jak určila autorova fantasie — žije však více jak čtvrt století izolovaná od vývoje státu. Lze si představit, že — i když v této obci není vše ideální, liší se značně od totalitní reality svého okolí. Tato ztracená a ve všem všudy svobodná vesnice je v románu konfrontována s československou (nebo má-li čtenář dost fantasmie vlastní, s jímou totalitní) skutečností našich dnů. Zbykratizovaný režim se této konfrontaci brání, existenci žádného Jeleního brodu nemůže z ideových i jiných důvodů nikdy uznat. Konfrontace je však nevyhnutelná stejně tak, jako je nevyhnutelná v hlavách každého z nás. Tam, kde k ní v románu dochází a kde dopadá, jak si lze představit, pro Československo roku 1971 žalostně, nalezneme nejvtipnější a nejdramatičtější sekvence Hochmanovy knihy.

Slouží ke cti autorovu charakteru, že není jednostranně tendenční a že nefabuluje a la these, aby dosáhl apriorně zamýšleného výsledku. Lze dokonce říci, že Hochmanova kritika má konstruktivní rysy, takže román (jak je vylíčen a jak argumentuje „černé na bílém“, by měl vyjít i v dnešní Praze. Je jenom důkazem strachu a byrokraticko-dogmatických poměrů v čs. kulturním životě, že to není možné.

V díle jsou místa, jež prozrazují, že je psal autor, který zůstal více novinářem než prozaikem. Některé pasáže románu, např. líčení období diktatury holiče Nováka

a zvláště úryvek z kroniky učitele Krejzy jsou psány spíše slohem politického publicisty, než beletristy a při jejich přesvědčivé argumentaci postavené na logice politického myšlení jim chybí větší přesvědčivost literární. Někde chybí také ona jedinečnost a charakterizační přesnost, jakou je možno žádat od literárních postav. Zvláště v případě postav okrajových, které proto nemusí zůstat dostatečně plasticky v čtenářově paměti. Nakladatelství, jež — samo bez předchozích zkušeností — věnovala knize velkou péči a dobře ji vybavilo (obálka a vskutku moderní grafická úprava Jana Kotíka) mělo ještě přísněji dbát na čistotu jazyka, zvláště hovorového, v dialozích. (Účinněji by patrně působila literárně stylizovaná řeč, než ze života převzatá lidová čeština apod.) To vše však není jistě snadné tam, kde mezi autorem a nakladatelstvím není možnost přímého styku a denního kontaktu.

Přes tyto dílčí kritické připomínky lze konstatovat, že v exilu vyšlo mimořádné dílo jistě trvalých hodnot, jedno z nejpozoruhodnějších v tomto tak utlačovaném období české literatury, kdy nezbyvá, než vydávat společensky nejexponovanější práce, s překážkami, mimo vlast.

ve jménu humanity

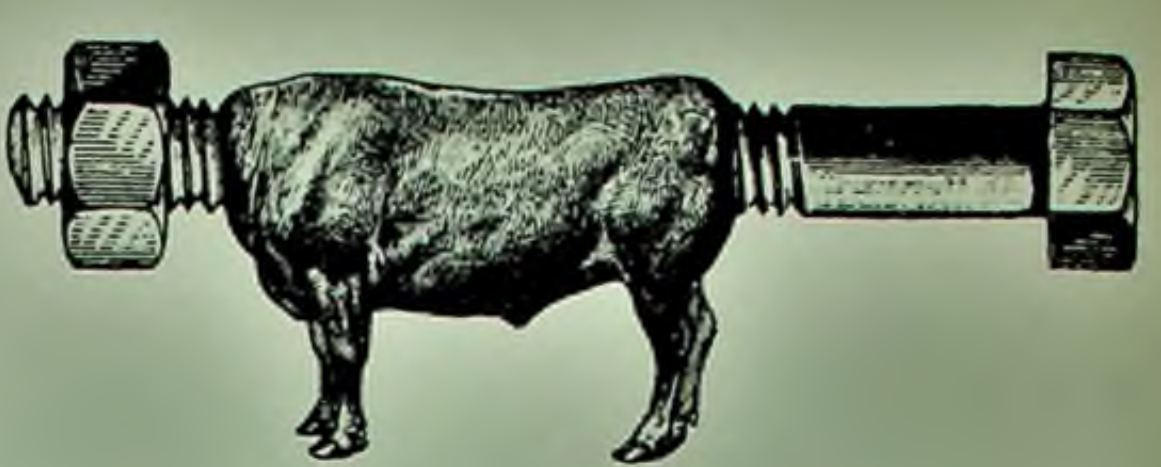
Varhany v Olivě pozbyly zvuku
Je mlha a ticho a nevidíš břeh
A namísto mozku, jenž vedl by
rukou
jen pistole píší po šedivých zdech
Ve jménu Humanity!

Být vděčný té ruce, jež zbytky ti hází
když není co jíst a je vánoční čas
Být němý, jak ryba, jež na stole schází
když na dlažbě pásy ti rozdrtí vaz
ve jménu Humanity

Ve stáji v seně
ti vykážou byt
To abys denně
se přiblížil Kristu
A přirazí k ceně
i slovíčko Lid
a přirazí k ceně
i sádrouvou bystu
i slova, jež slycháš
i vzduch, který dýcháš
i radost
i slzy
i hlad

Od varhan v Olivě ticho se dívá
Už pastýři Ježíše přivítali
Koledy hladem ti žiludek zpívá
a v refrénu zahrají samopaly
Ve jménu Humanity!

(Ukázka z připravované sbírky
songů Karla Kryla)

Koláž Boh. Štěpána

reportáž ze skříně

Několik kilometrů od Rýna v kouřící přízemní domku, nelískající se ničím od řady ostatních, stojí stará dvoudveřová skříň. Pamatuje zřejmě ještě časy vilémovských matrik a sotva tušila, když před krátkým časem změnila za pár marek majitele, co ji čeká. Řeč rukopisů, které se v ní začínají bromadit je již zcela cizí. Český a slovenský živel se v těchto místech dříve sotva vyskytoval. Bere však svoji novou úlohu se stejnou vážností jako všechny předchozí a její dveře vržou stejně důstojně, jako když je otevíral za jejího mládí archivář brühlského zámku. Široké dubové regály se během posledních měsíců začínají plnit novými rukopisy. Potentáti na cizokrajných poštovních známkách, nalepených na obálkách, v nichž rukopisy docházejí, se udiveně rozhlíží po škevrách staré skříně a s nelibostí nesou stále větší papírovou mačkanici. Při zběžnějším prohlédnutí obálek, desek a krabic naplněných tlustými nebo jenom několikastránkovými rukopisy najdeme odesilatele téměř ze všech evropských států, ale i z USA a Kanady. Na některých z nich však chybějí poštovní známky a pomuchlanost obálek svědčí o tom, že prošly mnoha rukama. Jsou to obvykle ty, na jejichž papírech je drobným písmem vysázeno Papírna v . . . , n. p., CSSR. Obsah obálek je značně různorodý: próza, poezie, memoáry, eseje, vědecké práce, ale i povídky pro děti, sbírky fotografií, svazky koláží a kreseb atd.

Hledáme rychle jména autorů, pokud na rukopisech jsou nebo nejsou dodatečně přeskrtána černou tuší a nahrazena značkami nebo pseudonymy. Najdeme pěknou řádku těch, která jsme již v minulosti viděli na záložkách knížek, ale i jména méně známá nebo neznámá. Uvedme alespoň některá: Ladislav Grosman (Izrael). Od tohoto autora předlohy slavného filmu Obchod na korse leží ve stohu rukopisů novela Nevěsta a Komedianti přicházejí po půlnoci, i řada krátkých povídek a příběhů. Na papíru trochu nezvyklého formátu, prozrazujícího americký původ, jsou ve skříně zařazeny dvě nové

práce Egona Hostovského (USA) novela Epidemie a divadelní hra Svobodiitel se vrací (ukázka viz TEXT č. 10/71). Americké poštovní známky jsou nalepeny také na obálkách odeslaných Janem Benešem. Obsahují jeho dvě nové práce: Druhý dech a Až se se mnou vyspíš, budeš plakat. V černých deskách leží k tisku připravený rukopis Arnošta Lustiga (USA), pod názvem Ulice ztracených bratří. Mezi rukopisy odeslanými z Prahy nalezneme především společenskovědní studie. Vedle nich nový rukopis Ivana Svitáka Dialektika moci, knihu politických esejí Alexeje Kusáka (Mnichov) O české politice atd. S cizokrajnou poštovní známkou leží ve skříně také rukopisy pocházející původně z Prahy. Knihy před nedávnem zesnulých autorů Jana Procházky: Ucho a Jiřího Weila: Moskva — hranice a Dřevěná lžice. Ostatní rukopisy z Prahy nám skříň zatím odmítnut vydat. V regálu označeném „Poesie“ je zatím spíše korespondence než odevzdané práce. Dopisy Ivana Diviše, Pavla Javora a dalších. Jejich obsah dává tušit, že i práce těchto autorů se brzo objeví mezi ostatními. V korespondenci je však i synopse nové knihy A. J. Liehma: Rozhovory daleko od Vltavy, návrh práce ing. Karla Bočka: Uran, ukázka o vyprávění jednoho z bývalých čs. důstojníků o postavě presidenta Svobody: Generál a Svoboda, ukázka z memoárů seniora české politické emigrace Julia Firta, dopisy vyměňované s J. Peroutkou, P. Tigridem, J. Škvoreckým, L. Aškenazym, J. Jedličkou a celou řadou dalších. Pod nezvykle znejícím titulem Trpaslík na houpačce najdeme první současný špionážní román jednoho z nových českých emigrantů a ve tvrdých kartonech připravenou knihu koláží Bohumila Štěpána. Také regál s překlady nečeskoslovenských, převážně však východoevropských autorů se začíná plnit. Zahledneme jména A. Solženycyn, P. Goma, A. Sacharov, atd.

Na podrobnější prohlídku nezbyl čas. Skříň se se zavazáním zase zavřela a na dveřích ještě zahledneme nápis INDEX e.V.

-er-

zde odstříhněte

t. g. masaryk:

„ . . . jedno můžeme přijmout s jistotou a to je nepochybná budoucnost lidského ducha: že ať jakkoliv násilně, jménem čehokoliv bude zglajchšaltován, usměrňován a činěn služebným, vyvstane v něm vždy znovu vítězný požadavek svobody. Duch může být znásilněn, ale ne natrvalo; pokud myslí, pokud soudí a tvoří, bude nutné překonat dané ohrady, ať jsou mu ukládány jakoukoliv despotií. Každá násilná moc je jenom překážka, která dříve nebo později bude smetena; každá reakce, každý sestup k demagogii a fanatismu není než epizoda, po níž — se zbytečnými ztrátami, za cenu krve a drahého času — se vrátí svoboda lidských duší. Národ, který se bude držet této jistoty, má celou budoucnost na své straně; bude národem světovým, i kdyby náležel mezi ty nejmenší. Geopoliticky jsme na předělu mezi severem a jihem, západem a východem, mezi kulturami a národními rasami: jsme závora a pojítka, můžeme být překážkou, nebo mostem. Nad mosty vyrostl Řím, Paříž i Londýn, ne kolem přístavů, ale nad mosty, na křižovatkách cest vznikaly vysoké a světové kultury, ne nad moři, ale nad mosty, se rozěhují majáky lidského pokroku. A to je cesta, kterou nám vykazuje sám osud: růst podle velikosti místa, na kterém jsme se zrodili.“

Jméno a adresa objednavatele:.....

Adresy v zahraničí, na něž je možno zaslat informace o Indexu:.....

Adresy v Československu, na něž mohou být knihy zasílány bezplatně:.....

Poznámky a návrhy objednavatele:.....

Podpis objednavatele:.....

(Knihy budou zasílány jednotlivě poštou. Poštovné hradí objednavatel.)

Objednané knihy můžete hradit předem nebo okamžitě po obdržení na tato bankovní konta:

Dresdner Bank, Köln, BRD 7 884 534
Postscheckkonto, Köln, BRD 25 43 29

mate slovo

TEXT 71 č. 8-9/71

K úsudkům o Skvoreckém

Dovolte dvě poznámky. Člověka-literála musí zajímat hovor o češtině. Ale člověk jako já, který slyším — a slyším s radostí! — že mluvím řečí povltavského venkova, mám někdy potíž při sledování debaty o dnešní češtině pražské. Proto se plám na tohle. Skvorecký chtěl o jednom pánovi ve svém románu říci, že běhal po parku; totiž tak bych to řekl já. Chtěje však mluvit hovorovou češtinou, napsal, že ten pán běhal okolo parku. Pan Břeský podotkl, že podle toho běhal po obvodu parku; paní Pachnerová se na Břeského hněvá, že tomu nechce lépe rozumět. Neslušelo by se říci, že běhal kolem parku? To snad není ani starosvětské, ani nesrozumitelné.

Paní Pachnerová odsuzuje kritikův názor, že prý Skvorecký neumí psát. Dobře — to je normální debata. Ale ona si dovede Břeského posudek Skvoreckého vysvětlit jediné tak, že se ten domnívá, „že snad autor... je nějakou bezbranný“. Aby tedy odnačila Břeského tvrdit, že Skvorecký neumí psát, upozorňuje ho, že Skvorecký je všeobecně známý.

Dovedeme my to o sobě tvrdit pěkné věci! Neboť co tady Pachnerová tvrdí či předpokládá? Že krajan krajana, totiž krajanův sloh, odsoudí jenom tehdy, pokudládá-li ho za bezbranného. Dověz-li se, že ten má přátel mnoho, neodváží se jeho sloh odsoudit; patrně ani tehdy ne, kdyby opravdu věřil, že ten píše jako čuně. Já být Břeským, žaloval bych ji pro urážku na cti.

Karel Schwarzenberg

*

Od fašistické okupace uplynuly 3 roky a já nepochybují o tom, že okupanti i kolaboranti v naší vlasti mohou býti spokojeni. Vnitřní odpor zlomen, emigrace nejednotná a veřejné mínění? To je stejně fašistům, že země kde včera znamená zítra, lhostejné. Nedělejme si, vážení přátelé, iluze, že je někdo nebo něco kromě jednotné emigrantské organizace schopný a hlavně ochotný hájit naše zájmy jak tady v cizině, tak také jednou v naší vlasti. Co mi sami nedobudeme, nebudeme mít a myslím, že je nejvyšší čas začít.

Naši emigraci z období I. světové války děkujeme za naši samostatnou Československou republiku. Západní emigraci z let 1938 až 1945 děkujeme za to, že jsme se nestali sovětskou gubernií hned po válce a mohli aspoň 3 roky svobodně dýchat. Nevím však za co jednou poděkují nám budoucí generace. Za 20 let nenašli naši předchůdci cestu ke sjednocení a my zatím kráčíme pevně v jejich šlépějích. V celém světě vychází více než 200 emigrantských časopisů, které více či méně žijí. Za těchto okolností je ovšem naděje na sjednocení, a tím i na jakýkoliv markantní odpor, minimální.

Nemluvím pouze za sebe, když požaduji, abyste především vy, redaktori, našli cestu k jednotě, a tak dali základ k postupnému sjednocování všech emigrantských spolků a společků. Nesmíme zapomínat na to, že právě naše nejednotnost působí těm v Praze nesmírnou radost. Ovšem nejedná se pouze o lidské zrůdy, jedná se také o nás. My přece potřebujeme také jakousi naději do budoucna, a tu asi sotva budeme mít, pokud se nesjednotíme.

A ještě něco — nemyslete, vážení přátelé, že bychom se měli jednou přestat dělit na bílé a černé, na růžové a hnědé, staré a mladé, na intelektuály a na neintelektuály, že bychom konečně měli si přestat dávat různé podmičky, které ostatně nic nevyřeší, a že pokud se chceme dělit pak jediné na angažované emigranty — ty, kterým osud vlasti není lhostejný — a ty ostatní.

Nyní jste na tahu, vážení přátelé z redakce Textu, vy. Doufám, že tento tah budeme my prostí emigranti kvitovat s potleskem.

František Navara, Švýcarsko

ZNÁTE JIŽ NOVÝ CHRYSLER 180?

UVAŽUJETE O KOUPI NOVÉHO AUTA?

Zastupuji firmu „Simca-Chrysler“, nejlépe vybavené a nejlíbivější vozy v Evropě. Na přání vezmeme výhodně protihodnotou Váš starý vůz, který stačí jako počáteční kapitál. Zbytek na velmi výhodný kredit. Splátky až na 30 měsíců (platíte měsíčně 200 až 300 DM). Nezávazně Vás navštívím, vůz Vám předvedu a vše, včetně daní a pojištění propočtu.

Prodáváme též ojetá auta na kredit.

Obraťte se s důvěrou na adresu:

A. Krěmář — Auto Streith — 6711 DIRMSTEIN (Pfalz)
Tel.: 06238/671 WO 5512

Přecenili jste Vaše splátkové možnosti a dostali jste se do obtíží?

Rád Vám nezávazně a bezplatně poradím ve Vašich starostech. Napište:

Postfach 1912
7910 Neu Ulm/Do WO 9515

DŮLEŽITÉ UPOZORNĚNÍ
„ŘEŠENÍ GAMA“

Zájemci o tuto mimořádnou knihu, posílejte příště své objednávky na tuto adresu:

POSTBUS 68 — AMSTERDAM-NIEUWENDAM-HOLLAND

(Zásoba v našem západoněmeckém distribučním středisku je vyčerpána.) WO 11512

malý oznamovatel

SEZNÁMENÍ

● Pražák středoškolač — 183 cm, štíhlý, repres. zjevu, hledá stejný protějšek z Čech či Slovenska — bez závazků do 32 let. Zn.: Sám v New Yorku. WO 11501

● Pozor! 30letý Čech, finančně pevně zajištěn (u firmy IBM v Německu) hledá dosud nikým nezajištěnou dívku. Zn.: Nejen počítači živ je člověk. WO 11502

● Češi hledají dívky dobrého charakteru od 20–33 let za účelem vážného seznámení. Pište na F. Pokorný, Gen. Delivery Bellingham, Washington, USA. Zn.: Odkudkoliv. WO 11503

● Čech, 31, nižší postavy, hledá dívku k vážnému seznámení. Příroda, cestování a hudba z gramofonu — není podmínkou. Odkudkoliv. Jaroslav Novák, Gen. Delivery, Smith River, Calif. 95567, USA. WO 11504

● Skandinávie, Severní Amerika. Češku nebo Slovenku, podnikavou, rozumnou, postrádá kluk 32/172 z Prahy. Zn.: Bez před-sudků. WO 11514

● Štíhlá dívka 23/172 průměrného zevnějšku ze smíšené (česko-německé) lékařnické rodiny, hledá seznámení s inteligentním mužem přiměřeného věku. Zn.: Dětská sestra. WO 11511

PRÁCI HLEDÁ

● Kdo zaměstná ženu 23/168 s tříletým chlapcem? Cokoliv. Zn.: Urychleně. WO 11505

ADRESY

● Rodino inž. Hugo Kovala v Kanadě, ozvěte se! Zn.: Ilavčan. WO 11506

● Petra Doubravu hledá přítel z Prahy, který je v současné době v Austrálii. „Ozvi se“. WO 11507

● Kdo zná adresu, anebo může podat zprávu o rodině Karla Váni z Karlových Varů, který pravděpodobně žije v jižní Africe, ať ji oznámí na značku: „Společná Videň“. WO 11508

● Kdo může podat jakoukoliv informaci o Evženu a Miladě Procházkových z Fořtu, nechť tak udělá na zn.: Fořt. WO 11516

RŮZNÉ

● Schůzka ekonomů ve Švýcarsku se koná v sobotu 22. ledna 1972 v 16 hod. v restauraci Du pont,

ADMINISTRACE TEXTU je v pomínkách, ve kterých časopis děláme, jedním z největších problémů. I zde totiž „pracujeme“ bez profesionálních zaměstnanců. Přesto bychom rádi TEXT expedovali včas, na správná místa a bez zbytečných problémů a reklamací. Mnohč nám můžete sami ulehčit:

● Nahlásíte-li nám včas případné změny adres, urychlíte tak do-dávku novin, a navíc dojdou správně ke svému adresátu.

● Upozorníte laskavě nové zájemce o TEXT, aby se hlásili k odběru buď objednacím listkem nebo dopisem či korespondenčním listkem. Dostanou pak TEXT okamžitě.

NÁVOD K PLACENÍ PŘEDPLATNĚHO:

V NSR buď převodkou z bankovního účtu, či poštovní poukázkou na

Bayerische Vereinsbank, 8 München 80, Mauerkircherstr. 2, konto čís. 863 750, nebo složenkou Postscheckamt München, konto 2306 60,

v zahraničí buď mezinárodní poštovní poukázkou na adresu redakce nebo na shora uvedené konto, převodkou v bance, či posláním šeku v obálce na München 22, Postfach 207, BRD.

CHCETE SI ZLEPŠIT SVÉ POSTAVENÍ?
TOUŽÍTE PO JISTOTĚ?
HLEDÁTE DOBRĚ PLACENÉ,
TRVALÉ ZAMĚSTNÁNÍ?

IDF vám to vše nabízí a navíc práci v dobrém kolektivu.

Okamžitě můžeme přijmout pro oblast Stuttgart a Ludwigshafen

- Kresliče(čky) (800–1200 DM)
- Elektro a strojní konstruktéry (1500–2000 DM)
- Elektro a strojní projektanty dipl. ing. (1800–2700 DM)
- Poliry (1500–2200 DM)
- Zedníky
- Zelezáře
- Tesaře
- Vodoinstalatéry
- Elektroinstalatéry (i pro Nürnberg)
- Topenáře
- Klempíře
- Jeřábníky
- Řidiče
- Automechaniky
- Zámečníky (montéry nebo údržbáře)
- Elektrikáře pro rozvodné skříně

Mzda u dělnických profesí je 7–8 DM/hod. podle kvalifikace, plus podíl na zisku.

PO TŘECH MĚSÍCÍCH SE STANETE
SPOLUPODÍLNÍKY NAŠÍ SPOLEČNOSTI

Pro svobodné okamžité ubytování, ženatým pomůžeme se zajištěním bytu. WO 10508

DOVOLENÁ V ALPÁCH

Pension Zelleremoos
A-5700 Zell am See
„Česká kuchyně“

Pro krajany mimo sezónu minimální ceny.

WO 10507

Bahnhofquai 7 v Zürichu (u hlavního nádraží). WO 11513

● Kdo pomůže, poradí s nájmem bytu (appart., nebo 1 + 2) v Mnichově? Event. výměna za Frankfurt. Nabídky na adresu: Frankfurtský kurýr, 6 Frankfurt/M. 70, Postfach 70 0254. WO 11509

● Hledám zájemce, mající chuť a už možnost si nabídnout několikaměsíční cestu autem v roce 1972. Zn.: Směr Persie i dál. WO 11510

Tuzexové zboží, balíčky a bony můžete poslat prostřednictvím Sven Persson, Box 2174, 403 13 Götteborg 2, Schweden. WO 11515

Příznivce i pokračovatele v díle Járy da Cimrmana z celého světa volá Společnost Járy da Cimrmana Zn.: Ne ideologie — ale cimrmanologie spasí svět.

text 71

československý
nezávislý měsíčník

Czechoslovak indepedent newspaper — Tschechoslowakische unabhangige Zeitschrift.

Herausgeber BOHEMIA e. V. Verantwortlicher Redakteur Zdeněk Salaquarda.

Vydává BOHEMIA e. V. Czechoslovak Cultural Committee. Řídí redakční rada. Předseda: Adolf Müller. Odpovědný redaktor: Zdeněk Salaquarda.

Adresa redakce: 8 München 22, Postfach 207. Bankovní spojení — Bayerische Vereinsbank München, Mauerkircherstr., BRD. Konto Nr. 863 750, nebo Postcheck München Konto Nr. 2306 60.

Podepsané články nemusí vždy vyjadřovat názor redakce. Nevyžádané rukopisy se nevracejí. Toto číslo vyšlo 15. 12. 1971. Uzávěrka čísla 10. 12. 1971.

Cena tohoto dvojčísla 4,— DM.

Tisk: LOGOS, München 19, Bothmerstr. 14.

Náš zástupce v USA: P. F. F. B. A. A. TRIPOLIS CLUB, P. O. Box 2, Lake Avenue, Westchester County, Yonkers, New York. V Austrálii posílejte objednávky a platby na našeho zástupce Rudolfa Sajnera, 273 Cooper Rd., Yagoona NSW 2199, Sydney, Australia, tel. Syney 709 — 6331.

V Kanadě na Klub nových, Box 81, Station D, Toronto 9, Ontario, Canada.

Na platebních formulářích uvádějte laskavě přesně jméno a adresu — i na šeku.

PŘEDPLATNÉ: Evropa (zámoří obyčejnou, lodní poštou) 24 DM, USA, Kanada, Izrael (letecky) 9 \$ nebo 31,20 DM, Již. Afrika, Již. Amerika (letecky) 10 \$ nebo 34, 50 DM, Austrálie a Nový Zéland (letecky) 11 \$ nebo 37,50 DM.

Ceny se rozumí za roční předplatné včetně poštovného.

Půlroční předplatné je poloviční.

Konto tiskového fondu: Bayerische Vereinsbank München, 864 152.

INZERTNÍ ZASTOUPENÍ pro USA, Kanadu a Jižní Ameriku převzal Tripolis Club, adresa viz výše.

Jsou všichni vaši známí a přátelé již odběrateli TEXTu?

a. j. liehm všechno se mění v otázku lindsay anderson a dnešek

„Rozhovory u Vltavy“, kniha dialogů A. J. Liehma a významných osobností světového umění a vědy měla značný úspěch. Její autor nepřestal být ani nyní zvidavým publicistou a kritickým partnerem těch, s nimiž se setkal od roku 1968 v Rakousku, Německu, Francii, Anglii, USA a jinde. Přinášíme jeden z těchto nových rozhovorů.

Dávno předtím, než jeho film „Když“ zvítězil na filmovém festivalu v Cannes, dávno předtím, než jeho film *Sportovní život* upoutal k sobě pozornost mezinárodní kritiky i obecnosti, dávno předtím patřil už Lindsay Anderson k předním divadelním režisérům zaslíbené země divadla, zvané Anglie. Jestliže po léta zůstával ve stínu těch, jejichž jména zdobila vývěsní tabule dělníků a lo, myslím, pro jeho neúchylně angažované chápání divadelní práce na straně jedné, pro jeho zvláštní, ne zcela anglický postoj k Shakespeareovi na straně druhé. Po fantastickém úspěchu filmu „Když“, převzal na rok vedení známé londýnské avantgardní scény Royal Court a na sklonku sezóny potvrdil obrovský úspěch obnovené Andersonovy inscenace hry Davida Storeye *Stavba*, že patří k nejpřednější špičce představitelů moderního evropského divadla.

Ale ještě dávno předtím, po celé to dlouhé období, kdy Anderson pozorně sledoval cestu československého filmu, jehož se stal oddaným zastáncem a propagátorem a v jehož řadách si vybral svého kameramana Miroslava Ondříčka (který je podepsán na všech filmech Miloše Formana), jsme se chystali k rozhovoru, který následuje. Až jednou po zkoušce v londýnském divadle Fortune v předvečer obrovského newyorského úspěchu jeho inscenace další Storeyovy hry *Domov*, jsme našli ten volný večer a ve dvou hospůdkách v Sohu mi Anderson, mezi whisky a večerí a pivem a černou kávou řekl asi toto:

Dnešek se liší od minulých období, snad od všech minulých období, tím, že klade otázník za všechny základní otázky víry. A každé víry. Snad je to tím, že všichni všechno vědí, že masové prostředky neustále chrlí na člověka kompletní informace, včetně obrazového záznamu z televize. To je přece samo sebou, že lidé musí být buď nešťastnější nebo necitlivější. Ne lepší, to ne. To bychom museli být svatí, abychom tohle všechno snesli.

Otázník za základními otázkami víry...

Každý společenský předpoklad se mění v otázku. A z toho se rodí obranářství a nejistota. Všichni máme dvojaký postoj vůči tradici. Lpíme na ní a zároveň víme, že je překonaná. Marxismus, leninismus, celé pojetí člověka, jež bylo renezančním pojetím a plynulo z renezanční tradice... Každý vědecký objev mění i tohle v otázku. V průběhu posledního sta let si takové otázky kladly jednotlivci, ale v posledních několika letech to spadlo na všechny, jakoby náraz. Najednou si uvědomili krizi hodnot, pojmů, víry... Myslíte si tak, že to udělala televize? Jistě, nejen televize, ale přece jen, každý student, který dnes demonstroval v Londýně, vidí týž večer, že totéž se děje jinde, že není sám, že není jedno město, jedna země. Bez televize by to trvalo...

Měl pravdu, i když ta zdánlivá paralelnost může vést k nedorozumění. Také v Čechách v osmašedesátém roce televize umožnila, že si všichni uvědomili, co dovedli do té doby formulovat jenom někteří. Při vši rozdílnosti situace, motivů, epoch a co chcete, je to přece jen týž jev...

Jako v té Sassoonově básni: All but inmost faith is overthrown...

Ale přece jen ne vždycky a všude. Záleží na tom, jakou máte tvář... Jsou idioti, a také diluviální komunisté a policajti... ti nepochopí nikdy nic, nic jim neorese.

Policista... Často, když přede mnou někdo vysloví to slovo, tak to

mnou zatřese. Nedovedu si dobře představit, co je to být policajt... A vezměte americkou levici. Jejich vztah k autoritě je může velice snadno změnit v totéž, co prostomyslný komunismus. Kapitalismus je jen jedním z projevů lidské blbosti. Tvrdý, omezený komunismus jakbysmet. Takže naše povinnost je být skeptičtí.

Nemyslíte, že tím, jak komunismus přišel k moci právě v Rusku, se všechno newvěřitelně zapletlo, revoluční teorie byla zapražena do káry, kterou nemohla utáhnout, pro kterou nebyla vytvořena, kára se převrbla, teorie znetvořila, zakrnela a aplikována zpětně na Západě začala působit jako protimluv...

Leninova politická teorie spočívala na politické ambici, na smyslu pro politickou praxi. A tak překládal do roviny politické teorie co viděl jako nutnost pro revoluci v Rusku. Naše situace je docela jiná. Ale spousta lidí, kteří se chvástají, jak se jim žije bez náboženství, potřebuje zoufale nějakou bibli, a tak si namlouvají, že Francie (a také třeba Anglie či Amerika...) je carské Rusko a hledají pro to důkazy. Tihle lidé, se svou potřebou bible, jsou docela jako křesťané. Jen se mi někdy zdá, že křesťané jsou upřímnější.

Mně připadá velice důležitý mýrus pádu člověka. To, že lidé jsou přece jen pravděpodobně špatní. Můžeme je milovat, snad je i máme milovat, co já vím, ale patrně jsou špatní.

Co myslíte, neměl Lenin nikdy čas o tomhle přemýšlet? Nebo nebyl dost skeptický? Nebo to bylo Rusko? S tou neustále připomínanou nesmírnou láskou k člověku, soucitem, vírou v člověka, jak je jimi nabita ruská literatura devatenáctého století? Jenže když potom Rusko ujede na falešnou stopu, je to větší hrůza, než kdekoli jinde. Nakonec jim už nemůžete věřit, ani když jsou upřímní. Chybí jim skepse, a to je moc zlé. Nahrazují ji cynismem, který je ovšem neproduktivní, kdežto skepse je naopak produktivní.

Ten ruský ideál přerůstá do všeho: vezměte stalinský ideál umění, vždyť to je ve své ideologii, struktuře i praxi nejhorší ruské měšťáctví minulého a předminulého století.

Je to zvláštní, ale jen se podívejte, jak se všichni pohybujeme ve stereotypch. Léta užtepačně špičujeme o americké kinematografii, distribuci, a vidíte, ona je to najednou dnes možná z nejzajímavějších kinematografií na světě. Snad jsou moc bohatí, snad jsou moc zoufalí, ale jsou asi velice talentovaní...

Zamyslel se a najednou pokračoval jakoby odjinud...

Je to zvláštní jak všichni, kteří dnes kolem nás hlasitě a radikálně kontestují kapitalistickou společnost a vyhlašují ji za fašistickou, touží zároveň učinit ji efektivněji agresivní. Bůhví, že kapitalistická společnost je agresivní, ale není našťáště v tom smyslu dost efektivní, dost účinná. Proto je v ní koneckonců přece jen ledacos možného, alespoň za to zaplatpábůh. Mezi námi: Vzpomínáte si, jak často jsem užíval československého filmu jako argumentu proti kapitalistické kinematografii. Ale přitom jsem sám vždycky věděl jedno: Že do roka, obratem ruky, může zmizet z povrchu země, zatímco nám zůstane aspoň nějaká možnost.

Člověk si neustále uvědomuje nad tím co slyšíme a čteme, jak všichni pořád ještě lpějí na nevinné naivní představě o komunistické společnosti. Orwell jim to všechno řekl už tak dávno, ale oni ho neslyšeli, nechťeli ho slyšet. Ani tehdy, ani dnes. Nejzoufalejší je, že když se konečně podaří odhalit a zdiskreditovat stalinismus, stanou se ze všech maoisti. Jeden z našich sinologů, Arthur Wa-

ley, překladatel čínské poezie, řekl jednou: Maovy básně jsou určitě lepší, než Hitlerovy obrazy, ale horší, než obrazy Churchillovy... To není, myslím, nejhorší aforismus.

Ale co znamená dnes kultura uvnitř téhle společnosti?

Umění si připadá odcizené v každé společnosti. Asi to má tak být. Mladí lidé, přitahovaní k umění a přitom plšící po zdech, že umění je mrtvé, nejlépe dosvědčují, že vyvolává-li něco takové rozhořčení, pak to skutečně existuje.

Co jsem řekl o odcizení umění je jisté východisko. Musíme přijmout odpovědnost za to, že vyjadřujeme nespokojenost s podmínkami lidské existence. Když na mě někdo pokřikuje, že umění je mrtvé, odpovídám: Fajn, prima, a teď vážně... Jakkoli mohu být skeptický k umění a k čemukoli v něm, když uslyším takový křik, znovu se v mně víra v umění upevní. Není snad poezie základem každé víry? Takhle pokřikovat mohou jenom lidé, kteří si hrají na umění, sami by rádi byli umělci, jenže nejsou. Umělec si nikdy takové otázky neklade, protože tím by pro sebe zničil, že zemřel. Kdykoli vám řekne, že umění je mrtvé, odněkdo řekne, že umění je mrtvé, povzte klidně: Když myslíte... A jděte dál, po svém.

Foto: J. Rimpel

Co si o něm myslíte vy?

Začínám být velice anglický. To jest empirický. Umělec musí být krajně egocentrický, subjektivní. Jakmile začne v určité politické situaci přemýšlet o své práci, je konec. Umělcova práce, tvorba, je do značné míry odrazem této situace, jeho podíl musí být organický, ne teoretický. Já vždycky vidím vztah svého díla ke společnosti až když je hotové.

Ale vraťme se k mladým. Těm zdejší. Chodí za mnou, je jim jasné, že mě prostě nemohou jen tak odhodit jako buržoasního tatíka, ale také nemohou přijmout moji zkušenost. Vždyť pro ně neexistují. A já jim říkám: Chcete-li být revoluční nenahrazujte buržoasní stereotypy vlastními. Vždyť vy se vlastně v ničím nelišíte od romantiků 19. století. A cituji jim Omara Chajjáma, Shelleyho... Je zajímavé, jak snadno právě tihle lidé, kteří jsou samá revoluce, samý Brecht, začnou myslet v naprosto soutěžních, tržních kategoriích.

Vyslovil jste to jméno: Brecht...

Pro Angličana je to cosi velmi zvláštního. Je těžké dostat ho v Anglii do správného světla. Zásadní antagonismus anglického divadelního establishmentu vůči Brechtovi byl tak naprostý, že nebylo jiného východiska, než se za Brechta plně postavit. (Vždyť v téhle zemi o něm dokázal známý kritik napsat, že má mentální pětiletého dítěte...) Brecht reprezentoval celou obrovskou oblast, celý svět skutečné angažovanosti, skutečných lidských dilemat a tragédií, od nichž byli Angličané inzultálně odděleni. Stál uprostřed obrovského skutečného konfliktu, v němž byl sám plně exponován. Vzpomeňte si jen na jeho báseň Potomků... V Anglii padesátých let, zcela odříznuté od evropské reality a uctívající Terence Rattigana, bylo přímo mravní povinností vstát a říci: Tady je někdo, kdo píše o skutečných problémech... A konečně: Brechta nelze přece měřit texty,

Brecht je jev reprezentovaný celým Berliner Ensemble. A umělecká kvalita, konkrétní práce tohoto souboru, znamená pro brechtovskou interpretaci tisíckrát víc než sto teoretických statí. Kdo neviděl, neví, co je Brecht.

I mě Brecht dávno láká. Je to ovšem těžké, skoro nemožné. Už překlád. Vždyť by to znělo jako Wilde ve Francii...

Vedle textu, v němž najdeme tolik slabín je tu však ještě další Brechtův problém: Teorie. Měl to neštěstí, že byl vykládán lidmi, kteří ji znali líp než jeho hry a inscenace. Navíc byl německý intelektuál, který jako takový strašně rád vyráběl kontroverzní teorie un sich. Když se zastavíme nad jeho hrami a inscenacemi, zjistíme často, že jsou jiné, než je vyložil Brecht, teoretik. Jeho slavné tvrzení, že Matka Kuráž nás nesmí dojímat, ale naopak, nás musí proti sobě zatvrdit, je možná teoreticky správné, ale divadelně je to nesmysl...

V Anglii se Brecht nikdy nemohl stát bohem, už proto ne, že anglická divadelní tradice je tak docela jiná než německá, kontinentální. Právě proto je ovšem dobrá protiváha, dokonce bych řekl protilátka. Britové nejsou, jak známo, teoretikové, nýbrž

Jsem Skot, a proto mluvím o Angličanech trochu s úctou, s jistou dávkou objektivnosti, ale zároveň s nelihostí. Z divadelního hlediska je jejich konkrétnost a neintelektualnost výhodou. Jenže se z nich může kdykoli vyvinout antiintelektualismus, a to je zlé. Ve svých nejlepších okamžicích však činí anglické divadlo ideje reálnými, nebo je měří realitou. Třeba Shaw. Aby to bylo jasné: například Sartre nemůže v Anglii proniknout, protože je příliš intelektuál, který používá divadla, jeviště jako katedry, tribuny.

Nehraje tu velkou roli Shakespeare, to, že největší anglický klasik byl člověk renesanční, a ne představitel akademismu, moralista či dokonce romantik, jako je tomu většinou na kontinentě?

To je zásadně pravda. Jenže když člověk pracuje tady, vypadá to trochu jinak. Ze Shakespeara se v Anglii stal emblém buržoasního divadla. Proto já prostě nemohu přijmout mnohé z toho, na co lidé z kontinentu hledí v vytržení. I anglický divadelní realismus má svůj vlastní manýrismus, často mu chybí psychologická dimenze, kterou divadlo mít musí. A právě tohle se často projevuje v shakespeareovských inscenacích. Já udělal za celý život jediného Shakespeara, Julia Caesara, a kritika ho moc neuvítala. V Anglii musí stát Shakespeare buď na hvězdách nebo na hlavě. Moderní, ale přitom neikonoklasické divadlo, nikoho nezajímá.

Jsem k anglickému divadlu kritický. Máme znamenité možnosti, vynikající materiál, ale to, co z toho děláme, je hluboko pod danými možnostmi.

Přitom je stále jeho kvalita nesporná a převyšuje většinu toho, co lze vidět na kontinentě.

To asi dělá anglická rovnováha mezi inspirací a zdravým rozumem. Kvality divadla tu nejsou jiné než kvality společnosti: rovnováha mezi tvořivostí a disciplínou. Herci tu nejsou příliš teoretičtí, ale mají smysl pro pořádek, disciplínu, řád. Přitom nechtou Stanislawského, což je fajn, ale jednají, jako by ho znali nazpaměť, což je prima.

Ale moment, vždyť my jsme ještě dohromady nemluvíli o třídách. Nemám, jak víte, Angličany zvlášť v lásce, což nelze vysvětlit, nebudeme-li mluvit o třídách. Nemám prostě rád anglickou postbloomberyovskou „upper class culture“. Na kontinentě se tyhle věci dost málo znají. Bloomberyovská skupina vznikla v Cambridgeu někdy ve dvacátých, třicátých letech a patřili k ní spisovatelé jako Christopher Fry či Virginia Woolfe. Věřili v kulturu, v čtnosti civilizace, potlačovali přímou citovost a ne náhodou se dostali do ostého konfliktu s D. H. Lawrenceem. Tato tradice, nebo lépe řečeno úpadek této tradice, se staly inspirací současné kultury anglických vyšších vrstev, jejich snobismu a hrůzy ze skutečného citu. Všichni moji osobní nepřítelé se rekrutují z představitelů úpadku této tradice. Snobismus téhle dekadence se stal dokonce příznačným pro současnou britskou kulturu. K tomu patří i kus anglického filistrovství, jež je jenom jinou stránkou snobismu. Jakmile se proti tomu postavíte, je zle. To je důvod, proč jsem režíroval už dvě hry Davida Storeye a budu režírovat další. Přišel ze severu, z dělnické rodiny, nikdy nepatřil k prostředí, o němž byla řeč. Právě takové lidi dnes v kultuře potřebujeme.

Newyorský triumf Storeyova DO-MOVA, s Ralphem Richardsonem a Johnem Gielgudem, učinily Lindsaye Andersona opět středem pozornosti. Jenže on toho nedbá, dál chodí jako dělník bez zaměstnání nebo v době stávky, s důstojností a moudrostí dvaceti lordů, jak kdysi řekl Miloš Forman (když se Anderson poprvé objevil ve Zruči při natáčení Lásek jedné plavovlásky) a v tichosti chystá další film. A ovšem divadlo...